

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

SALİM ŞENGİL

Anılarda Kalan Portreler

nevi

ANILARDA KALAN
PORTRELER

KÜLTÜR DİZİSİ

YAZARIN ÖBÜR YAPITLARI

Kafasını Törpüleyen Adam, Öyküler (1943, 1949).

Bir Rüzgâr Esti, Oyun (1945)

Es Be Süleyman Es, Dizi Öyküler (1980, 1983, 1990)

Güzel Bir Oyun, Öyküler (1983)

Savrulup Gidenler, Öyküler (1987)

SALİM ŞENGİL

ANILARDA KALAN PORTRELER

Nuruzsaniye Cad. Kardeşler Han 3/3
Cağaloğlu-İstanbul
Tel: 527 17 41 – Fax: 526 97 42

Dizgi: Cem Yayınevi
Birinci Basım, 1991

Baskı: Gümüş Basımevi

Tel:544 86 57

İSTANBUL-1991

Anılarda Kalan Portreler

Anılar Üstüne Kendimle Konuşma	7
Portreler:	
Sadri Ertem	11
Orhan Veli-Nurullah Ataç.....	17
Ahmet Muhip Dranas	29
Cahit Sıtkı Tarancı I	34
Bir Namazlık Saltanatın Olacak Dedik Yazdık II.....	40
Sait Faik	47
Esendal I	55
Ustam Esendal II	61
Bir Milli Eğitim Bakanı.....	69
İlhan Berk.....	74
Meydan Dergisi.....	81
Orhan Peker	87
Suat Taşer'in Kozası.....	96
Anılarda Kalan:	
Sunullah Arısoy'un Ardından	99
Oyuna Oyun	103
Sayın Nihat Erim'e Açık Mektubumdur.....	112
Hasan Hüseyin	116
Yılmaz Güney	124
Demirtaş Ceyhun'un Mektubu	134

ANILAR ÜSTÜNE KENDİMLE KONUŞMA...

«Edebiyat dünyasına öykücü olarak girdin. 1943, 1945 yıllarında bir öykü, bir oyun kitabın yayımlandı. Sonra yalnız öykülerden oluşan 'Seçilmiş Hikayeler Dergisi'ni çıkarmaya (1947) başladın. İşin garip yönü, giderek kendin öykücülüğü bıraktın. Bugün ünlü olan pek çok öykücüyü, romancıyı tanıttın, kitaplarını bastın. 1957'de Seçilmiş Hikâyeler Dergisi'ni tüm sanat dallarını kapsayan 'Dost'a çevirdin. 26 yıllık dergicilik serüvenini 1973'de kapattın. Aradan 37 yıl gibi uzun bir süre geçtikten sonra 1980'de yeniden öykücülüğe döndün. Kısa zamanda 'Es Be Süleyman Es', 'Güzel Bir Oyun', 'Savrulup Gidenler' adlı öykü kitapların çıktı. İlk kitabın geçen yıl üçüncü basımını yaptı. Şimdi anılara dönmenin nedenl sorulabilir?»

«Yıllar var eşim dostum, arkadaşlarım, ne zaman bir araya gelsek –Nezihe Meriç başta olmak üzere– benden anılarımı yazmamı isterler. 'Bunca yıl ara vermeden sanat dergisi çıkardın. Uzun bir zamandır –hâlâ da içindesin– yazın ortamında yaşıyorsun. Bizde edebiyatın anı bölümü çok eksik. Yitip gidiyor!.. Otursan, sen de yazsan, katkıda bulunsan.' derler...»

«Dediler, sen de yazmaya koyuldun?»

«Yok öyle olmadı!..»

«Ya nasıl oldu?»

«Aslında ben karşı değilimdir anı yazılmasına. Ne var ki, ne zaman elimi dağarcığıma atsam, yazmaya niyetlensem, elim ateşe değmiş gibi olur. Önce şu 'otursan' dedikleri sözcüğün altını çizelim. İşin düğüm noktası burada. Yazın dünyasına girdiğim 1938 yılından bu yana kaçmaktan kovalamaya hiç vakit bulamadım ki!.. Nasıl oturayım? Başta gelen nedenlerden biri bu... Biri de –daha önemlisi– vaktiyle bu amaçla sürekli notlar tutmayışım, belge toplamayışımdır, diyebilirim. Olanlar ise yetersiz. Uyanıp belge edinmeye başlayınca bu kez yayınlar devreye girdi. Ardından kitap toplamalar başladı. Onlar götürülürken yanısıra

yazışma dosyalarının da gittiği oldu. Böylece toplanan belgeler de bir yandan azalmaya başladı. Bu gibi dosyaları evde bırakma düşüncesi bile ağırıma gidiyordu. Sanki gizli kapaklı işler çeviriyormuşuz gibi!.. Oysa sanat üzerine yazışmaktan, tartışmaktan başka suçumuz yoktu mektuplarımızda.

Yayınlarla suç işlemediğimiz bir süre sonra anlaşılınca ya da aklanınca, toplanan kitapların yarısından çoğunu eksik, çamurlu, kapğı kopmuş olarak geriye alırken, yazışma dosyalarının arkasını ko-
valamak aklımıza bile gelmezdi.

Bellek insanı yanıltabilir. Bu sorumluluk duygusuyla erteledim diрдum anı yazmayı şimdiye dek. Sonra 'anılarda kalan' birçok dostum ölmüştü. Hele hele onlara el sürmek, küçük bir yanılğıya düşmek bağışlanacak türden değildi. Suya sabuna dokunmadan da anı yazmak, ıka basa doymuş, üstelik tatlısını, meyvasını da yemiş bir insana sinameki kabak kahyesi yemeği önerilmesine benzerdi bence. Sonra bizim kışaktan kimi arkadaşların yaptığı gibi, anılarında, nalıncı keseri cinsinden hep kendilerine yontmaları durumuna düşmeyi de işiemedim doğrusu.»

«Böyle olunca nasıl çıktın işin içinden?..»

«Yaa, çok bilinmezli bir denklem olan anı yazmaya gel de başla! Ne var ki, iyi niyetle, anı yazmanı isteyenlere karşı zamanla direnme gülcü insanda kalmıyor olmalı. Sonunda ben de elimdeki belgelerle yetinerek yazmaya karar verdim. Bu işe girişirken kendimce birtakım kıırallar koydum. Kişileri küçük düşölrecek konulara el atmayacaktım. İspatlayamayacağım anılardan uzak duracaktım. 'Anılarda Kalan' kişilerini de buna göre seçtim şimdilik. Bir de içerik olarak 'O' nu anlatırken 'Ben'i de yazdım. Yaşanan toplumsal durumu, çevreyi küçük değinmelerle belirtmeye çalıştım kimi yerde. İnsan yazmaya oturunca, şaşılacak bir şey, anılardaki konuşmalar bile birdenbire, neredeyse ıpıtırıp anımsanıyor. Oysa bugün birkaç telefon nımarasını bile aklımda tutamıyorum. Öykü yönü ağır basan türde anılar oldu bunlar... Eh, benden de başka türlü sü beklenmemeli... Burada yayımlanacaklar, yazılanlardan bir tutamı oluşturunıyor.»

«Öykü yönü ağır basıyor dedin de, zaten öyküsüz yaşamnıyor sence.»

«Öykü yazmak bence bir tutkudur, bir sevgidir, aşktır, yaşam biçimidir de ondan...»

Portreler

SADRI ERTEM

Sadri Ertem'in yanında oturuyordum.

İçişleri Bakanlığı İç Basın Müdürü idi (1937). Salon büyüklüğünde bir odada 8-10 kişiden oluşan ve aralarında tanıdığım Ertuğrul Şevket ile Feridun Fazıl Tülbentçi'nin de bulunduğu bir kadro çalışıyordu. Eksik anımsamıyorsa Ertuğrul Şevket şefti. Feridun Fazıl Tülbentçi de günlük gazeteleri tanıyor, bakanlığı ilgilendiren haberlerin kupürlerini kesiyordu. Bir aralık öfkeyle geldi, telefonla konuşmak için Sadri Ertem'den izin istedi. Feridun Fazıl Tülbentçi'nin, kızgınlığından karşısındakine ne dediği zor anlaşıyordu.

«Bu, gelecek sayıda mutlaka düzeltilmeli. Böyle rezalet olmaz. Şiir miir de yok bundan sonra.» diyerek telefonu kapadı.

Olay şuymuş:

'Oluş' dergisinde bir şiiri yayınlanmış. İki dizesi şöyleymiş:

**Bahçesinde oynadığımız mescit
Üzerinden atladığımız çit**

Gelgelelim bu iki dizede iki sözcük yer değiştirerek önemli bir yanlış olmuş:

**Bahçesinde oynadığımız çit
Üzerinden atladığımız mescit**

Feridun Fazıl hışımla telefonu kapatıp ayrılırken, Sadri Ertem bana dönerek, ince tatlı bir gülümsemeyle lafı yapıştırdı: «Üstad yüksek atlayıcıdır.»

Sadri Ertem'in yuvarlak, güleç yüzünü, yaygın ağzı, iki yana doğru daha da genişletiyordu. İster masa üstünde dursun, ister koltukta otururken olsun, dirseğinden sürekli bükülü duran kısacık kolları vardı. Bu kolların uzantısında devingen elleri, bir sihribazın hünerli ellerini anımsatıyordu.

Etibank'ta stajyerliğimi yapıyordum. Bakanlıklardan acele çıkması gereken işleri izlemekle görevliydim. En çok gittiğim yer de İçişleri Bakanlığı olurdu iş gereği. Sadri Ertem'in, '**Bacayı İndir Bacayı Kaldır**', '**Silindir Şapka Giyen Köylü**', '**Bir Şehrin Ruhu**' adlı öykü kitaplarını büyük hayranlık duyarak okumuştum. O yöne gitmişken ona uğramadan edemezdim.

Bir gün CHP'nin açtığı öykü yarışmasına katılacağım öykümü götürdüm ona. Ama daha önce Ankara Konservatuarı'nda öğretmen olan Sabahattin Ali'ye gittim.

«Bırakın,» dedi, «bir hafta kadar sonra gelin, konuşuruz.»

«Yalnız, özür dileyeceğim. Daktilo ile yazamadım, el yazı-
m...»

«Öğrencilerimin görev kağıtlarını okuduğum için alışkı-
nımdır. Mesele değil.»

«Çok teşekkür ederim, sağ olun.» dedim, yanından ayrıl-
dım.

O bir hafta nasıl uzun geldi bana anlatamam. Dev gibi gördüğüm, erişilmesi güç, ünlü bir yazarımız öykümü okuyacaktı. Bundan daha büyük bir mutluluk olamazdı. Şurasına mı değinir, burasını mı beğenmez derken habire okuyordum öykümü. Artık neredeyse tümünü ezberlemiştim. Derken kararlaştırdığımız gün geldi. Giderken de O'nun, daha önce okuduğum '**Kuyucaklı Yusuf**' adlı romanını imzalaması için yanımda götürdüm.

Sabahattin Ali ile Öğretmenler Odasında oturduk. Başka kimse yoktu. Çalışan, egzersiz yapan öğrencilerin çalgı sesleri birbirine karışarak, odanın sessizliği içinde özgün bir ezgi gibi geliyordu bana. Sabahattin Ali, fermuarlı küçük el çantasından öykümü çıkardı. Bazı sayfaların kenarlarına kurşunkalemle

koyduğu notları sildi, sonra:

«İş var. Bununla girersen kazanabilirsin.» dedi. Arkasından da ekledi:

«Çalış, çalış, gene çalış...»

Romanını, imzalaması için uzattım. 'Değerli genç hikayeci, Salim Şengil'e sevgiyle' diye yazdı. Sevincimden hop hop hoplayacaktım. Az maaşım, kıt kanaat geçinmem vız gelirdi bana artık. Sabahattin Ali sordu:

«Nereye gideceksin?»

«Ulus'a...»

«Beraber çıkalım. Ben de o tarafa gideceğim.»

Konservatuardan çıktık. Otobüs çabuk geldi. Bindik, cam kenarını ona ikram ettim büyüğüm olarak. Yan yana oturduk. Sonra 7.5 kuruş olan onun biletini de aldım sevincimden.

İkinci çaldığım kapı Nurettin Sevin oldu. Bazı geceler evlerine sohbete giderdim. Ankara Koleji'nde öğretmendi. Yıl sonu nedeniyle son sınıf öğrencilerine, kendi yazdığı 'Gazan' adlı bir müzikalini –o zaman operet derdik– oynatmıştı. Ben de 'Yarımay' dergisinde uzun ve övücü –gerçekten de öyleydi– bir yazı yazmıştım. Asıl, onun hayranlık duyarak, Ankara Halkevi Sahnesi'nde izlediğim, Molyer'den Ahmet Vefik Paşa'nın uyarladığı 'Venedik Taciri'nde bir şalyok oynayışı vardı ki, benim diyen sanatçı, bu denli başarılı olamazdı.

Evlerinde karşılıklı oturduk. El yazısı ile yazılmış öyküyü rahatlıkla hemen okudu. Bitirdikten sonra sayfaları yanındaki sehpanın üstüne koydu. Gözlük camlarını silerken ne söyleyeceğini düşünüyordu sanki.

«Salim Bey,» diyerek konuşmaya başladı, «bu hikâyenizle mükâfat (armağan) alacağınızı beklerken mücazat (ceza) alırsınız.»

İşte üçüncü uğrak yerim Sadri Ertem'di. Ondan da öyküm el yazısı ile yazılmış olduğu için özür diledim. O da:

«Çooooook öğrenci görev kağıdı okudum. Yazıları sökmeye alışkınyımdır, üzölme...» dedi. Kağıtlara şöyle bir göz atınca gülümsedi:

«Senin el yazın üstelik çok okunaklı.» diyerek beni rahatlattı.

«Kısa zamanda okurum. Üç beş gün içinde uğra. Konuşuruz.»

Bir hafta sonra gittim.

«Nerelerdesin üstad,» dedi, «aldığımın ertesi günü okudum. Seni bekledim, hoşuma gitti. Hikâyenin adını, 'Kara Defter' ya da 'Toprağa Dönüş' koymuşsun. İzninle ben, 'Kara Defter'i sildim. Böyle daha iyi bence.

«Doğru düşünmüşsünüz. Hangi adı koyayım karar veremedim. Bakalım siz ne diyeceksiniz diye bıraktım.»

«Hemen yarışmaya katıl.»

«Katılacağım ya, bir okunsa! Okunmadan güme gitmesinden korkuyorum. Okunursa umudum artacak.»

«Sanmam, okunur. Neden okunmasın!.. Ben jüride yokum, olsam okunmasına yardımcı olurum. Ne yapalım, sağlık olsun...»

Öykümü daktilo ile temiz ettim. Yarışmanın bitmesince bir gün kala, bankadan saat 16'da izin aldım. Etibank, Ulus'taki İş Bankası'nın en üst katı ile onun altındaki katın yarısında çalışıyordu. Halk Partisi de çok yakınımızdaydı. Götürdüm, genel evraka teslim edecektim. Ne göreyim, koltuğumun altında her zaman taşıdığım, taba rengi, deri kitap kabında gazete, gelirken aldığım dergi duruyor da öyküm yok. Ne olduğunu anlayamadım. Şaşırdım kaldım. Gerisin geriye koştum. Daha yeni düştüğü için kimse bulmamış olabilir. Nafile!.. O kısacık yolu iki üç kez gittim geldim, bulamadım. Aksiliğe bakın, makine ile yazdıktan sonra, el yazılı olanı yırtıp atmıştım. Acemilik!..

Hemen bankaya döndüm. Olan biteni anlattım genel sekretere. Gece bankada sabahlamak için izin aldım. Birbuçuk

katin belli yerlerinde bulunan denetim saatlerini, aralıklarla kuran gece bekçisi, işi bitince gelip oturuyor odada, halime acıyordu. Bu yazıları bitirmek üzere görevli olduğumu sanıyordu herhalde...

Sabaha dek öyküyü yeniden yazıp bitirdim. Gene ertesi gün saat 16 sıralarında öyküyü teslim ettim ve derin bir soluk aldım.

Bu olayın üstünden onbeş gün kadar geçtikten sonra Sadri Ertem'e uğradım. Oturur oturmaz çekmecesinden bir zarf çıkardı, bana uzattı. Okudum, CHP Genel Sekreterliği'nden, 'Türkiye Hikâye Yarışması' jürisine seçildiği bildiriliyordu. Sevindim. Sadri Ertem:

«Artık hikâyenin okunacağından kuşkun olmasın.» dedi.

Bundan sonra her gidişimde yeni bir haber alıyordum. Jüri üyelerine ilk toplantıda 10-12'şer öykü dağıtılmış. İkinci toplantılarında üyeler seçtikleri öyküleri bildiriyorlarmış. Her ne kadar adlarımız öykülerde yazılı değilse de Sadri Ertem benimkini adından biliyordu. 'Toprağa Dönüş', Fuad Köprülü'nün asistanı Fevziye Abdullah'a düşmüş. O, seçtiği öyküleri söyleyeceği sıra, Sadri Ertem kulak kesilmiş. «12 hikâye arasından bir tane seçtim: 'Toprağa Dönüş'» deyince rahatlamış. Seçilen öyküler bundan sonra tüm jüri üyeleri önünde okunmaya başlanmış. Önce otuz, sonra onaltı arasına girmişim. Her gidişimde bana yeni haberler veriyordu. En sonunda on öykü içinde kalmış benimki. Eh, artık bu kadarı yeterdi benim için... Öbür öyküleri bilemediğimden kesin bir şey söyleyemiyordum. Sonuç olarak benimkisi birinci oldu. Üç gün içinde birinciden onuncuya kadar öyküler bir kitap haline getirildi. Tören yapıldı, yüz lira armağan aldım. Ne var ki sevincim kursağımda kaldı. Kutlu Pasta Salonu'nda -Atatürk Bulvarı'ndan İzmir caddesine girerken, şimdiki Yapı Kredi Bankası'nın bulunduğu yerde- Sadri Ertem'e rastladım. Tören gününden üç gün sonra CHP grubunda kıyametler kopmuş, 'Böyle bir sosyalist hikâyeyi nasıl seçersiniz?' diye. Donup kalmıştım. Bana gelince, sosyalizmin

daha 'S' sini bile bilmiyordum. Kendi yaşamımdan, gözlemle-
rimden çıkardığım bir öyküydü benimkisi. Sadri Ertem durgun-
laştığını görerek:

«Bu konuyu incelemek üzere üç kişilik bir kurul seçilmiş.»
dedi. «İçlerinde ben de varım.»

«Öbür iki kişi kim?»

«Falih Rıfkı Atay, Reşat Nuri Güntekin. İki üç gün içinde
toplanacağız.»

İkisinin de sevdiğim, güvendiğim yazarlar olması yüreğimi
biraz rahatlattı.

Sadri Ertem'in bana anlattığına göre üç kişi toplanmış.
Partiye verdikleri raporda özetle şöyle demişler:

«... Bu öyküde sosyalizm doktrinine ve propagandasına
rastlanmadı. Yirminci yüzyılın bütün sanatlarına yansıyan, rea-
lizm (gerçekçilik) denilen ekolün türünden olup, Ulus Mey-
danı'ndan herhangi bir yöne doğru gidilirse bu hikâyede
anlatılan olayın bir başka türüsünü görmek mümkündür.»

ORHAN VELİ – NURULLAH ATAÇ

Yuvarlak salonda, bir sütunun gölgesine sığınmış, kuytadaki masada, beyaz, soğuk şarabımı yudumluyor, meze olarak da önümde duran Ankara armudu, elma gibi dilimlenmiş meyvelerden otluyordum.

1939 yılının güz aylarından biri... Gece yarısını biraz geçiyor olmalı. Bir yandan içkimi içiyor, bir yandan da salonu gözlüyorum. Benim yaptığım, müziğin eşliğinde keyifle içki içmek değildi gerçekte. İçki içiyormuş gibi görünerek, işimin gereği salonu gözlemek, olup biteni bilmek, olacakları zamanında önlemek...

İkinci Dünya Savaşı'nın patlak verdiği, casusların Başkent'te cirit attığı bir dönemde, böyle bir gazinonun, üstelik de kentten on kilometre uzaklıkta bir yerde işletilmesine izin verilmesi olacak bir iş değildi ama, birtakım rastlantılar, iyi niyetler, aklın alamayacağı bu işi gerçekleştirmişti.

Ankara, yabancılar için girilmesi yasak bir bölgeydi. Devletin desteğiyle kurulmuş Ankara Palas otelinin pavyonuna bile yabancı bir orkestra, –üçbeşi geçmeyen şarkıcı, dansöz– getirmek için zor izin veriliyordu. Sanatçıların acentaları ile anlaşma yapıldıktan sonra İstanbul'da bekletiliyorlar, haklarında sürdürülen soruşturma bitince Başkent'e girmelerine izin verilebiliyordu.

Oysa şimdi benim müdürü olduğum Çubuk Barajı Gazinosu'nda altı kişilik bir kadın orkestrasından başka, revü, solist, akrobat ve konsomatris olmak üzere yirmi altı yabancı kadın

alışıyordu. Bize gelenlerin kimlikleri üzerindeki inceleme, işe başladıktan sonra yapılıyordu.

•

ubuk Barajı Gazinosu'na müdür olmazdan önce Ankara Radyosu Tiyatrosu'nda çalışıyordum. Ekrem Reşit Rey şefimizdi. Mikrofon önünde yapılan bir sınavdan sonra Tahsin Temren ile birlikte girmiştik radyoya. Bizden başka Avni-Nezihat Dilligil'ler, İbrahim Delideniz, Azize-Kemal Tzem'ler, Neşet Berkren, Ertuğrul Bilda gibi sanatçılar vardı. Bana göre radyodan, yiyip de bitiremediğim bir aylık alıyordum. İşimiz çok iyi ve zevkliydi. Sabahları 10.30'da görevimiz başlıyor en geç 13.00-13.30'da bitiyordu. Bu süre içinde radyofonik oyunların provasını yapıyor, haftada iki gece de mikrofon önünde, canlı olarak oynuyorduk. O zaman bant filan yoktu. İşlerimiz böyle keyifli giderken birdenbire tadı katı. Nasıl oldu bilmiyorum, zamanın Ulaştırma Bakanı Ali etinkaya, Ankara Radyosu Müdürlüğü'ne, emekli bir haberleşme albayını atadı. O tarihlerde Radyo PTT'ye, orası da Ulaştırma Bakanlığı'na bağlıydı. Yeni gelen müdür, bize memurların çalışma saatini uygulamaya koydu. Üstelik bir de günlük uzun buyrukların arkası kesilmiyordu. Birini okurken yenişi geliyordu. Burada disiplin yokmuş, nu yaratacakmış. nce arkadaşlarıma Ankara'da bir tiyatro kurmamızı nerdim. Gidip görüştüğüm, biri Ulus'ta öbürü de Yenişehir'de iki sinema, haftada üçer gecelerini bize vereceklerdi. Henüz Ankara'da tiyatro yoktu, tam zamanıydı kanımca. Sonuç olarak arkadaşlarımla akılları buna yatmadı, dayanamayıp onlara memur olmaya alıştıklarını söylemekten kendimi alamadım.

şefimiz başta olmak üzere, batı müziği yönetmeni Cemal Reşit Rey, Türk Müziği şefi Mesut Cemil ve radyoda çalışan birçok değerli sanatçı, müdürün bu tutumundan tedirgin olmuşlardı.

Tam bu sırada bir arkadaşım Çubuk Barajı Gazinosu'nu kiraladı. Bana da oraya müdür olmamı önerdi. Daha önce böyle bir iş yapmadığım gibi, bu konuda pek bir bilgim de yoktu. Ne var ki dostumla konuşmalarım sırasında bu gibi yerlerin yönetiminin nasıl olması gerektiğinden söz etmişim, o da bu düşüncelerimi beğenmiş. Şimdi de gel, tam yetkiyle istediklerini gerçekleştir, diye tutturmuştu. Ben de fazla nazlanmadım. Yüz lira aylık, günlük gelirden % 3 alacaktım. Üstelik yemek, içmek, yatmak da oradan... Müdür oldum gitti. Baraj ve gazino Bayındırlık Bakanlığı'na bağlıymış, bir onay da oradan çıkması gerekiyormuş. Bakanlığın çıkarlarını kiracının yanında, kiracının haklarını da bakanlıkta ben koruyacaktım. Nedeni, birçok demirbaş eşya vardı gazinoda. İlk bakışta devekuşu öyküsüne benzer bir müdürlük. Uç uçamazsın, koş koşamazsın!..

İşe başlayınca kısa bir süre düşündüm ne yapabilirim diye! Ardından da Avusturyalı altı kişilik bir kadın orkestrasını Brendizi'den getirttim. Tam işler yoluna girmek üzere iken, arkadaşım, orkestradaki saksafoncu kızla ilişkisini geliştirdi. Çalışma disiplini yavaş yavaş bozuluyordu. Bu yetmiyormuş gibi yakın arkadaşları orkestraya konsomasyon yapmaya kalkıyor, ertesi gün için Ankara'da yemeğe davet ediyorlardı. Orkestra ile üç aylık bir sözleşme yapmışım. Yenileme zamanı gelince arkadaşşıma orkestranın sözleşmesini uzatmayacağımı söyledim, ardından da:

«Karşı koyarsan ben giderim...» dedim.

Gazinoya eğlenmeye, dansetmeye gelenler orkestranın, onun arkadaşlarının masasında konsomasyon yaptıklarını görüyorlardı. Ara sıra bir ikisi kalkıp bir şeyler alıyor, gene masaya oturuyorlardı.

Böyle sürerse kısa zamanda batacağımızı söyledim arkadaşşıma, o da fazla diretmedi. Orkestrayı yolladım.

İki gün sonra, pazar günü İçişleri Bakanı Faik Öztrak'ın ailecek geldiğini haber verdiler. –Böyle kişiler gelince bildirilirdi bana.– Gittim:

«Hoş geldiniz.» dedim.

Orkestranın ne olduğunu sordu ve oturmamı istedi. Ben de işlerin pek iyi gitmediğini, bu yüzden gönderdiğimi söyledim. Ama Ankara'ya böyle bir yerin gerekli olduğunu, projelerim bulunduğunu da ekledim. Beni ertesi günü bakanlığa çağırdı, bunları orada konuşmamızı istedi.

Gittim, düşüncelerimi Bakan'a anlattım. Beni dikkatle dinledi, ilgi gösterdi. Ankara'nın bir başkent olması nedeniyle böyle yerlere çok gereksinme olduğunu söyledi. Projemin uygulanabileceğini ancak, yüksek düzeyde bir yer olabilmesi için gelecek revü ve solistlerin konsomasyon yapmalarını istemediğini açıkça belirtti. Bunu bizim de şimdi düşünmediğimizi, hatta kuşkulandığımız kişiler olursa bunları emniyete bildirebileceğimizi söyledim. Bu benim de işime geliyordu. Disipline uymayanlara yol vermek kolay olurdu. Onlarla yapacağımız sözleşmelere 'Hükümetçe Ankara'yı terketmesi istenenlerin anlaşmaları bozulur' ilkesini koyardık.

Yanımda Ankara Valisi'ne telefon etti, yardımcı olmasını istedi. Bakanın yanından sevinerek çıktım, Vali'ye gittim. O dönem valiler aynı zamanda belediye başkanlığı görevini de yapıyorlardı. Onu belediyede buldum. Baraj Gazinosu'nda gerçekleştirilmek istediklerimi ona da anlattım. Düşüncelerimi o da olumlu karşıladı. Hemen Emniyet Müdürü'nü aradı, önerilerimi beğendiğini söyledi. Çıktım, Emniyet Müdürü'ne gittim, anlattım, gazinoyu gereği gibi üstün bir düzeyde işleteceğimi söyledim. \

Bu görüşmelerden sonra işimin önemli bir bölümünü başardığıma inanarak, arasını da soğutmadan hemen İstanbul'daki artist acentalarıyla ilişki kurarak nitelikli revü, solist ne varsa getirtmeye başladım. İşler birdenbire parladı. Ankara şimdiye dek böyle bir yer görmemişti. Gazinonun ünü çabucak yayılıverdi. Oysa biz fazla kalabalık olmasını istemiyorduk. Sekiz on masa doldu muydu bize yetiyor artıyordu bile. Çok kalabalık olunca müşteri düzeyi bozulabilir, sorun da çıkabilirdi. Yetki-

lilerin izin vermemesine karşın kadınlara konsomasyon yaptı-
rıyorduk. Yoksa bu ağır yükün altından nasıl kalkardık!.. Ama
bu, onların herkesle, her önüne gelenle oturması demek değıl-
di. Konsomasyon yapmak isteyen masaları bana şef gösterir,
olur ya da olmaz kararını ben verirdim. Olay çıkaracağını tah-
min ettiklerime, düşük düzeyde olanlara izin vermiyor, onları
atlatıyorduk.

O dönemlerde konsomatristler uzun etekli tuvaletler gi-
yerlerdi. Konsomasyon yapıldığı anlaşılmaz, diye, kendime
göre yöntemler bulmuştum. Müşteri ile oturacaklar kaşla göz
arasında uzun etekli tuvaletlerini çıkarırlar, dantel, şifon, tafta
gibi kısa etekli giysilerini giyerlerdi. Bakan, Vali tarafından
denetim yapılacağı geceleri önceden haber alırdım. Olmasa da,
masalarda oturan kadınları sorduklarında, erkeklerle hep bir-
likte geldiklerini, herhangi bir elçilik diplomatları olabile-
ceklerini söylemem inandırıcı olurdu. Böyle davranışımız,
konsomasyona izin vermeyen yetkililerle aramızda uyum sağ-
lardı. Daha aşağı bir denetime önem bile vermezdim. İznimiz
yüksek yerden çıkmıştı.

Bu sanatçılar, üç dört dil konuşurdu. Daha da önemlisi, bir
İngiliz'le oturmuşsa rahatlıkla Şekspir'den, Fransızla olursa
Molyer'den, Alman ise Göte'nin sanatından, kişiliğinden, o
dönemdeki yerinden söz ederdi. Bütün bu bilgileri birkaç saati
geçmezdi. Sonra gülüşleriyle güzel bir yüz, her davranışıyla
ince, kibar bir kadın kalırdı ortada. Böyle özel olarak yetiştiril-
mişlerdi. Şimdi Türkiye'de bulunmalarının başlıca nedeni, ba-
tıdan güneye savaştan kaçmalarıydı. Yoksa böyleleri düşmezdi
buralara.

Onlara dışarıdan bakınca, çok güzelmiş gibi görünen du-
rumlarının iç yüzü hiç de sanıldığı parlaklıkta değildi. Zaman
zaman düşündükçe üzüldüğüm olurdu. Yaşamları sınırlıydı.
Otelden bile önceden izin almadan çıkamazlardı. Alışveriş
yapacakları zaman yollarında bir adamımızın bulunması söz-
leşme gereğince zorunluydu. Yoksa bu koşul olmazsa, müşte-

rilerle dışarıda buluşsalar, bunca yolu, parayı kim göze alıp gazinoya gelirdi?..

Baraj Gazinosu'nun bu yola yönelmesiyle Ankara'daki batakخانه pavyonların işleri çok bozulmuştu. Bize fedailerini yolluyorlardı olay çıkartsın ve burası kapatılsın, diye. Biz de böylelerine bir güzel sopa çekiyor, bir daha ubuk Barajı Gazinosu'nu ağzına alamayacak duruma getiriyorduk. Müşterilerden de fazla sululuk yapanları, havayı bozanları, kadınlara sarkıntılık yapanları ya da hesabı ödemede zorluk çıkaranları servis kapısından içeriye almak için çeşitli yöntemler uygular-dık. Adamı düpedüz çağırırsan gelmez, nedenini sorar. En geçerli yöntemlerden biri, masadan birinin tuvalete kalkmasıyla uygulanırdı. Arkasından garson masaya gider, o kişinin kulağına –ok önemliymiş gibi– arkadaşının onu çağırdığını söyler. O da bir şey olmuştur kuşkusuyla kalkar, garson müşteriyi tuvalete değil içeriye getirir. Caz bu sırada çok hızlı bir pasadoblu alar. Müşteri uysal biriyse aklını başına toplaması istenir, yok fazla kabadayılık taslarsa güzelce dövülür, sonra Ankara'ya postalanırdı.

Bir başkası, hesabını ödemeden giysiliğe dek gelebilmişse, orada da uyguladığımız başka yöntemler olurdu. Once paltosu kaybolur, aranır gibi yapılır, bulunmaz. Ertesi gün geldiğinde, ayık kafayla akşamki hesabı önüne konulur. Ya palto, ya hesap... Akşam müşteri paltosunu giymişse, direnip horozlanmaya kalkarsa, ilk tokadı ben atardım. Bu bir işarettir, ondan sonra garsonlar girişirler. şoförümüz de bu arada gelmiş olur yardıma. Adamcağız iyice ıslatılır. Kimi kez:

«Yeter, ldrceksiniz!» diye bağırdığım olurdu. Olay sırasında seslerin içeriye sızması için gene orkestra gürültülü bir parça çalardı. Çağrımız zerine jandarma gelir, müşteriyi karakola götürür, iki garson da tanık olarak gider. Genelde garsonlar, müşterinin hesabı kuruşu kuruşuna ödediğini, şu kadar da bahşiş bırakıp gittiğini, bir süre sonra geri geldiğini, bu duruma başka bir yerde düşmüş olabileceğini söylerler.

Daha önce bir ara masada biriyle tartıştığını gözlediklerini eklemeyi de unutmazlar kuşkuyu güçlendirmek için...

*

Şimdi gözetim altında tuttuğum yuvarlak salonun bitişiğinde bir başka dikdörtgen, büyük bir salon daha vardı. Gazinonun camlı dış kapısından girilince sol yönde geniş giysilik, sağda ise baştan aşağı aynalı, görkemli bir duvar göze çarpar. Bunun arkasında da kadın-erkek tuvaletleri yer alır. Buradan buzlu camlı bir kapı ile dikdörtgen salona girilir. Sağ yönde iki üç basamakla çıkılan yükseklikte, açık, yedi sekiz loca görülür. Solda ise barajın setinden akan suyun oluşturduğu, büyük ve uzun, çevresi yeşillikle çevrili havuza bakan, yuvarlak salonun önüne dek uzanan balkon vardır. Balkonla salon arasında camlı bölme, içeride de önünde masalar sıralıdır. Şimdi oturduğum yerden orasını göremem. Yuvarlak salonda herhangi göze çarpan durum yok.

Polonyalı, Raban Bohomil adlı bir piyanistimiz var. Hem orkestra ile çalar, hem de ara verildiğinde solo yapardı. Onun Türkiye’de çalışma iznini ben çıkartmışım. İş yasasına göre –kendi sanatçılarımızı korumak amacıyla– yabancı sanatçıların Türkiye’de çalışabilmeleri, ancak uzmanlıklarının bir sınavla belgelenmesi ile gerçekleşebiliyordu. Raban’ın diplomalarını konservatuara götürdüğümde ilgililer:

«Bizim bu sanatçıyı sınava çekmemiz biraz ayıp olur. Ama yasa gereği yerini bulsun, yarın radyoya getirin dinleyelim.» demişlerdi.

Sonra da verdikleri raporda çok övücü sözcükler kullanmışlardı. Bir gece de C. Reşit Rey, Mesut Cemil, Halil Bedii Yönetken gibi müzikologlar gelmişlerdi onu dinlemek için Gazinoya.

Kimi gecelerin geç saatlerinde Raban’a bir duble viski yolladım mı bilirdi ve benim çok sevdiğim, Lizst’in Macar Rap-

sodisi'ni çalmaya başladılar. Bu yapıtın yavaştan başlayıp gittikçe hızlanan ezgisinde, daha başında olan yaşamımın sanki bir yankısını arıyor gibiydim!.. Şimdi böyle bir saat... Raban çalıyor.

Programın birinci bölümünden sonra bir süre ara verilir, yenilsin içilsin diye. Dört masada kızlar müşterilerle ilgileniyorlar. Başkalarının, bunların gazinonun solist ya da revüsünden olduklarını bilmesine olanak yok. Henüz daha konsomasyona oturmamış olanlar ise, göstermelik uzun etekli tuvaletleriyle, kenar masalarda oturuyorlar. Konsomasyona başlayanlar ise renk renk kısa etekli, dekolte giysileriyle ortalığı ışıklandırıyorlar. Nerede ise ben bile tanımayacağım.

Bir süredir uzun salonda çalışan iki garsonda bir ivcenlik olduğunu görüyorum. Bir olay varsa daha fazla uzamaması için garsonun birini çağırdım. Onu Ankara'da Özen Pasta Salonu'nun öbür köşesindeki Kutlu'dan almıştım. Yaşlı, mesleğinde deneyimli, tanıdığım.

«Ne oluyor,» dedim, «bir şey mi var?»

«Bir masa hesabını ödeyemiyor!..»

«Öyleyse siz ödersiniz.»

Hesabını ödemeyecek kuşkusunu veren müşterilerden ismarlananın tutarının önceden alınmasını kesin olarak emir vermiştim.

«Ama müdür bey, bu insanlar öylesi değil, eskiden tanıdığım, bildiğim çok iyi kimseler...»

«Orasını bilmem, ne dedimse o olur.»

Garson gitti ama biraz sonra gene geldi.

«Sizi istiyorlar efendim.» dedi.

Kalktım, gittim.

«Beni istemişsiniz!..» dedim.

Beş kişiydiler. İki de artist almışlardı masalarına!

Yanlarında oturanlardan biri Romen İlonka, kızıl saçlı. Arkadaşları arasında adı 'Kızıl Madonna'. Ötekisi Litvanya'lı bir sanatçı. Adı Brenislava... Pasaport işindeki bir pürüzü konuşmak üzere oteline gittiğimde onu, beni odasında bekliyor

bulmuştum. Mayoluydu, yerdeki halının üzerine bir çarşaf sermiş, günlük beden çalışmalarını yapıyormuş. İşi biraz daha süreceği için özür diledi. Onunla Fransızcanın yüzünü gözünü yarararak konuşuyordum. Çalışmasını bitirdikten sonra çabucak bir duş yaptı, bornozuyla yanıma gelip oturdu. Ülkesinde dans okulunu bitirmiş. Bizde konsomatrist olarak çalışıyordu. Gümrükçüler elli iki kat giysisinin olduğunu görünce:

«Bu kadın bunları garanti satar!» düşüncesiyle iki elbise bavulunun girmesine izin vermemişler, yurduşına çıkarken gümrükten almak üzere alıkoymuşlardı. O da ne yapsın, giysileri dansözlüğü ile bağlıydı. Bu yüzden konsomatrist olarak çalışmaya boyun eğmişti.

Bir türlü bitiremediğim yüz lira aylığımın ucundan birazcık eksilmesi için onu Ankara'nın ünlü karpıç lokantasına, öğle yemeğine götürdüm. Cumartesi günleri de, Cebeci konservatuar salonunda verilen Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası konserlerine giderdik. Hepsi bu kadar... Daha çok yaklaşma, 28-30 kadın çalışan gazinoda otoritemi sarsabilirdi.

*

Hesap ödeyemeyen en genci ayağa kalktı ve:

«Afedersiniz, bir yanlışlık oldu sanıyorum.» dedi. «Biz müdürü rica etmiştik.»

«Buranın müdürü benim Orhan Veli Bey, Nurullah Ataç Bey. Bir isteğiniz mi var?» diye sordum.

Beni 23-24 yaşlarında görünce pek müdürlüğe yakıştıramamış olacaklar.

Orhan Veli özür dileyerek açıklama yaptı kısaca. 48.60 lira hesapları tutmuş. Oysa ceplerinde 16.80 lira çıkmış. Borçlarını imzalayacaklarını ve yarın ödeyeceklerini söyledi.

Ceplerinde bu kadar az para çıktığına göre hepsini alırsam Ankara'ya nasıl döneceklerdi! Yaya gidecek değillerdi. Uluştan çağırdığımız taksi gidip gelme için 10 lira alıyordu.

«Önemi yok. Bu gece benim konuğum olun.» dedim. Arkamda duran şef garsona:

«Masayı temizleyin, yeniden servis yapın.» dedim.

Yanlarına buyur ettiler, oturdum. Kendimi tanıttım. Konuşmaya daldık. CHP'nin açtığı öykü yarışmasında Türkiye Birincisi olmuşum. Birinciden onuncuya dek kazananların yapıtları bir arada yayınlanmıştı. İki kitap getirdim, Orhan Veli ile Nurullah Ataç'a imzalayarak verdim. Nurullah Ataç bir ara:

«N'oluyoruz, bir Gorki, bir Panait İstrati ile mi karşılaşyoruz?» dedi.

Akşam üzeri Özen Pasta Salonu'nda oturuyorlarmış, Orhan Veli gelmiş:

«Baraj Gazinosu'nda çok güzel kadınlar varmış, oraya gidelim.» demiş.

Nurullah Ataç düşünmüş: Bugün Orhan'ı Milli Eğitim Bakanlığı Yayın Müdürlüğü'nde gördüm. Herhalde para almış ki 'gidelim' diyor.

«Olur.» demiş.

Bu kez orhan Orhan Veli düşünmüş: Ataç bugün tercüme bürosundaydı. Çeviri paralarını almış olacak ki 'gidelim' diyor.

Olağanüstü bir iyimserlik içinde birbirlerinin ceplerindeki paralara güvenerek buraya gelmişler. Sonunda yelek ceplerine varıncaya dek karıştırmalarına karşın topu topu 16.80 lira çıkmış. Ne rahatlık! Güvenmenin de bu kadarı olur diye gülüştük. Nurullah Ataç bu olaya çok kızmıştı. Kızdıkça da kekemeliği o denli artıyordu.

Sabaha karşı üçbuçukta kalktılar. Ceplerindeki tüm paranın on lirasını şimdi taksiye verirlerse yazık olacaktı. Şöförümü çağırttım. Arkadaşlarımı evlerine bırakmasını söyledim. Kapıya dek onları uğurladım, gittiler.

•

Ertesi gün öğleye doğru kalktım, bahçeyi geziyordum. Bir aralık, şoför Sabahattin'in askerlik kurallarına göre üç adım geriden geldiğini farkettim.

«Günaydın Sabahattin.» dedim.

«Günaydın beyefendi.»

«Ne var, ne yok.»

«Ne olsun, sağlığını...»

«Akşam arkadaşlarımı evlerine bıraktın değil mi?»

«Bıraktım efendim, ama...»

«Aması ne? Bir şey mi oldu?»

«Önemli değil. Arabada kavga ettiler de!..»

«Neden?»

«O uzun boylu, yüzü sivilceli olanı, 'Dua edin Salim Bey beni tanıdı. Yoksa bu gece güzel bir dayak yemiştik. Bana şükredin.' dedi. Yaşlı, kekeme olanı, 'Hayır, ilk önce beni tanıdı, bana saygı gösterdi.' deyince, ötekisi, 'Nasıl olur, ilk önce buyurun Orhan Veli Bey dedi, sonra buyurun Nurullah Bey'i ekledi,' dedi. Evlerine bırakıncaya dek çekiştiler.»

«Neyse kavgaları önemli değilmiş. Geçer gider, ertesi gün unutulur.»

Bir süre o geceyi kimseye anlatmadım, içimde giz olarak sakladım.

İstanbul'a gelmiştim. Salah Birsell'le buluşmak üzere ABC Kitabevine uğramıştım. Orhan Veli de vardı. Baraj Gazinosu'nda geçen olayı orada bulunanlara aktardı. Bundan sonradır ki kimi coşkulu gecelerde ben de, güzel bir anı olarak anlatır oldum.

*

Şimdi durup dururken, birdenbire onu, Brenislava'yı anımsadım bu anıların ekranında. İnsan belleği ne garip!.. Bilgisayarda bir tuşa bastığında ancak istediğin ekrana çıkıyor. İnsan belleğinde ise istesen de istemesen de kendi bildiğin anılar

canlanıyor senin elinde olmadan.

Brenislava'yı anımsamam böyle oldu.

Bir süre geçince, onun çok önem verdiği duyarlı bir kişiliği olmasına karşın bana yakınlığı nedeniyle, kendisini öteki arkadaşlarından ayrı tutmaya, yapması gerekenleri yerine getirmeye yönelmesi canımı sıkmaya başlamıştı. Sonunda sözleşmesinin bitimine iki üç gün kala, gece hesabının kesilerek işine son verilmesini ilgiliye söyledim. Ben de yorgunluğumu bahane ederek erken saatte yatak odama gittim.

Uyuyamamıştım. Brenislava'nın 'Mösyö le Direktör' diye bağırışını, ağlayışını geç saatte odamdan duyuyordum. Ne var ki benim yardım etmem artık olanaksızdı. Odamı daha önceden dışarıdan kilitletmiştim, kapıyı açamazdım. Biraz sonra şoförüm onu alıp otele götürecekti, sabahleyin erkenden İstanbul'a kalkan trene de polis bindirecekti. Daha önceden kararlaştırılmış, bileti alınmıştı.

AHMET MUHİP DRANAS

*Sevgili dostum
Hüseyin Baş'a*

Ne zaman, nasıl, nerede onunla tanıştığımı ya da tanıştırıldığımı anımsamıyorum! Ama bir odak nokta var gözümün önünde hiç silinmeyen... Genç yaşta kırılmış saçlarıyla, ister gözlüğünün üstünden, ister merceğin tam ortasından olsun, insanlara biraz yukarıdan bakardı Ahmet Muhip Dranas. Açık yürekli, sözcüklerini seçerek çekinmeden konuşurdu. Kalın sıcak bir sesi vardı.

Gazinsonun yuvarlak salonuna servis kapısından girdiğimde, barajın yüksek setinden suların oluk oluk döküldüğü yöne bakan camın kenarında bir masaya oturduğunu gördüm. Önce afalladım, onun kesesine uygun bir yer değildi burası! Kendimi toparlayarak yanına gittim.

«Hoş geldiniz Muhip Bey...» dedim.

Masaya yeni yerleşirken ayağa kalktı. El sıkıştık. Garsonun arkamdan altıma sürdüğü sandalyeye iliştim. O da oturdu.

«Senin burada müdür olduğunu duydum, geldim.» dedi.

«İyi ettiniz, hoş geldiniz...»

«Ne güzelmiş burası yahu! İlk görüyorum... Gazetede okudum. Müzik varmış, revü falan... Nasıl oldu bu iş?...»

«Ne siz sorun, ne ben anlatayım. Uzun hikâye...»

«Daha önce 'Radyo Tiyatrosu'ndaydın, değil mi?»

«Öyle...»

«Gene hikâye yazıyor musun?»

«Bu günlerde olmuyor. İşler yoğun... Artistlerle, orkestrayla anlaşmalar, başkent yasak bölge biliyorsunuz... Bunların Ankara'ya girme izni, valilik ve belediye ile olan bürokratik, tarife ilişkileri... Bir olay çıkmadan gazinonun yönetimi... Ağır sorumluluk var üstümde. Çok uğraş gerektiriyor. Bu şartlar içinde nasıl hikâye yazılır?»

«Görünürde pek müşteri yok!...»

«Siz erken geldiniz. Müzik saat 22'de, şov 23'de başlar...»

Muhip, sağ gerisinde garsonun beklediğini görünce, konuşmayı kesti. Garsona: «Rakı...» der demez, bir yanlışlık yapmış olmanın tedirginliği içinde bana sordu:

«Rakı veriliyor değil mi?»

«Tüm içkiler...»

«İyi öyleyse...»

Garsona dönerek:

«Yanında beyaz peynir, meze türünden bir şeyler... Gerisini sonra söylerim.» dedi.

Garson isteklerini yazıp gidince, biraz sıkılarak bana sordu:

«Masaya bir kadın da çağırabilir miyim?»

«İstiyorsan neden olmasın...»

Muhip Dranas'ın masasına konuk etmek istediği ve bana gösterdiği, Litvanya'lı Brenislava'ydı. O gelip masaya oturunca 'Gordonruj' Fransız şampanyası ismarlardı. Şişesi gazonoda 12 liraydı. O zamana göre büyük para sayılırdı.

Muhip'in yanından ayrıldıktan sonra bir ara Brenislava'yı arkaya çağırttım. Birlikte oturduğu kişinin ünlü bir ozanımız ve arkadaşım olduğunu, hesapta yıkım yapmamasını söyledim.

Ertesi gün Ankara'ya indiğimde, –bir rastlantı sonucu– Muhip Dranas'ın, CHP'den ya da o sıralar çalıştığı Halkevleri Kültür ve Sanat Yayınları yönetmenliğinden eline beşyüz lira kadar bir para geçtiğini öğrendim. Meğer gazonoda yediği para

buymuş. Benim kollamalarım karşı, Dranas'ın beşyüz lirası, Brenislava'nın sıcaklığı karşısında kar olup, 4-5 günde eriyiverdi. O yıllarda çok büyük para gibi görünen beşyüz lira, böyle yerlerde bir atımlık barut sayılırdı. Sonra uzun zaman Muhip Dranas'la buluşamadık.

*

1940 yılının ilk haftasında askere alındım. İki kez arka arkaya gitmem sonucu 48 ay askerlik yaptım. Dört yıl Muhip Dranas'ı göremedim. Dönüp geldiğimde O, yedek subaylığını yapıyordu. Ağrı'da bulunmuş. O güzelim Ağrı şiirini (1), orada yazmış. 178 dizeden oluşuyordu.

Askerliği bitince, Çocuk Esirgeme Kurumu Yayın Müdürlüğü'ne getirildi. 'Çocuk' dergisini çıkarmaya başladı. Ben de Etibank'a yeniden girdim. Kemal Türkömer'in Özel Kalem Müdürlüğü'nü yapıyordum. Muhip Dranas'la sık sık buluşurduk. Bir seferinde Yayın Müdürlüğü'ne uğradığımda, orada Gazi Eğitim Enstitüsü resim bölümünde okuyan genç bir arkadaşla tanıştım. Dergiye birşeyler çiziyormuş. Muhip, tanıştırmışken üstün yeteneğinden söz etti. Bu genç sanatçı arkadaşın gelecekte dostum Ali Ulvi olacağını nereden bilecektim?..

Bir başka gidişimde de, hiç unutmam, kendimce çok büyük saydığım potlarımdan birini, onun odasında kırdım. İçeriye girdiğimde, masanın önündeki iki koltuktan birinde güzel, şık bir kadın oturuyordu. Öbür koltuğa da ben yerleştim. Muhip, hoşbeşten sonra bizi tanıştırdı:

«Salim Şengil, genç öykücülerimizden... Sayın bayan da ünlü yazarımız Cahit Uçuk...»

Nasıl oldu bilemiyorum, birdenbire:

«Sizi çocukluğumdan beri tanıyorum.» demez miyim! Sözcükler sanki ağızımdan dökülüyordu. Bir anda ateşler içinde

1) Şiirler, Ahmet Muhip Dranas. İş Bankası Kültür Yayınları 145. Birinci Basım 1974.

kaldım. Muhip, anlamazdan gelerek önündeki kağıtlara dalmış göründü. Cahit Uçuk gülümsedi. Her ne kadar:

«Çok eskiden demek istemiştım.» diye kırdığım potu onarmaya kalktımsa da olmadı. Daha da karıştırırsam yenilerini kırarım korkusuyla sustum.

*

Birkaç yıl sonra Muhip, Çocuk Esirgeme Kurumu'ndan ayrıldı. Bağımsız çalışacakmış. Bu kararını öğrenir öğrenmez armağan olarak beş on paket çeşitli yazı kağıtları ile karbon götürdüm evine. Bir süre sonra Demokrat Parti'nin yayın organı Zafer gazetesinde günlük yazıları çıkmaya başladı. Yayınladığım 'Seçilmiş Hikâyeler' dergisi için övücü yazılar yazdığı oldu köşesinde(2). Köşe yazarlığına bir türlü ısınmadı. Gidererek yazmadığı günler çoğaldı.

Dranas'ın 'Şahane Tembel'liği ünlüydü. Ne var ki şiir yazmasını da etkilemişti bu yönü. Gene Demokrat Parti döneminde bir aralık Ankara Radyosu'nda, haftadan haftaya şiir programları yaptı. Konuşması olduğu gecelerin akşamüstleri, Ulus'ta, Macar Mesut'un 'Yeşil Fıçı' lokantasında buluştuğumuz olurdu. O gece yapacağı konuşmasının son düzeltmelerini orada, Şahap Sıtkı İlter'le birlikte yaparlardı, dostlukları vardı. Radyo Evi'ndeki canlı konuşma saatine kısa bir süre kala, lokantadan ancak çıkardık. Sağlık Bakanlığı yöresindeki evime taksi ile giderken Dranas'ı da alır, Radyo Evi'nin önünde bıraktım. Eve girer girmez, —eğer radyo açık değilse— duraksamadan açar, konuşmasını kaçırmamaya çalışırdım. Muhip mikrofونun önünde kendini tutmaya gayret etse de bir demirci körüğü gibi soluk alıp verişini gizleyemezdi. Biraz açılmak, heyecanını gidermek için 'Yeşil Fıçı' da üst üste içtiği rakıların verdiği sıcaklıktan kuruyan dudaklarıyla ağız yapışkanlığının şapırtısını benim kadar, radyo dinleyen herkes duyardı. Konu-

2) Zafer, 6 Nisan 1951.

şurken kalın, tok, güzel bir sesi vardı.

Ozan olarak çok sevdiğim Dranas'la, yazdığı köşe yazılarından, düşüncelerinden ötürü gitgide ters düştük. Yavaş yavaş, bağımız kendiliğinden koptu, tartışmaksızın...

Muhip'le en son karşılaşmamız ölümünden bir iki yıl önce Yeşilköy iç hatlar uçak terminalinde oldu. Ben İstanbul'dan İzmir'e gidecektim. O ise Ankara'ya... Uçağı gecikmiş. Biraz orada laflamıştık.

CAHİT SITKI TARANCI

I

Cahit Sıtkı Tarancı ile ne zaman, nerede, nasıl tanıştığımı anımsamıyorum. 1947'den sonra yakınlığımızın başladığını, giderek dostluğa dönüştüğünü iyice biliyorum.

O sıralar Cahit bekârdı. Onu görmek isteyenler, akşamları –Ankara'nın Yenışehir semtinde, Sakarya caddesinden Bayındır sokağına sapınca sağda, bahçe içinde, yeşillikli– Missuri Lokantası'nda bir iki kadeh atıp yemeğini yerken, ya da –Ziya Gökalp'ten Selanik caddesine dönünce orada, yine bahçe içinde– Buket Lokantası'nda düşünür, bir yandan demlenir, bir yandan da şiir yazarken bulurlardı. Biz daha çok Ulus'ta, Posta caddesine girerken solda 'Kürdün Meyhanesi'nde, kimi de, arası bir apartman kapısı ile ayrılan 'Şükran Lokantası'nda toplanırdık. Sonraları Cahit Sıtkı da buraya sürekli gelmeye başladı. O, Şükran Lokantası'nın kapısından içeri girince, solda camın önünde bir masa edinmişti kendine. Hep orada oturur, tül perdenin arkasından Posta caddesini seyrederdi sanki!.. Çoğu zaman onu elinle koymuş gibi yerinde bulurdun.

Bir akşam, çok sıkışık bir duruma düştüğüm bir sırada, onu orada bulmam beni zor durumdan kurtardı. Hızır gibi imdadıma yetişti. O gün, yayınlamakta olduğum Seçilmiş Hikâyeler dergisinin matbaa hesabını kapatmışım. Şimdilerde gülünç gibi görünen, o tarihte önemli bir para sayılan ikiyüz, belki de üçyüz lira ödemiştim. Sonradan farkına vardım ki cebimde bir

otobüs bileti alacak para bile kalmamıştı. Kendi kendime, 'Nasıl olsa bir arkadaşı görür, ondan bir günlüğüne ödünç para alırım.' diye düşünmüştüm. 'Kürdün Meyhanesi'ne gittim, ak-siliğe bakın kimsecikler yoktu, oturmamıştım. 'Şükran'a bakayım,' dedim. Daha içeriye girmeden Cahit'in camın önünde, tül per-denin arkasında bir masada oturduğunu gördüm. Her zamanki yerinde, güleç bir yüzle sarmaş dolaştı. Yeni dizeler düşünüyor olmalıydı. Onu görünce birdenbire ferahladım. Rahat bir soluk aldım. Dışarıdan camı tıklattım. Beni görünce, 'Ne var' anlamında baktı. İşaret ettim, 'Dışarıya gel' diye. Merak içinde kalkıp geldi. Kısaca durumu anlattım, onyedibuçuk kuruş otobüs parası ödünç istedim. Cahit rahatlar gibi oldu:

«Ben de birşey oldu sandım, merak ettim, gel, bir kadeh atarsın.» diyerek gülümsedi.

«Sağ ol, gitmem gerek.» dedim.

Bunun üzerine hemen çıkarıp birkaç lira vermek istedi:

«Hayır,» dedim, «bana onyedibuçuk kuruş ver, yeter. Evde param var.»

*

Gecelerden birinde 'Kürdün Meyhanesi'nde toplanmıştık. Orhan Veli, Cahit Sıtkı, İlhan Tarus, Şahap Sıtkı, Fethi Giray. Sanırım Mehmed Kemal ile Suphi Taşhan da vardı. Yedi sekiz kişiydik. Orhan Veli, Cahit Sıtkı, İlhan Tarus, üçü sosyal güvenlik konusunu tartışıyor, biz de dinliyorduk. Konunun iyice kızıştığı bir sıra, meyhanenin sahibi Kürt Mehmet, bizim masanın bir ucunda, kapkara saçları, diş fırçasını andıran kaşları, iyice morarmış yüzüyle belirdi. Ondaki hiç beklenmeyen yavaş, yumuşak bir sesle:

«Orhan Veli Bey, Cahit Bey, biraz dolaşın, bütün masaları polisler tuttu. Yer yokluğundan gidiyor müşteriler.» dedi.

Birdenbire zehirlenmiş döndüm. Bedenimin her yanını ateşler bastı. Şakaklarım zonkliyordu. Şaşırdım kaldım. Polis

bizi neden izliyordu? Suçumuz neydi? Sol yanıma, meyhanenin derinliğine doğru baktığımda, ilk önce masaların altındaki çizmeler, sonra da gri kilot pantolonlar gözüme çarptı. Bakışlarımı şaşkınlıkla biraz daha yukarıya kaldırınca, beş altı masanın çevresinde, birer ikişer, lacivert ya da gri ceketli, şapka veya kasketli kişilerin oturduğunu gördüm. Masalarında boş bira şişeleri ile bardaklar duruyordu. Bir şey yiyip içmediklerine göre, Kürt Mehmet'in polis dediği bunlar olmalıydı. Bir kabus görmüş gibiydim. Onların bizi izlemeleri ağırıma gitmişti. Ne satacak önemli bilgiler vardı elimizde; ne de ülkemizin çıkarlarıyla ilgili önemli yerlerde görevliydik. Hepimiz birbirimizi çok iyi tanıyorduk. Edebiyatı sevmekten, onunla uğraşmaktan başka bir suçumuz yoktu. Eğer bu suç ise...

Hesaplarımızı ödedik, kalktık. Ne var ki, konuşma en heyecanlı yerinde kalmıştı. Kürdün Meyhanesi'nin bir üstündeki 'Şükran Lökantası'na girelim' denildi. Camın kenarında bir masaya oturduk. Konuşma bırakıldığı yerden başladı. Benim aklım polislere takılıydı. Konuşmayla hiç ilgilenmiyordum. Polisler bizim arkamızdan –çakılır düşüncesiyle– hemen dışarı çıkamadıklarından. izimizi yitirmiş olacaklar ki Posta caddesinin bir yukarısına, bir aşağısına koşmaya başladılar. Buraya girebileceğimizi bir türlü akıl edemediler anlaşılan. Tül perdenin arkasından onları izliyordum. Gecenin sessizliği içinde, Posta caddesinde çizme sesleri yankılanıyordu.

*

Cahit Sıtkı, ince yapılı, kısa boyluydu. Duygulu, sessiz, çekingendi. Böyle olmasına böyleydi ama, şiir ya da sanat konularındaki tartışmalarda acımasız olduğunu çok görmüşümdür. İyi Fransızca bilirdi. Dünya edebiyatını, özellikle Fransız sanatını yakından izlerdi.

Toprak Mahsulleri Ofisi Genel Müdürlüğü Etüd ve Organizasyon Kurulu'nda birlikte çalıştık. O çevirmendi. Uzun,

çuha kaplı bir masanın çevresinde otururduk. Cahit de bu masanın bir ucunda çeviri yapar, boş zamanlarında yeni dizeler üzerinde çalışırdı. O dönemde Seçilmiş Hikâyeler'e gelen şiirleri Cahit okur, yayınlanacak olanları seçerdi. Öykülere ise, derginin ilk yayınlandığı 1947 yılından beri Esenalâ'la birlikte bakardık. Bunu Cahit de bilirdi. Sonra O, Çalışma Bakanlığı'na geçti. Şimdiki Dışişleri'nin bir bölümündeydi çalıştığı yer. Sık sık ona uğrardım, görüşürdük. Orada bir kızla ilişkisi oldu. Bunu uzun zaman bizlerden gizledi. O, her ne kadar akıyla, çirkin bir adam olmanın burukluğundan kendini kurtarmış olsa da, zaman zaman bu acının içine düştüğü olmuştur. Kızla ilişkisini saklayışı da bu yüzden olabilirdi. Oysa Cahit'in altın gibi bir yüreği vardı.

Onun ince, küçük yapısı alkole pek dayanıklı değildi. Bunu bildiği için de fazla içmezdi. Ama cender de olsa, ölçüyü kaçırdığı olurdu. Ankara'da Tandoğan Meydanı'ndan sonra gelen, o zamanki adıyla Mebus Evleri'nde otururdu. Böyle ölçüyü kaçırdığı gecelerde onu evine ya Sunullah Arısoy, ya da ben götürürdük. İkimiz de Bahçelievler'de oturuyorduk. Başka geceler evlerimize dönerken ya otobüsle ya da dolmuşla giderdik. Ama Cahit olunca bunu uygulamak olanaksızdı. Üstelik, biz taksiyle gidecek olsak ikibuçuk lira yazardı. Ama Cahit olunca bu, üçbuçuğa, kimi de daha çoğuna patlardı. İyi ki bu sık sık olmazdı. Yoksa buna bizim bütçe dayanamazdı. Mebus Evleri denilen mahallede tüm yapılar birbirine benzerdi. Üç sokağı vardı ki, onların da ayrılıklarını seçmek çok güçtü. Cahit'i evine götürdüğüm geceler, sokağın birinde rastgele taksiyi durdurturum, O, arabanın camından uykulu bir bakışla bakar, sonra: 'Sava!..' der. Bu sözcük bazen 'Evet.', bazen de 'Hayır.' anlamına gelir. Cahit'i tanıyorsan nerede ne anlamda kullandığını bileceksin. Bu bir yerde de zorunludur, delik olan bütçeni kurtarmak için... Yoksa, ha bu sokak, ha şu sokak, bu ev miydi, şu ev miydi derken sabaha dek Mebus Evleri'nde turlar durursun boş yere, Tarancı'nın evini bulacağım diye... Üç sokağı

turladıktan sonra, ilk geldiğimiz yerde mi, biraz ötesinde mi, yoksa başka bir evin önünde mi, Cahit gene 'Sava!..'yı çeker. Dikleşmesi arabadan inmeye hazırlanması demektir.

Geceleri hep geç saatlerde, düzensiz aralıklarla yinelenir bu gelişler... Sokakların, evlerin birbirine benzemesi yanıltır insanı. Hangi sokaktı, hangi evdi belleyemezsin. Bu yüzden, getiren taksiye bir, birbuçuk lira fazladan ödemek zorunda kalırsın.

*

Evlendikten sonra Cahit, artık akşamları çıkamaz, sürekli geldiği yerlere gelemez olmuştu. O'nun yeri boş kaldı oralarda. Sevgiyle beklendi, arandı. Bu duruma mutluluğu için belki eyvallah demişti. Demişti ama bir süre sonra, kırkaltı yılının yarısından çoğunu geçirdiği bu yerler, daha çekici gelir olmuştu ona. Yaşama biçimini bozmak pahasına, konulan yasaklara karşı gelecek bir yapıda değildi Cahit Sıtkı. Boyun eğdi. Akşamüstleri, Bakanlıklar'da O'nu, akpak, tombulca eşinin kolunda asılı giderken gördüğüm çok olmuştur. Gözgoze geldiğimizde sıkılırdı. Mahcup olmuş gibi kaçamak bir selam verdiğini anımsarım. Evliliğin zorlamalarıyla, mutlu da olsa, ev ev komşuluklar kuracak bir yaradılıшта değildi. Sonunda ters de olsa, bütün bu olan bitenden öc almak istercesine, sabahları erkenden evden çıkar, 'Çeviri yapacağım.' diyerek, 'Şükran'da iki kadeh atıp öyle işine gider olmuştu. Sanırım ki Cahit'in sağlığını bozan da bu davranışı oldu.

Bir sefer, gündüz gözüyle Mebus Evleri'ndeki evini gördüm. O da hastalandığı sırada oldu. Sunullah Arısoy'la beraber yoklamaya gittik. Sonra Cebeci'deki bir hastaneye kaldırıldı. Oraya sık sık uğrardık. Bir türlü iyileşemiyor, hastalığı günbegün ağırlaşıyordu.

Uzun süre hastanede yattı. Sonra, Samet Ağaoğlu'nun da ilgilenmesiyle, Viyana'da bir hastaneye gönderilmesine karar

verildi. O gün havaalanında onu çiçeklerle uğurladık. Oldukça kalabalık bir sanatçı topluluğu, sevenleri vardı. Kim bilebilirdi ki bu gidişin dönüşü olmayacak. 13 Ekim 1956 günü, henüz genç denebilecek, kırkaltı yaşımda Viyana'da yaşama gözlerini kapadı Cahit Sıtkı. Edebiyatımız ve Türk ulusu ünlü bir ozanını yitirdi böylece.

«Bir namazlık saltanatın olacak» dedik yazdık

II

Cahit Sıtkı Tarancı'nın Diyarbakır'daki evinin müze olacağını gazetelerde okuyunca içime bir acı çöküverdi. Oysa sevinmem gerekirdi. Arkadaşlık ettiğim, dostum, sevdiğim, ünlü bir ozanımızın doğduğu ev müze oluyordu. Geç de olsa hatırlanmıştı. Gene de sevinmeliydim. Öyle olmadı. Ne saklayayım! Anılarda kalan o gün birdenbire gözümün önüne geldi. Sevinç yerine yüreğime bir acı çörekleniverdi.

*

Yayınevi'nde çalışıyordum. Sunullah Arısoy telefon etti: «Cahit Sıtkı'nın tabutu geliyor. Ben istasyona gidiyorum, haberin olsun.» dedi.

Birkaç gündür araştırıyorduk zaten Viyana'dan ne zaman geleceğini... Öğrenmiş, bana bildiriyordu. Ben de:

«Geliyorum...» dedim.

Ankara Edebiyatçılar Derneği başkanıydım o sıra. Bahri Savcı ikinci başkan, Bülent Ecevit Genel Sekreter, Sunullah Arısoy Sayman, Suat Taşer üye... Şaşkınlıkla, öbür yönetim kurulu arkadaşlarımı arayayım, onlara da haber vereyim, diye düşündüm. Aklıma geldi, Bahri Savcı ile Bülent Ecevit Amerika'daydılar. Genel Sekretere Sunullah vekâlet ediyordu. Geriye bir Suat kalıyordu. Onun da telefonu karşılık vermemişti.

Başkalarını da arayacak zaman yoktu.

Önceleri Cahit Sıtkı Ankara Edebiyatçılar Derneği'nin kurucu başkanıydı. Hastalanıp yatağa düştükten sonra yapılan genel kurul toplantısında bizler getirilmiştiğ yönetime. Böylece, seçimle gelen ilk yönetim kurulu olmuştu. Ne var ki Dernekler Yasası'na göre göstermemiz gereken bir yerimiz yoktu. Nasıl bir adres verdiğimizi de şimdi anımsamıyorum. Toplantılarımızı Helikon Derneği'nde, pasta salonlarında bir de Seçilmiş Hikâyeler dergisinin yönetim yerinde yapıyor, kararlar alıyorduk. Sümerbank'ta görevli olan Sunullah Arısoy'da defterlerimiz duruyordu.

Cahit Sıtkı Tarancı'nın tabutunun Viyana'dan istasyona gelmek üzere olduğunu Ulus gazetesinin foto muhabiri, arkadaşım Hüseyin Ezer'e haber verdim, oraya gelmesini söyledim.

«Benim elimde accele bir iş var. Sen git, bitirir bitirmez arkandan yetişirim.» dedi.

Rüzgârlı sokakta, OW. hanın ikinci katının yarısının büyük bir bölümünü ben, küçük bir bölümünü de Hüseyin Ezer'le ortaklaşa kullanıyorduk. Giriş katına Ulus gazetesinin idari işleri ile ilan-reklam bölümü gelmişti. CHP'nin malları elinden alındıktan sonra buraya taşınmışlardı. Karşımızda Akis dergisinin yönetim yeri vardı. Üstümüzde de Ulus'un yazı işleri çalışıyordu. Daha üst katı da Hıfzırahman Raşit Öymen, ev olarak kullanıyordu.

İstasyona geldiğimde Sunullah'tan başka kimse yoktu. Biraz uzakta, altı kişi kadar lacivert ceketli, kilo pantolonlu, çizmeli, kasketli-fötr şapkalı birileri duruyordu. Tanıyıp tanımadığını Sunullah'a sordum, o da biliyordu.

«Herhalde Diyarbakır'dan gelmişlerdir,» dedim. «Hemşerileri olabilir.»

«Belki!..» dedi Sunullah. Arkasından da ekledi:

«Cahit'in tabutunu getiren vagonu Polatlı'da yük vagonlarından kesmişler, orada kalmış. İstasyon müdürü ile konuştum,

durumu anlattım. Başka bir yük katarına takacaklar, gelir bir saate kadar...»

«İyi ki akıl etmişsin de sormuşsun. Polatlı'da o vagonun kaldığını bilmeden burada bekleyip duracaktık.»

Sunullah Arısoy ile istasyonda bir o yana, bir bu yana volta vurarak, karşılamaya gelecekleri, treni beklemeye başladık. Çizmeli ise kümeleşmiş, ilk gördüğümüz yerde duruyorlardı. Cahit'in tabutunu getiren tren belli tarifeli cinsten değildi. Bu yüzden gecikerek geliyordu anlaşılan.

Biz buraya geleli bir saat olmuştu. Tren daha Etimesut istasyonuna gelememişti.

Rahmetliyi Viyana'ya uğurlarken Esenboğa hava alanına gitmiş, dernek adına bir de çiçek demeti vermiştik. Cahit Sıtkı, sakatların kullandığı tekerlekli bir arabada, dizlerine örtülmüş battaniyenin üstünde ufacık elleri, dudaklarında eğri bir gülüş, –felç olmuştu– çocuksu bir sevinç içinde, göz pınarlarında tomurcuklaşmış yaşlarla mahzun oturuyordu. Nezihe yanımda, boşandı boşanacak, kendini zor tutuyordu. Biz bu hazin gidişin, sağlıklı bir dönüşü olur düşünde suskun, işlemlerin bitmesini, onun uçağa alınmasını, terminalin alana çıkış kapısı önünde bekliyorduk. O bekleyişle bu bekleyiş ne kadar farklıydı birbirinden!.. İlkinde bir umut vardı. Güzel şeydir umut etmek... İkincisinde ise kaskatı bir gerçek...

Görünürde ne tren vardı, ne de tabutu karşılamaya gelen başka kimseler. Arasıra gar hareket memurluğuna giden Sunullah, bu kez iyi bir haberle dönüp geldi.

«Tren Etimesut'tan kalkmış, Ankara'ya doğru geliyor.» dedi.

Sevindim... Arkasından da:

«Ne yapacağız?...» deyiverdim.

«Neyi?»

«Neyi olacak!.. Bu kadar insanla, gelecek sandukayı nasıl taşıyoruz? Bizim bildiğimiz tabut değil o.»

«Bilmem!...»

O sırada Hüseyin Ezer çıkageldi. Her zaman olduğu gibi telaşla sordu:

«Hani, nerede?...»

«Kim?...»

«Tabut...»

«Tren daha gelmedi. Şimdi öğrendik, yeni Etimesut'tan kalkmış.» dedim. O lafımın bitmesini beklemeden çizmelileri görmüş, aynı telaş içerisinde yanlarına gitmişti bile. Onlara yanaşır yanaşmaz, birdenbire keskin bir «Aaaaa...» çekti. Sonra arkasını getirdi:

«Sizin işiniz ne burada?...»

Topluluk çizmelerinin topuklarını sertçe birleştirdi. İçlerinden biri yavaşça:

«Rahmetliye son görevimizi yapmaya geldik.» diye karşılık verdi.

«Hadi sen de,» dedi Hüseyin Ezer. «ne zahmet etmişsiniz!.. Hiç gereği yoktu. Ben şimdi burada fotoğraf çekeceğim. Bir kopya da yarın size verirdim olur biterdi.»

Çizmelilerden biri:

«Biz çok dinledik böyle masalları. Karnımız tok bu laflara!..» dedi. Hüseyin Ezer:

«Şimdi siz karıştırırsınız hangisi Salim Şengil, hangisi Sunullah Arısoy. Dosyalara yanlış fişlenir. Zaten başka kimse de yok. Elde resim olunca iş kolaylaşır. Ben işaretlerim olur biter.»

Çizmeliler koro halinde:

«Ayıp ettin abi...» dediler, biraz yerlerinde sallandılar.

Bu konuşmadan sonra ayaklarım suya değmişti. Şaşırıp kaldım.

Hafif şehla gözü başka yöne bakarak gülen ve yanımıza gelen Hüseyin Ezer'e:

«N'oluyor?...»u çektim.

«Hiç,» dedi, «birinci şubeden gelmişler de...»

«Sen nereden, tanıyorsun?...»

«Ha bak anlatayım.» dedi. «Eskiden birinci şube, Hacıbayram camiiinin yanında, iki katlı, eski bir Ankara evindeydi. Sık sık şurada burada casus yakalandı diye duyulur, atlamamak için oraya koşar, yakalananın fotoğrafını gazete için çekmeye çalışırdım. Gelgelelim her seferinde de binbir zorluk çıkarırlar, izin vermezler, fotoğrafı çekemezdim. Gene bir seferinde haberi alınca birinci şubeye koştum. Aynı zorlukla karşılaştım. Çaresizlik içinde kıvranıyordum. Elim boş dönecektim. Hemen serkisofu çalıştırdım, 'göster kendini Hüseyin Ezer' dedim kendi kendime. Onlara da:

'Hadi gelin öyleyse, hepinizin topluca bir fotoğrafınızı çekelim hatıra kalsın.' dedim.

Dünden teşneymişler. Daha iyi görünmeleri için merdiven basamaklarını gösterdim. Toplandılar, rütbe sırasına göre en önde müdürleri, yardımcıları, arkada komiserler, başları, ortaları, adayları... Daha arkalara da resmi ve sivil giyimli ilgililer sıralandı. Fotoğraf çekildi, bitti. Sordular:

'Hüseyin Ezer, resimleri ne zaman vereceksin?' diye...

'Yarın... Yarın olmazsa öbür gün getiririm...' dedim ve oradan uzaklaştım hemen, ne olur ne olmaz.

Ertesi gün fotoğraf yerine haber yolladım onlara. 'Bana o casusun fotoğrafını çektirmezlerse fotoğrafları gazetede yayınlayacağım, 'Emniyet birinci şubesinin fedakâr, vefakâr, çalışkan elemanları topluca bir arada' diye de altına yazarım. O zaman da herkesçe tanınacaklarından hepsi karakolları boylarlar.' Şipinişi haber geldi, 'Gelsin çeksin', gittim.

Bu olaydan sonra bir çok kez, kimsenin çekemediği, tüm foto muhabirlerini atlattığım fotoğraflar çektim orada... Merdivenin başındaki o grup fotoğraftan hiçbirine vermedim. Hep atlattım. Arasıra 'film gazetede duruyor' demeyi de unuttum. Çok girdim çıktım oraya, hepsini tanırım.»

Yapar mı yapar, Hüseyin Ezer bu... Hiç gözünün yaşına bakmaz.

•

Anıtkabirin düzenlemesinin bitmek üzere olduğu günlerde mozolenin fotoğrafını derginin kapağında kullanmak istiyordum. Zaman çok dardı. Hüseyin Ezer'den istedim. O da 'olur' demişti ama ne zaman? Bekleyecek vakit yoktu. Fotoğraf gelecek, klişe yapılacak, kapak basılacak. On gün demektir en azından. Dergi gene gecikecekti. Ertesi gün fotoğrafı getirdi. Şaşırdım kaldım. Olamaz güzellikte bir fotoğraftı, heyecanlandı. Boynuna sarıldım.

«Yaşa be Hüseyin...» dedim. Nasıl yaptın bunu demeye kalmadan anlattı:

«Gittim, bir türlü mermer lahte yanaştırmıyorlar. Sağını solunu dolaştım gene olmadı. Nereye gitsem yasak, yasak diyorlar. Bu arada makinayı hazırladım. Yerler henüz temizlenmemiş, kireç kum doluydu. Böyle çekersem hiçbir işe yaramayacaktı. Orada temizlik için bir koca bidon su duruyordu. Onu gözüme kestirdim. Bir punduna getirip dalgınlıkla olmuş gibisine varili deviriverdim. Yeri su kaplayınca fotoğrafta parlar, ayna gibi görünür. Bu arada birkaç poz çektim. Onlardan biri bu.» diye anlattı fotoğrafın öyküsünü.

Yaynevine bitişik ya Hüseyin Ezer'in atölyesi. Birinci şubenin tüm çalışanları onu tanıyor. Bir gün görevlinin biri gelip ona usulca: 'Buraya kimler gelip gidiyor?' diye sormuş. 'Sen tanırsın!'

Hüseyin Ezer, inadına herkesin duyacağı bir sesle ve küçümser bir tavırla:

«Dün Kasım Gülek vardı. Arasıra Paşa da geliyor.» demiş. İlginin az kalsın dudağı uçuklayacakmış.

Kasım Gülek gerçekten sık sık uğrardı. Ben de yeni çıkan kitapları armağan ederdim. Ama İsmet Paşa bize hiç gelmemişti. CHP'nin 'Araştırma Bürosu', Doğan Avcıoğlu'nun yönetimi sırasında, üst katımıza taşındığında bir ya da iki kez oraya gelmişti.

Hüseyin Ezer olup biteni bana anlattıktan sonra, o bir gözünün şehla bakışıyla odanın eşliğinde durup sormuştu:

«İyi söylemiş miyim?»

«Allah seni kahretmesin. Tek ayak üstünde ne çabuk uyduruyorsun bunları!...»

*

O çizmelilerin Cahit Sıtkı'ya son görevlerini yapmaya geldiklerini anlamıştık ama, tabutu taşıyıp taşımayacaklarını bilmediğim için Sunullah'a:

«Cenaze arabasına kadar tabutu taşıyacak birkaç hamal tutalım, paralarını ben öderim.» dedim.

Sunullah koştu. Üniformalı birkaç istasyon hamalı ile geldi. O sıralarda orada çalışan yük taşıyıcıların kahverengi giysileri, kol yenlerinde sıra sıra kırmızı şeritleri, omuzlarında sırmalı apoletleri, şapkalarında da kollarındaki bantların daha geniş onların hafife alınmaz simgesini tamamlıyordu. O sıra tren de Ankara Garı'na giriyordu. Üçüncü peronda durdu. Hamallarla vagondan tabutu aldık. Cankurtaran arabası, Tarancı'nın ölüsünü Numune Hastanesi'nin morguna götürecekti. Tabutun sol başucundan ben, öbür ucundan da sanki bu tören için o cacaslı giysilerini çekmiş hamallardan biri tutmuştu. Sunullah Arısoy da törenin protokole uygun olmasını sağlayan bir görevli gibi fötr şapkası elinde tabutun sağ başından yürüyordu. Hüseyin Ezer, bu unutulamayacak görünümü flaş patlatarak belirliyordu. Tabutun geri kalan yerlerinden, kol uçları kırmızı şeritli, siperliği gıcır gıcır parlayan, çepeçevre geniş kırmızı bantla çevrili kasketleriyle hamallar tutuyorlardı. Tabutun arkasında lacivert giysili çizmeliler, 'Bir namazlık saltanat'ın tadını ağır uygun adımlarla çıkara çıkara, garın dış kapısında bekleyen cankurtaran arabasına doğru yürüdük. Hüseyin Ezer habire, bu saltanatlı gidişe alkış tutar gibi 'Şak şak' fotoğraflarımızı çekiyordu.

SAİT FAİK

Yeditepe dergisi sahibi ve yönetmeni Hüsamettin Bozok:

«Ben nasıl olsa yazı parası ödeyemiyorum. İstersen senin için araya gireyim, Sait 'Seçilmiş Hikâyeler' dergisine versin öykülerini.» deyince birdenbire, önce duraksadım, sonra hemen kendimi toparlayarak sevinçle:

«Çok iyi olur.» dedim.

Yanılmıyorsam yıl 1951. İlk kez açılan 'İstanbul Fuarı'nı üçümüz geziyoruz. Sait arkamızdan yürüyor. Hüsamettin'in bu önerisinden önce, telefon kulübesine benzeyen bir yere girdik. Atılması gereken parayı işaretli yere attım. Bir düğmeye basarak başbaşa resmimizi çektiymiştik Sait Faik'le...

Hüsamettin Bozok'un durup dururken ortaya attığı önerisine sevincim sürerken, heyecanımı hiç gizlemeden:

«Çok iyi olur.» u yineledim.

«Kaç lira vereceksin her öyküsüne?» diye Hüsamettin sordu:

«Yirmi beş lira...»

O sıralar 'Varlık' gibi daha başka dergilerin öykü başına en çok yedibuçuk, on lira verdiklerini biliyordum.

Biz konuşurken biraz açığımızdan yürüyen Sait Faik'e Hüsamettin:

«Salim, yirmi beş lira veriyor her öyküne. İstersen ver 'Seçilmiş Hikâyeler' dergisinde çıksın.» dedi.

Sait Faik, gözümün önünden hiç silinmeyen, saf bir gülümseme ile yanımıza yaklaştı:

«Vcririm.» dedi, arkasından da ekledi:

«Yalnız bir şartım var.»

Heyecanla bekledim.

«Öykülerimden şimdiye dek elime bir yüzlük geçmedi. Ben sana dört öykü verince, sen de bana bir yüzlük gönderirsin.»

Sait istese avans da verebilirdim. Yeter ki öykü versin, ama istemedi. O, özenle 'yüzlük' gönderilmesini istiyordu.

Sait Faik'le öykü işini aramızda tatlıya bağladıktan sonra fuarı gezmeyi sürdürdük. Bir yere gelip durduk. Tezgâhın birkaç adım gerisinde, pano üzerinde değişik kuş resimleri var. Hayvanların kuyruğunda, başında, karnında yuvarlak beyaz noktalara nişan alıp tüfeği patlatıyorsun. Vurursan magnezyum çakıyor, ortalık aydınlanırken fotoğrafın çekiliyor.

Rastgele bir tüfeği aldım. Sait Faik de yanıbaşımda... Gez-arpacık nişan aldım, tetiği çektim. Magnezyum patlayıvermez mi? Vurmuşum!.. Aslına bakarsan biraz nişancıyım. Küçükken Fethiye'ye iki saat uzaklıktaki Kaya bucağına yazlığa göçerdik. Birkaç gün geçince deniz burnumda tütmeye başlar, sıkılırdım orada. Annem yalvarmalarına dayanamaz, babamın atının terkisinde günübirliğine kente inmeme izin verirdi. Giderken ya da dönerken, yarı yolda tepede, babam tabancasını çıkarır, bana verir, gösterdiği yere ateş ettirirdi. Zamanla attığımı vurur oldum.

Sait'in yanında şimdi vuruşuma biraz da çalım katarak bu kez Hüsamet'in'i yanıma aldım. Gez-arpacık, hedef kuşun kuyruğu, derken tetiği çektim. Magnezyum gene patladı. Arkasından orayı yönetenlerden biri karşıma dikildi, tüfeği tuttu:

«Hadi beyim biraz dolaşın, sonra gelip fotoğraflarınızı alın.» dedi. Gözucuyla, adama çaktırmadan tüfeğin numarasını almayı unutmadım. Ertesi akşam için, yıldızı yeni parlayan öykücü Nezihe Meriç'i fuara davet etmiştim, gelecek, işime yarar. Bu gibi atış yapılan yerlerde tüfeklerin gez-arpacıklarını bozarlar. Yalnız birinin ayarına dokunulmaz, arasına birileri çıkıp vursun diye... Yoksa kimse vuramazsa, işin racunu bozu-

lur, müşteri gelmez, atış da yapılmaz. Bana da o gez-arpacığı bozuk olmayan tüfek rastlamış. Numarasını almalıyım ki yarın akşam fiyakamı yapayım. O da atıcılığımı görsün diye düşündüm.

*

Sait Faik, annesinden aldığı harçlık, öykülerinin getirdiği telif parası ile geçinmeye çalışırdı. Gene de iki yakasını denk düşüremediği herkesçe bilinirdi. Yazları genellikle Burgaz adasında otururlardı. Sait Faik'in harçlığını annesi, önceleri aydan aya veriyormuş. Ama, bakmış oğlunun parası kısa zamanda bitiyor. Düşünmüş, taşınmış bir çare bulmuş kendince... Sait'in aylığını ikiye bölerek onbeş günde bir vermeye başlamış. Sait, bu ölçülere, hesaplara sığacak bir kişi değil ki. Beş gün paralıysa, on gün parasız... Annesi bu kez aylığı dörde bölmüş, haftadan haftaya vermeye başlamış. Ne yaptıysa Sait'in parasızlığının önüne geçememiş. Sürekli parasızlık Sait'in kaderi değil. yaşamının biçimiydi.

'İstanbul Fuarı' gecesinden önce, Ankara'dan İstanbul'a geldikçe, Sait'le buluştuğumuz geceler olurdu. Bir kez bana bu para öyküsünü anlatmıştı.

O, en çok Beyoğlu Balık Pazarı'nın biraz aşağısında 'Lâmbo'ya gelirdi. Sait ucuz, güzel Rum meyhanelerini iyi bilirdi. Böyle bir yere gidilmek istendiğinde, eğer Sait aramızda ise meyhaneyi o seçer, karar verirdi. Cepteki paralar hesaplanır, oraya gidilir. Balık Pazarı'nda bir de 'Lefter'in meyhanesi uğrak yeri idi. Orada laterna vardı. Gezginci çingene çalgıcıları kimi de Sulukule'de göbek atıp oynayan kadınları, esmer güzeli kızları düşerdi oraya. Kafayı bulanlar için eğlencenin tuzu biberi demekti.

İstanbul Fuarı'nı gezmemizden iki gün sonra Sait'le buluştuk. Eski yazı, elle yazılmış 'Yandan Çarklı' adlı öyküsünü getirdi. Dört beş gün içinde bir tane daha Ankara'ya göndere-

ceğini söyledi. Ne olur ne olmaz, belki parasızdır, sordum:

«İstersen bana vereceğin öykünün parasını ödeyeyim.»

Kesin bir davranışla:

«İstemem,» dedi, «dört olunca abi, sen de bana bir yüzlük gönderirsin.»

«Sen bilirsin...» dedim.

‘Yüzlük’ sözcüğü üstünde önemle duruyordu Sait...

*

İki gün sonra Ankara’ya döndüm. Görevle ‘İzmir Fuarı’na gönderiliyordum. Munis Faik Ozansoy, Ticaret Bakanlığı, Dış Ticaret Dairesi Başkanı’ydı. Fuara gidecek beş kişilik kurulda benim de bulunmamı uygun görmüş. Kurul Başkanı, ‘Tercüme’ ve kimi dergilerde Fransızca’dan başarılı çeviriler yayınlayan Fuat Pekin’di. İzmir’e gitmezden önce Sait Faik’ten, ‘İnsan Gibi Birşey: Huy’ adlı ikinci öykü geldi.

İzmir’e varmamızdan bir hafta on gün sonra, derginin P.K. 2045, Bakanlıklar, Ankara adresine gelen mektupları göndermişler. Bir de telgraf vardı gelenler arasında. İlk önce imzasına baktım, Sait’tendi... ‘Beklemeye takatim yok acele elliye postala.’ gibisinden bir şey yazmış. Ne yapsam? Sait nerede ki! Adresini bilmem, yöresini bilmem!.. Hüsamettin Bozok geldi aklıma. Ona bir telgraf çektim: ‘İstanbul’a gelince ödemek üzere Sait’e elli lira vermeni rica.’

Ne olmuştu acaba? Merak ediyordum. Aslında telgraf çok açıktı.

İzmir Fuarı’nda görevimiz otuzbeş kırk gün sürdü. Oradan İstanbul’a geçtim. İlk önce Hüsamettin’i buldum. Sait’e elli lirayı ödemiş, ona borcumu verdim. O akşam mı, ertesi akşam mı ne, Sait’le buluştuk:

«Ne oldu yahu? Hani dört öykü gönderecektin!» dedim, «Arkası kesiliverdi.»

«Olmuyor be abi, sıkışıyor insan! Sen uzaktasın, bekleme-

ye gücüm yok. Vapurdan indin mi yürü, Sirkeci'ye varırsın hemen. Oradan Ankara caddesine... Varlık oracıkta. Veriyor-sun Yaşar Nabi'ye öyküyü, alıyorsun papelleri. Hepsi bu kadar.»

Bir rastladığında sormuş Yaşar Nabi: 'Ne oluyor, öykülerin hep Seçilmiş Hikâyeler'de çıkıyor!' diye... O da, 'Yirmibeş papel veriyor' deyince, 'Peki, al benden de o kadar.' demiş, yükseltivermiş ödemeyi.

«Bundan sonra her öyküne otuz lira...» dedim, «Madem ki beklemen olanaksız, Varlık'tan sonra beş on adım daha yürü-dün mü orada Basın Ajansı var. Öykünü bırakır, otuz kağıdını alırsın. Oldu mu?»

«Oldu...»

Basın Ajansı'na Sait, 'Haritada Bir Nokta' adlı öyküsünü bırakmış, arkadaşım otuz lirayı ödemiş. O sıralar Seçilmiş Hikâyeler'i İstanbul'da bastırmaya başlamıştım. Sık sık geliyor, az kaldığımdan Sait'i bir türlü göremiyordum. Öykülerinin arkası gene kesilmişti. Yaşar Nabi benim verdiğim telif ücretini vermeye başlamış. Gene uzun bir süre öyküsü gelmedi.

1954 yılında Maya galcrisinde Seçilmiş Hikâyeler dergisi ve Yayınları'nın sergisi açılacaktı. Şimdi burada Adalet Cim-coz'u saygıyla anmak isterim. Bu serginin gerçekleşmesi için çok ilgi gösterdi, yardımda bulundu. Serginin açılışında çeşitli içkilerin yanı sıra, iki kişi için portakal suyu da bulunacaktı. Bunlardan biri İstanbul Valisi Prof. Dr. Fahrettin Kerim Gökay –sergiyi açması için ona Recep Bilginer rica etmişti–, öbürü de Sait Faik'ti. Artık içki içmesi kesin olarak yasaktı.

Sergi açılmazdan birkaç saat önce, Sait Faik, Leyla (Erbil), Attila İlhan, Solmaz –Attila'nın amca kızı– İstiklal caddesindeki Baylan Pasta Salonu'nda oturduk. Onbeş gün sonra Sait'in öleceğini kim düşünebilirdi! Hayal bile edilemezdi. Ne yazık ki böyle oldu. En verimli, en olgun çağında, genç denebilecek bir yaşta onu yitirdik. Leyla Erbil, Attila İlhan, Baylan'da oturduğumuz günü çok iyi anımsayacaklar. Sait'in durgun, tedirgin,

suskun bir görünümü vardı. Havayı yumuşatmak üzere, Attila İlhan'ın Sait için bana önerdiğini ona açtım:

«Bundan böyle hiçbir yerde yayınlamamak koşuluyla, her öyküne elli, her öykü kitabına beşyüz lira...» dedim.

Sait bir an dalgınlıktan kurtulur gibi oldu, düşündü.

Attila konuşmaya katıldı:

«Benim de şiir, roman tüm kitaplarımı Salim basıyor. Böyle bir anlaşmamız var.» dedi.

Sait:

«Ayda üç öykü yazsam, hepsini alacak mısın?» diye sordu.

«Alırım...» dedim.

«Nerede yayınlayacaksın?»

«Üçünü birden dergiye koyarım. Ya da bir ikisini yayınlamamış öykülerin bulunsun diye kitabının basımına bırakırım. Orası benim bileceğim iş, seni ilgilendirmez değil mi? Sen parasını alırsın.»

«Peki, adı sanı edebiyat tayfasınca bilinmez magazin dergilerinde röportajlar yayınlardım. Aslında onlar bal gibi öyküdür. Ama öykü diye verirsem almazlar. Oralarda çıkmaz. İlle de röportaj olsun isterler... Ne yapacaksın, ckmek parası!..»

«Onlara karışmam. Bu röportajların içinden öykü kitabına seçtiğin olursa ona da karışmam. Yalnız başka edebiyat, sanat dergilerinde öykü yayınlamak yok.»

Sait'in, şimdi anımsayamadığım daha birkaç sorusunun karşılığını verdikten sonra:

«Tamam...» dedi.

Yazılı bir anlaşmayı ne o önerdi, ne de ben istedim. Sait, verdiği sözü tutardı. Yazın alanında bu tutumuyla sevilirdi. Orada çıkardım yüz lira avans verdim. Maya galerisindeki sergi hazırlıklarını, o zaman akademi öğrencisi Mimar Güngör Kabakçioğlu yürütüyordu. Hazırlıkları görmek üzere önceden kaktım. Onlar Baylan'da kaldılar, sonra geleceklerdi.

•

On gün sonra o acı haber radyodan, gazetelerden yayıldı, Sait Faik  lm şt . Birkaç gün sonra Attila İlhan yazdığı mektupta:

«O günkü konuşmalara ‘Sait Faik’in vasiyeti’ denebilir.» diyordu. Şimdiye dek bu konu Attila ile aramızda kaldı. İlk kez açıklıyorum.

«Gideyim, annesiyle konuşayım, o gün söylediklerini anlatabayım...» diye yazıyordu Attila İlhan.

Sait’in annesine gitmesini istemememin –şimdi açıklamaktan sıkıldığım– bir iki nedenini Attila’ya yazdıktan sonra:

«Boş ver.» diyerek bitirdim mektubumu, «onun ölümünün acısı bize yeter.»

SANA SESLENİYORUM

Balıkları, denizleri, adaları ve çok sevdiğin insanları mahzun bırakıp gittiğin yerden, sana şimdi oradan sesleniyorum.

Neden, neden diyorum bir mabet içi kadar sessiz ortalık?.. Bu durgun, maviliğini yitirmiş deniz. Üstünde acıyla çığırışan, göğüslerini suyun aynasına vuran martılar... Bir ağıt okunur gibi yaşlı, uzak kıyılarda asılmış duran ağlar. Kahır yükünü gök çökertmiş üstümüze. Püsem püsem yağan bu yağmur kimlerin, kimlerin gözyaşları? Gazel olmuş sanki yollara dökülen insanlar.

Bu er yolculuk nereye? Gönlünce yelken açmış olsan bile bilinmeyen geleceklere, gerçek değil bu gidişin elbet! Gerçek değil... Bir yosunlu kayanın üstünde hür, bir kayığın küpeştesinde, pareket sepetinin yanında düşünceli, uskota örneği gergin duran, seren direği gibi dikine yücelen, yalnız, sensin. Sensin gene sokaklarda avare gezen. Vitrinlerin önünde düşünen, yoksul, serseri çocuklara acıyan. Kitaplıklardan geleceğe umutla bakan, memleketimin üstüne yüreğini yığıtçe germiş kahraman. Asıl şimdi temelli yaşıyorsun sen. Nefesinin yok olduğu yerde varolan sensin. İnsanlarla beraberdin, şimdi insanların içinde ve başlar, başlar üstündesin.

Şimdi sana sesleniyorum. Balıkları, denizleri, adaları ve çok sevdiğin insanları mahzun bırakıp gittiğin yerden...

*Seçilmiş Hikâyeler Dergisi
Sait Faik Özel Sayısı*

M.Ş.E.
ya da
ESENDAL

I

Otuz yıl kadar önce, 'Ayaşlı ve Kiracıları' adlı romanının basımını yaptığım sırada, kitabın arka kapağına yazdığım satırlar arasında: 'Esendal, hikâye ve romanlarıyla edebiyatımızın büyük bir öncüsüdür. Konu, biçim, öz ve anlatışı bakımından kırk yıl önce nasıl yeniyse, bugün de, yarın da yeni kalacaktır. Onun sanatının büyüklüğü buradan gelmektedir. Edebiyatımızda şimdiki kuşağın yetişmesinde Esendal, bir köprü başı olmuştur. Gelecek kuşakların da kişiliklerini kurabilmeleri için Esendal'ı mutlaka okumaları gerektiğine inanıyorum.' diye yazmışım. Bugün de hiç çekinmeden otuz yıl önce söylediklerimi yineleyebilirim.

Memduh Şevket Esendal, Çorlu'da (1883) doğmuş. Çocukluğunda sürekli bir eğitim yapamadığından toprakla uğraşmış. Bir yazısında belirttiği gibi, ilk de olmak üzere hiç bir okuldan diploma almadı. Tam anlamıyla kendi kendini yetiştiren, ender insanlardan biri... İttihat ve Terakki Fırkası'nda önemli yerlerde bulundu. Daha sonra partinin 'Anadolu İlleri Müfettişi' olarak görev yaptı. Mütareke sırasında İstanbul'a dönmeyerek Kurtuluş Savaşı'na katıldı. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nce Azerbeycan'a orta elçi olarak gönderildi (1920). Tahran Elçiliği yaptı (1925-30). Elazığ milletvekili seçildi

(1930-32). Sonra Kabil ve Moskova Büyükelçisi oldu. Bilecik milletvekilliği, CHP Genel Sekreterliği görevlerinde bulundu.

Esendal, 1916-1920'lerde öyküler yazmaya ve yayınlamaya başladı. O yılların ünlü iki öykü yazarımızı, Ömer Seyfettin ile Hüseyin Rahmi'yi örnek alacak olursak, bu öykücülerimizin yanında Esendal'ın geleceğe dönük, çağının önünde olduğunu görürüz. Zaman dilimini yirmi yıl atlayarak 1935-1940 yıllarına geldiğimizde gene öykü ve romancılığımızda ünlü iki yazarımızı, Sabahattin Ali, Sadri Ertem'i ele alalım: Gene görürüz ki Esendal öncülüğünü korumaktadır.

Esendal'ın Dost Yayınları arasında yayımladığım 'Temiz Sevgiler', 'Ev Ona Yakıştı' kitaplarından ilkinde Tahir Alangu, yazdığı önsözde: 'Onun yapıtları edebiyatımızda gerekli yankıyı uyandıramadı. Bu iş, M.Ş.E.nin yaşarken kaçındığı, üzerine düşüp yapmak istemediği bir şeydi.' diye belirtmişti. Çok doğrudur. Esendal, alçakgönüllü, çekingen, kendi köşesinde, bir karıncanın sabırlı, tükenmez gücüyle çalışırdı. Ama ne yaptığını çok iyi biliyordu. Konuşmalarımız sırasında bana bir gün: 'Şengil, üç türlü yazar vardır. Toplumun gerisinde kalan, ortasında giden, bir de önünde olanlar... Toplumun önünde gidenlerin zamanında anlaşılması çok ender yazara nasib olmuştur. Yazarlığın en hası da budur. Alkışı geride ve ortada olanlar toplar gençlikle... Ama genç de kısa bir süre sonra unutulup yitmeleri engellenemez,' demişti.

"Kafasını Törpüleyen Adam' adlı öykü kitabımı yayınlamıştım (1943). Kitabın ilk öyküsü olan 'Toprağa Dönüş', CHP'nin 1937 yılında açtığı ve bir yıl sonra sonuçlandırdığı Türkiye Hikâye Yarışması'nda birinciliği kazanmıştım. Aradan geçen beş yıl içinde tüm çabalarım karşın yazdıklarımı yayınlama olanağı bulamadım. Bu yüzden kitabımı CHP'ne ithaf ettim. 'Bana ilk defa clini uzatan o oldu. Ben de ağacımın ilk yemişlerini ona veriyorum. Bunlar belki biraz buruktur, fakat ilk hasadımı ona vermek, senelerdir içimde filizlenip büyüyen

bir arzu idi.' diye yazmıştım. Kitabın kâğıt parasını, beni seven, öykülerimin yayınlanmasını isteyen dost, Recep Çetinkaya vermişti. Matbaa parasını da ben denkleştirdim. Ankara'da, Saman Pazarı'na çıkarken, Kurşunlu Camii'nin yanında Ulusal Matbaa'da dizilmiş, orada basılmıştı. Kapağını Turgut Zaim çizdi. Hal binasının yakınında, Sümer Basımevi'nde kapağı basıldı. O sıralar Etibank'da çalışıyor, Genel Müdür Kemal Türkömer'in özel kalem müdürlüğünü yapıyordum. Kitap çıkar çıkmaz eşe dosta armağan ederken bir tane de ozan, dostum Ahmet Kutsi Tecer'e götürdüm. O zaman Halkevleri Bürosu yönetmenliği görevindeydi. Eski Karpiç'in ya da Cumhuriyet Merkez Bankası'nın yanından sapan dar sokaktan aşağıya yüz metre kadar inince karşıda, birkaç basamakla çıkılan, iki katlı büyücek bir evdi Halkevleri Bürosu... Kitabımdan bir tane de M.Ş.E. (Memduh Şevket Esendal)'a bıraktım. Üstünden bir hafta geçti geçmedi, Ahmet Kutsi Tecer'e rastladım.

«Kitabın nasıl gidiyor?» diye sordu.

Ben de:

«Daha yeni. On gün oldu olmadı çıkalı!»

«Sen bana iki yüz kitap gönder.»

«Sağ olun...»

Ertesi gün iki yüz kitabımı götürdüm. İşlemin bitmesini Ahmet Kutsi Tecer'in yanında beklerken, bir yandan da edebiyat üzerine konuşuyorduk. Lafın arasında Tecer:

«Ha,» dedi, «seni Esendal tanımak istiyor. Bir ara uğrayı-ver.»

Nasıl sevindiğimi anlatamam... Vakit yitirmeden ertesi gün öğle saatinde, CHP Genel Sekreterliği Özel Kalem'i'ne telefon ettim. O zaman parti, Ulus Meydanı'ndaki eski Büyük Millet Meclisi binası idi. Telefon açılınca sayın genel sekreterle konuşmak için randevu istediğimi söyledim. Telefonda biraz sessizlik oldu, sonra:

«Buyurun Salim Bey,» dedi özel kalem müdürü, «sizi bekliyorlar.»

Hiç böyle bir olur anlamında karşılık beklemiyordum. Şaşırdım, heyecanlandım. En azından birkaç gün sonrası için 'gelin' denilmesini umuyordum.

Ulus'a çıkarken Emlak Kredi Bankası'nın karşısındaydı Etibank. Sonra Vakıflar Bankası Genel Müdürlüğü kuruldu orada. Parti yakındı çalıştığım yere. Hemen gittim, özel kaleme kendimi tanıttım. Müdür:

«Bir dakika oturun, geldiğinizi haber vereyim.» dedi ve çıktı.

Bir koltuğa iliştim. Dışarıdaki salonda 25-30 kişi parti genel sekreteri ile görüşmek üzere bekliyordu. Özel kalem müdürü içerden çabuk döndü. Geldiği kapıyı açık bırakarak:

«Buyurun, sizi bekliyorlar.» dedi.

İçeri girdim. Yüksek tavanlı, geniş, rahat bir oda. Esendal, büyücek bir masanın bir yanında oturuyor. Önünde iki rahat koltuk. Çevresindeki kanepeler, koltuklar, sandalyeler ve sigara sehpa-ları, salon büyüklüğündeki odayı dolduruyordu.

Asık yüzlü, sert bakışlı bir parti genel sekreteri göreceğimi düşünürken, güleç, yumuşak yüzlü, babacan birini bulmam beni rahatlatmış, heyecanımı bastırmıştı.

«Gel bakalım, Şengil, otur şöyle...» diyerek karşıladı beni...

Masanın önündeki iki koltuktan birini gösterdi. Oturdum...

Ne zamandan beri öykü yazdığımı, nerede oturduğumu, kimim kimsem bulunup bulunmadığımı, şimdi anımsayamadığım daha birçok soruyu yöneltti. Öyle yumuşak, tatlı bir konuşması vardı ki, insan onun karşısında bütün içtenliğiyle, kırk yıllık tanışı gibi büyük bir rahatlık duyuyordu.

Buraya gelirken duyduğum heyecan, sıkılganlığım onun yanında kalmamıştı. Etkileyici ama baskısız bir konuşması vardı. Bir ara dışarıda bekleyenler aklıma geldi. Fazla vaktini almış olmamak için, izin isteyip kalkmaya davranırken, o:

«Otur Şengil otur, acele etme, gidersin.» dedi.

Sonra bu gitmeler çoğaldı, kimi zaman hergün bile, saat 12-14 arası oldu, ta ki genel sekreterlikten ayrılıncaya dek sürdü.

Bir kez şöyle bir konuşma geçti aramızda.

Öykü kitabım çikalı iki ay olmamıştı, Esendal sordu:

«Kitabın nasıl gidiyor, tükendi mi?»

«Daha neler!.. Tükendir mi hiç...»

«Bize iki yüz kitap göndersene.»

Herhalde Ahmet Kutsi Tecer'in aldığını bilmiyor, diye düşünürken, duraksamışım.

«Niye düşündün Şengil?» diye sordu Esendal.

«Birbuçuk ay kadar önce Ahmet Kutsi Bey iki yüz kitap almıştı da...»

«Olsun Şengil, iki yüz daha alalım, sermayeden zarar mı ederiz?...»

Konuşmalarımız genellikle önce öykü, sonra edebiyat ve toplumsal konularda olurdu. O, masasının çekmecesinden çıkardığı bir dilim ekmeğini gıdım gıdım yiyerek dinler, ya da konuşurdu. Her seferinde dışarıda bekleyenler aklıma geldikçe tedirgin olup kalkmak istediğimde:

«Otur Şengil otur, acele etme, gidersin.» demesini, her zaman anımsarım.

Orhan Veli bir yazısında Esendal'ın dergi ve gazetelerde değişik imzalarla öykü yayınlamasına değinmiş, kısaca: 'Sanatı küçümsüyor. Bu yüzden gerçek adını kullanmak istemiyor.' diye yazmıştı. Sıcağı sıcağına Esendal'ı gördüğümde, buna ba-yağı bozulmuş olduğunu anladım. Önce konuşmak istemedi bu konuda. Sonra dayanamadı içini döktü. Konuşunca bu tür bir yargının gerçeğe aykırı olduğunu anlattı. Sonra:

«Aslında ben, politikada eskittiğim adımı, çok sevdiğim sanatta kullanmak istemiyorum.» diye yakındı.

Bu açıklamanın altında yatan, ya da başka konuşmalarından edindiğim kanı şuydu: Siyasal yaşamında en doruk yerlerde bulunmuş, örgütleyici, deneyimli, kurt bir politikacıydı. Genel

Sekreterliği sırasında, partiye taze kan sağlamak amacıyla, seçerek milletvekili yaptığı gençlerle, gide gide diktaya özenen, kendi partisinin Başbakanı Recep Peker'i 36 kırmızı oyla Büyük Millet Meclisi'nde çok acımasızca devirmişti. Bu girişim siyasal tarihimize 35'ler olayı olarak geçmiştir. Kırmızı oylar sayıldıktan, tutanak yazıldıktan sonra salona giren Esendal, 'Kırmızı oy kullanacağım, tutanağa geçsin.' demiş, 36. oyu vermiş ise de grubun adı 35'ler olarak kalmıştır. Çevresine hasbel kader girmiş olan bazı güçsüz kişilerin, yazılarından ötürü yağ çekeceklerinden tedirgindi. Öykülerini sağlığında yayınlarken, gelecek yankılara gerçeğin güven duyamayacağını, doğru ölçütü alamayacağını bilincindeydi. Bu nedenle öykülerini değişik adlarla yayınlamayı daha doğru bir yol olarak görüyordu. Çıkardığım 'Seçilmiş Hikâyeler' dergisinde M. Oğulcuk, Suut Kemal Yetkin'in 'Sanat ve Edebiyat'ında Mustafa Yalınkat imzasını kullanıyordu örneğin. Sanat ve Edebiyat'ın bir sayısında 'Sahan Külbastısı' adlı öyküsü çıkmıştı. O hafta İsmet Paşa, Cumhurbaşkanlığı Çankaya Köşkü'ne öğle yemeğine çağırır Esendal'ı. Sofraya sahan külbastısı getirilir. Esendal daha sonra bana olayı anlatırken, 'O okumamıştır. Bilen biri kulağına fısıldamış olacak.' demişti.

Esendal'ın yayımladığım kitaplarında, yalnız soyadını kullanmamın nedeni, O'nun, kişileri hep soyadlarıyla çağırması olmuştur. Sağlığında belli sakıncalarla kullandığı değişik adlardan birini ölümünden sonra seçmem doğru olmazdı. Saygı duyduğum ve sevdiğim bu ustamın seslenişini ben de, kendi yapıtlarında kullanarak anıtlıştırmak istedim.

USTAM ESENDAL

II

Esendal, öykücülüğümüzde, romancılığımızda, yazı dili yerine konuşma dilini de yaygınlaştırmaya çaba harcamıştır. O'nun kişilerinin konuşmalarında, işine gücüne, sınıfına, uğarlığına ters düşen, özencik konuşmalar (diyalog) yoktur. En kısa, en kestirme yoldan, yeri yurdu, zamanı seriverir gözlerinizin önüne... Öylesine canlı, etli, kemiklidir kişileri, elle tutacak olursunuz. Yapıtlarında türlü cinsten çoluk çocuk, erkek kadın yer alır. Aydınlar, bürokratlar, memurlar, köylüler, işçiler, aile, meslek, toplum yaşamı içindeki yerlerinde canlanırlar. Kiminde ince bir alayla incitmeden gülünç yanlarını çıkarıverir ortaya. Umutsuzluğa düşürmeden, acıklı olanı gösterir kimisinde... Hiç nutuk atmaya, büyük laf etmeye kalkmadan, diyeceğini az ve öz söyleyebilen bir yaman sanatçıdır Esendal.

CHP Genel Sekreterliği sırasında bir gün ona sanat dergisi çıkarmak istediğimi açmıştım. Esendal:

«Şengil, sen öykücüsün. Boşver edebiyat-sanat dergisini. Yalnız öykülerden oluşan bir dergi çıkar.» demişti. Yayınlandığı sırada olsun, daha sonra olsun, hakkında birçok olumlu yazılar çıkan 'Seçilmiş Hikâyeler' dergisinin önerisi Esendal'dan gelmişti. Şimdi bunu açıklarken ona karşı olan saygı ve sevgimin bir parçasını yerine getirmiş oluyorum sanırsındayım. Derginin ilk sayısına 'Bu yollar Uzar' adlı bir öyküsünü vermişti. Soyadı sırasına göre, S. Anadol, Melih C. Anday, Cahit Beğenç,

Fahri Erdiñ, Sadi Günel, Şahap Sıtkı, Salim Şengil, İlhan Tarus, Cahit Uçuk, Peter Stinling gibi imzaların öyküleri vardı (1947 Ekim).

Dergiye gelen tüm öyküleri Esendal okur, olumlu, olumsuz düşüncelerini söylerdi. Ona verdiklerim arasında Naim Tiralı'nın öyküsünün başına bir parça kâğıt ekleyerek üstüne 'Giremez' diye not düşmüşüm. Esendal'ın dikkatini çekmiş. Bir gidişimde sordu:

Tiralı'nın öyküsüne 'Giremez' demişsin!.. Neden?»

«Yaşlı kadınlarla ilgili açık saçık şeyler yazıyor.»

«Ne var bunda?»

«Dergiyi ortaokul, liseli çocuklar okuyor. Yanlış bir iş yapmayalım diye çekindim.»

«Olmaz Şengil. Koyacaksın. Yazar bugün bunu biliyor bunu yazıyor. Yarın başka şeyler öğrenecek onları yazacak.»

CHP Genel Sekreterliğinden ayrılışını Esendal bana şöyle anlatmıştı:

«Ticaret bakanlığına adam dayandıramıyoruz. Değirmen gibi insan öğütüyor. Yeni bir bakan araştırırken bir gün Paşa çıkageldi.»

«Raif (Karadeniz)'i yapalım, namuslu adamdır.» dedi.

«Doğru. Namuslu olmasına namusludur ama beceremez Ticaret Bakanlığını.»

«Neden?»

«Ondan dirayetli kaç bakan, müsteşar getirdik, hepsi eriyip gitti. Karadeniz'in becereceği iş değil. Gümrük ve Tekel Bakanlığı'nda gördük. İstedığımız ölçüde başarılı oldu diyemeyiz... Tüm bakanlığı Karadenizli'lerle doldurdu.»

«Çaresi?...»

«Bence bu kez Koç mu olur, Salomon ya da Kiryakos mu olur, birilerini atayalım.»

«Yasal engel var. Dışarıdan bakan alamıyoruz.»

«Gerekirse bu gece meclisi toplar bir yasa çıkarırsın, olur

biter. Ama Karadeniz olmaz.»

İsmet Paşa diretince Esendal istifa eder.

Atatürk Bulvarı'ndan Yüksel Caddesi'ne sapınca sağda olan evine çekildi. Orada da öğle saatlerinde görüşmeye başladı. Dergiye gelen öyküleri okuması için götürür ya da onda olanları alırdım. Kimi de çıkacak sayıya bir öykü yetiştirmesi için sıkıştırırdım. Gençlikle bir yüzü boş kalmış ve ortasından ikiye bölünmüş ajans bülteni kağıtlarına yazardı öykülerini. Eski yazıyı hiç kullanmazdı. En sonunda daktilo ile temize çekerti. Birkaç kez yazdığını bildiğim, artık daktilo edilmesi gereken öyküler için:

«Verin de ben daktilo ile yazayım.» dediğim zaman Esendal karşı çıkar:

«Benim bir kez daha düzeltme hakkımı neden elimden almak istiyorsun Şengil?» derdi.

Zaman zaman bir roman üzerinde çalışırken bulurdum onu.

«Biraz elinizdekine ara verin de dergiye bir öykü yetiştirin. Bu sayıda sizin de bulunsun.» dediğim zaman:

«Olur Şengil...» diyerek atlatırdı. Biraz daha üstüne gidersem:

«Şengil, Emine Hanım –kızı– der, 'Otur anılarını yaz.', sen, 'Öykü ver.' dersin. Bu roman yazılıp bitecek, borç ödenecek. Anladın mı şimdi?»

Ayaşlı'nın ilk basımını yapan, sonra milletvekili olan iki kardeşten biri, Esendal'ın haberi olmadan bir gün Ulus gazetesine gider, M.Ş.E.'nin bir romanı olduğunu söyler. Ulus'cular, 'Koca Genel Sekreter kalkıp romanı getirecek değil ya, onu görevlendirmiştir.' diye düşünürler. Milletvekilinin istediği ikibin lira avansı hemencecik verirler. Oysa Esendal'ın bundan haberi bile yoktur. İki yıl kadar sonra bu olayı duyar. 'Borç ödenecek.' dediği işte bu. İlk anlattığı zaman şaşır kalmıştım. Nasıl olur böyle bir şey!.. Ne var ki öykü vermesi için Esendal'ı

sıkıştırdığımda, darda kaldı mı, bu olayı yinelemekten yüksünmezdi. Sonraları ben kızmaya başlamıştım.

«Bu borç sizin değil. Romanı siz satmadınız. Sizden habersiz bu işi yapanlar, parayı alanlar ödesinler.» diyordum.

«Olmaz Şengil. Bu para ödenecek, benim adım kullanılarak alınmış... Anladın mı?»

«Anlamıyorum doğrusu... Hadi bu ödenebilecek bir para, ya bir başkası kalkar da sizin ödeyemeyeceğiniz bir parayı, sizi tanıyan bir yerden ya da kişiden alırsa o zaman ne olacak?»

«.....»

Esendal işte bu... Gelgelelim sağlığında ne roman bitirilip yerine verilebildi, ne de borç kapandı. Anılarını da bitirdiğini sanmıyorum. Her ne kadar anılarının ölümünden otuz yıl sonra yayınlanmasını istediğini kaç kez bana söyledi ise de, otuz üç yılı geçti, henüz bir yerden çıkmadı.

•

Esendal'ın ölümünden sonra 'Seçilmiş Hikâyeler' dergisinde onun için bir özel sayı (Cilt: 6, sayı:5) hazırladım. Günün öykücüleri, romancıları, ozanları, politikacıları orada yazdılar.

Epeyce bir zaman geçtikten sonra, oğlu Dr. Ahmet Esendal bir gün yayınevine geldi. 'Varlık' babasının kitaplarını basmak istiyormuş.

«Sizi ne kadar çok sevdiğini biliyoruz. Böyle olunca başkalarının değil, sizin yayınlarınız arasında çıkmasını düşündük varisleri olarak. Ne dersiniz?» dedi.

«Bu benim için onurlu bir görev olur.»

«Yalnız, bir şartımız var.»

«Nedir o?»

«Bu yüzden bir zararınız olursa bunu biz ödeyeceğiz...»

Böyle bir şey olmaz!.. Yayınevi bastığı kitaptan aslında, direkt olarak zarar etmez. Uzun sürede kitap tükenmez, yatırımın geriye dönmesi uzar ve paranın değer yitirmesi olursa bu

yüzden zarar edilmiş görünür. Bunun da işin başında saptanması olası değil. Sözünü etmeyelim, gerekmez.»

Ahmet Esendal bu gerekçe üzerine:

«Olur...» dedi.

Bu görüşmelerimizin ışığı altında bir sözleşme hazırlandı. Birkaç gün sonra Ahmet Esendal gelip anlaşmayı imzaladı. Bunun üzerinden de bir süre geçince tomar halinde yazıları getirdi. Kimisi el, kimisi daktilo ile yazılıydı. İçlerinde temize çekilmemiş olanları da vardı.

Dostum Tahir Alangu'ya mektup yazdım. Bana bu konuda yardımcı olmasını istedim. Ardından da kalkıp İstanbul'a gittim. O sırada oturduğu Samatya'daki evinde buluştuk. Uzun tartışmadan sonra şöyle bir yöntem uygulamayı kararlaştırdık. Bilgilerinden yararlanmak üzere bir de Rauf Mutluay'ı aramıza alacaktık. Onlar incelemeyi yaptıkça ben de Ankara'dan gelecek ortaklaşa karara varacaktık. İşe giriştik. Ankara'dan İstanbul'a sık sık gelmeye başladım. Ne var ki ilk başta önemli bir zorluk çıktı. Büyük ustamız, örneğin 1924, 1935, 1946 yıllarında üç öykü yayınlamış. Birbirine çok benziyor bunlar! Kuşkuya düşüyorduk. Birbirine yakın, ayrı öyküler miydi bunlar! Yoksa düzeltilmiş bir öykü müydü? Bu durum bizi epeyce uğraştırıyordu. Daha işin başında Rauf Mutluay ayrılmış, Tahir Alangu ile ikimiz kalmıştık. Birlikte çalışmalarımızı sürdürüyor, Onun uğraşı karşılığını ödüyordum. Zaman zaman Ankara'ya uğradıkça da:

«Düş bre Salim, Samsun öğretmenler kampına,» ya da «Uludağ'a gidicem...» diye o bariton, sevecen sesiyle bağırdığı olur, ben de paraları düşerdim.

Bu çalışmalarımız sürerken bir yandan da 'Ayaşlı ile Kıracıları' romanının araştırmasına giriştim. Esendal'ın sağlığında bu yapıtının birkaç forma, –her forma 16 sayfadır– eksik basıldığı söylentisi çıkmıştı. Ama bu konuyu hiç konuşmamıştık onunla. Yaptığım araştırmalardan bir sonuç alamayınca birinci basımını olduğu gibi yayınlamak zorunda kaldık (1957).

Öyküleri ayırıp kronolojik sıraya koymamız yıllarımızı aldı. Oysa Esendal'ın ölümünün ardından, ince eleyip sık dokuma yoluna sapmadan, gelişigüzel öyküleri yayınlasaydık, sıcağı sıcağına kitapları belki biraz daha çok satabilirdi. Ne var ki işin içine girince bu yöntemin gerçeğin çok uzağına düşeceğini gördüm, saygı duyduğum ustama karşı bunu bir kadirbilmezlik saydım.

Sonuç olarak kronolojik sıraya 102 öykünün gireceği anlaşıldı. Her kitapta 34 öykü bulunmak üzere üç ciltte yayınlanacaktı. Esendal'ın 1920-1925 yılları arasında yazdığı öyküleri kapsayan birinci cildi, o zamanın şartları içinde basımına gereken özen gösterilerek 'Temiz Sevgiler' adı ile yayınlandı (1965).

Yapıt umduğum ilgiyi görmedi. Bu kez 1926-1948 yıllarını kapsayan öyküleri, 'Ev ona yakıştı' adıyla ikinci cilt olarak çıktı. Her kitap yayınlandıktan sonra sözleşme gereği 100 adedi varisler adına Ahmet Esendal'a gönderiliyordu. 'Ev Ona yakıştı' çıktıktan bir süre sonra ondan bir protesto geldi. Aramızda sözleşme olmamasına karşın nasıl bu kitapları yayınlıyor musum!.. Onun avukatı, dostum Şahap Sıtkı'nın akrabası idi. Ankara Hukuk Fakültesinde okurken, Anadolu Ajansında çalışıyordu. Kimi akşamlar rakı masamıza gelir otururdu. Telefon ettim:

«Sitemnameni aldım!..» demeye kalmadı:

«Aa, sen misin Salim abi?..»

«Benim... Kim demiş sözleşme yok diye...»

«Ne bileyim ben!..»

«Aslını göndereyim gör, görmeyenler de görsün.»

«Sakın ha, sorumluluğu alamam, fotokopisini yolla yeter.»

Avukat arkadaşım Sahir Güven ile aramızda buna yakın bir konuşma geçti. İki üç gün sonra telefon etti:

«Çok haklısın!..» dedi. «Ahmet Esendal böyle bir anlaşma olduğunu unutmuş...»

«Unutmuş mu?!..»

Söyleyecek başka bir sözcük bulamadım, şaşkınlığımdan telefonu kapattım.

Birkaç gün Ahmet Esendal'dan bu davranışından dolayı, hiç olmazsa telefon etmesini, hani özür diler gibisinden bir kaç sözcük söylemesini bekledim. Hiç orali olmadı!..

*

Artık İstanbul'a taşınmıştık. Bir gün Cem Yayınevi'ne uğradım. Oğuz Akkan ile konuşuyorduk. Elimde Esendal'ın kitaplarından, hele 'Ev Ona Yakıştı'dan çok sayıda bulunmasına karşın, istefse Esendal'ları yeniden basabileceğini, benim herhangi bir istekte bulunmayacağımı, varislerinin de bu kitapların yeniden basılmasına karşı çıkmayacaklarını umduğumu söyledim. Oğuz Akkan:

«Sen niye üçüncü cildi basmıyorsun?» diye sordu.

«Ben yabancı dilde yayınlar yapıyorum artık. Türkçe kitap basmayı bıraktım.»

«Şimdilik bu işe girişemem.» demesi üzerine Oğuz'la konuşmamız başka yönlelere kaydı.

Dostum Erdal Öz, Can Yayınları'nı kurduktan sonra Cem'e yaptığım öneriyi ona da yaptım. Erdal da işin başında olduğunu, şimdilik bu yatırımı yapamayacağını söyledi.

Esendal'ın kitaplarının ortaklıkta görünmemesi canımı çok sıkıyor, ama elimden bir şey gelmiyordu.

Bilgi Yayınevi'nin Esendal'ın tüm kitaplarını basma girişiminde bulunduğunu öğrendiğimde hiç karşı çıkmadım. Ustam dediğim bu ünlü yazarımızın yapıtları genç kuşaklarca okunmalı, bilinmeliydi.

Ankara'da Dost Yayınlarının kitap deposu satışına Muzaffer İlhan Erdost aracı olmuş, bir dağıtımçıya tüm kitapların her biri 20-30 lira arasında devredilmişti. Esendal'ın kitaplarından ne kadar bulunduğunu Erdost anımsayabilir. Ayrıca İstanbul'a depo satışından önce taşınırken, eşe dosta, ünlü öykücümüzü tanımayanlara armağan etmek üzere 'Temiz Sevgiler' ile 'Ev Ona Yakıştı' kitaplarından 250'şer tane getirmiştım.

Herhangi bir yayıncının –elimdeki sözleşmeyi bir yana bırakalım– daha önce başka bir yayınevinden çıkmış bir kitabın yeni basımını yapmadan önce ilk basanının elinde o kitaptan kalıp kalmadığını sorması, varsa o yayınevi ile anlaşması, bitmiş ise bir belge alması yasa gereğidir. Ahmet Küflü (Bilgi Yayınevi) bunları hiç önemsemez, Yılmaz Güney’in ‘Boynu Bükük Öldüler’ romanını da bastığında elimizde 1500 kadar o kitaptan vardı. Böyle davranmayı alışkanlık haline getirmiştir, sabıkası çoktur.

BİR MİLLİ EĞİTİM BAKANI

1950'lerde Demokrat Parti ile çok partili döneme geçişimize büyük umutlar bağlamıştık. Ne var ki kısa sürede bu umutların ilmiikleri bir bir çözülmeye, kopmaya başlayıverdi. Türkçe ezanın yerine arapçasının okutulmaya başlanması, elli-bir tutuklaması olarak simgelenen, çevremde dostum, arkadaşım, komşum kim varsa hepsinin bir gece içerisinde toplanarak tutuklanmaları, (Ruhi Su, Ulvi Uraz, eşi Selçuk Uraz, Kemal Bekir Manav, İlhan Başgöz'ün yedek subay okulundan götürülmesi vb.) baskıcı bir yönetimin adım adım gelmekte olduğunu göstergesiydi.

'Seçilmiş Hikâyeler' dergisini yayınlamaya başladığımdan beri, her sayısından Milli Eğitim Bakanlarına gönderme alışkanlığımı bu dönemde de sürdürdüm.

Bir gün evde bulunduğum sıra Milli Eğitim Bakanı'nın Özel Kalem Müdürü telefonla aradı.

«Sayın bakan bir iki gün içerisinde sizinle görüşmek istiyor.» dedi.

«Yarın saat 14'de gelebilirim, uygun olur mu?» diye sordum.

Ertesi gün söz verdiğim saatte gittim. Bakan beni hemen-
cecik kabul etti, odasına girdim. Elli metre kareye yakın büyü-
lükte bir salon... Sağ yönde dokuz on kişilik bir toplantı masası,
öbür yanda, gerilere doğru, oymalı büyük bir başka masanın
ardında oturan Bakan ayağa kalktı, elimi sıktı. Masasının önün-
de bulunan koltuklardan birinde yer gösterdi, oturdum.

«Ne içersiniz?» diye sordu.

«Orta şekerli bir kahve...» dedim.

«Derginizi lütfedip bana yolluyorsunuz,» diyerek kibarca konuşmasına başladı, «dikkatle takip ediyorum. Hiç bilmediğim yazarları orada tanımak fırsatını buluyorum.»

«Amacımız da bu zaten...» dedim. «Gençlere, yeni yetişenlere yer vererek onların tanınmasına yardımcı olmak...»

«Güzel bir şey. Takdir ediyorum sizleri. Yalnız, takıldığım bir nokta var. Sizde çıkan hikâyelerin çoğunun ya işçi, ya da köy, fukaralık konularını işlemesi dikkatimi çekti. Daha başka konular yok mu? Eğlendirici, güldürücü!..»

«Olabilir. Ama biz yazarlarımıza şunu yazın, bunu yazmayın demiyoruz ki, diyemeyiz de. Onlar konularını diledikleri gibi seçerler. Kendi anlayışlarını, dünya görüşlerini öykülerinde biçimlendirerek ortaya koyarlar.»

«Ben böyle bir tutumu garipsiyorum. Niye herşeyi kötü gösteriyorlar!.. Güzel olan yanları da var hayatın...»

Bir gün Esendal'ın bana verdiği bir öğüt geldi aklıma. Karşılık olarak hemen onu yapıştırdım:

«Bugün yaşamlarında, gözlemlerinde, kısacası dağarcıklarında birikmiş bunlar var. Onları yazıyorlar. Yarın öbür gün başkalarını görecekler, yaşayacaklar, o zaman da onları yazacaklar. (1)»

Bakanın yanına girdiğimden beri Özel Kalem Müdürü, toplantı masasının üstünde duran imza kartonlarının birinden öbürüne yazışmaları aktarıyor, bir şeyler arıyormuş gibi yapıyordu. Aslında konuşmalarımızı dinlediği besbelli. Düşüncelerimizde onunla aykırı düşerdik. Bakanın yanından ayrıldıktan sonra ona kim bilir neler söyleyecekti!.. Umurumdada değildi...

1) Naim Tiralı'nın bir öyküsünü, dergiyi ortaokul öğrencileri de okuyor diye yayınlamak istememiştim. Açık yerleri vardı. Esendal, Seçilmiş Hikâyeler dergisi'ne gelen tüm hikâyeleri okurdu. Düşünceme karşı çıktı, böylece öykü dergide yer aldı.

En iyisi bu sıkıcı durumu daha uzatmadan gitmeliyim, diye düşündüm. Ayağa kalktım. Bakan da beni izledi, el sıkıştık, yanından ayrıldım. Bir ohh çektim...

*

Bakan ile görüşmemizin üzerinden altı yedi ay kadar bir süre geçmişti. Yine bir gün Özel Kalem Müdürü telefonla aradı.

«Sizinle Beyefendi görüşecek.» dedi.

«Buyursunlar...»

Arkasından Bakan'ın sesi duyuldu.

«Çoktandır görüşemedik Salim bey.»

«Öyle oldu efendim.»

«Hiç uğramadınız!..»

«Aman efendim, bizim oralarda işimiz ne?»

«Kapımız herkese, her zaman açıktır.»

Belli ki Sayın Bakan bugün demokrat rolünde, diye düşündüm.

«Rahatsız etmekten çekinirim. Sonraderginin işleri, kitaplar da yayınlamaya başladım. Vakit yetmiyor.»

«Bilmez olur muyum? Talebe Cemiyeti başkanı iken ben de biraz bu işlerde bulundum. Bir ara Bakanlığa uğrasanız da gene görüşsek.»

«Olur efendim...»

«Yarın vaktim müsait, gelebilir misiniz?»

«Gelirim efendim. Öğleden sonra...»

«Peki.»

Böyle durumlarda genellikle konuşmaları öğleden sonra yapmayı yeğlerdim.

Bakan ile hoşbeşten sonra doğrudan, geçen buluşmamızdaki konuya giriverdi.

«Derginizde bir değişiklik görmüyorum.»

«Ne gibi?»

«Yani hikâyelerde... Görüşüğümüz gibi...»

«Bu bizim elimizde değil ki! Sizin dediğınız gibiler gelirse, çekirdek türünden değil de, sanat yönü ağır basıyorsa neden yayınlanmasın?...»

«.....»

«İzin verirsiniz bir şey sorayım?»

«Buyur sor...»

«Sizin lisede okuyan bir kızınız var değil mi? (O sıralarda Ankara Kız Lisesinde edebiyat öğretmeni olan sayın Nahit Hanım 'Fıratlı' bana söylemişti.) Bir gün evinize gelen bir doktor arkadaşınız, ya da aile doktorunuz diyelim, kızınızı görünce:

«Neden böyle çok zayıf? Bir muayene edeyim.» dese. Sonra da, «Yarın gelsin bir röntgen filmi aldıralım.» Ardından da acı haberi duyursa:

«Kızınızda tüberküloz başlangıcı var. Hemen yazdığım ilaçlara başlamalı. İyi besin almasına özen göstermeli, yorulmamalı, bolca dinlenmeli.» O zaman doktorun yakasına yapışır mısınız?»

«Hayır...»

«Peki öyleyse bir ozan, bir öykücü, bir romancı toplumun gerçeklerini dile getirince, neden garipsiyor, daha da kötüsü onu suçluyorsunuz? Doktorun dedikleriyle, sanatçının yazdıkları arasında ne gibi ayrıcalık var? Hiç... Doktorun reçetesine, söylediklerine gereken özeni gösteriyorsunuz da, yazarın ele aldığı toplumsal hastalıklara, çarpıklıklara kem gözle bakıyor, onu suçluyorsunuz! Oysa sanatçının değindiği, bize ulaştırdığı bozuk düzenin de bir iyileştirme yolu vardır, değil mi?»

«Çok haklısın Salim. Bak, hiç böyle düşünmemiştim!..»

Sayın Bakanın yanına girdiğimden beri, toplantı masasının üzerindeki imza kartonlarını karıştırıyor gibi görünüp bizi dinleyen Özel Kalem Müdürü'nün kendi kuşkusu içinde üstlendiği görevini unutup, bizim konuşmamıza dalıp gittiğini görmem az kalsın beni kahkahalarla güldürecekti.

En iyisi bu sıkıcı durumu daha çok uzatmadan kalkıp gitmeli, diye düşündüm. Ayağa kalktım. Bakan da beni izledi, el sıkıştık, yanından ayrıldım.

İLHAN BERK

Tarık Dursun K. ile, Ankara'da Doğu matbaasının bodrumunda, İlhan Berk'in yeni çıkan 'Köroğlu' kitabının satıcılara gidecek paketlerini hazırlıyoruz. Harıl harıl çalıştığımız, ter döktüğümüz bir sıra İlhan Berk çıkageldi. O sıralar Kırşehir'de öğretmendi. 'Kitabın çıktı' haberini alınca otobüse atladığı gibi Ankara'ya düşmüş, bizi arayıp bulmuş.

«Ahhh,» dedim, «Tam zamanında geldin.»

Üst üste, onluk, beşlik olarak hazırlanmış kitapları gösterdim:

«Bunları bizim yaptığımız gibi pakette, sonra da sicimle bağlarsın.»

Tarık'la ha şurası, de burası derken bir yandan paket yapıyoruz kitapları, bir yandan da laflıyoruz, dalmışız... Bir ara Tarık:

«Olmuyor!..» diye dişleri arasından soludu. İlhan Berk'in yaptığı paketleri işaret etti. Bir de ne göreyim, eğri büğrü, ipleri gevşek, daha matbaanın kapısından çıkmadan dağılacaklar.

«Sen bırak ulu ozan! Kitabını kutlamak için akşam hangi meyhanede buluşacağız onu söyle!» dedi Tarık.

İlhan bu soruya çoktan hazırmış gibi yanıtını hemen yaptırdı:

«Şükran'da...»

«Tamam, hadi güle güle...»

*

Meyhaneye gittiğimizde İlhan düşünüyor muydu, yoksa kendi kendine konuşuyor muydu belli değil!.. Bizi bekler bulduk orada. Daha bir şeyler söylememiş, içmiyor da!..

Masaya oturur oturmaz, gelen garsona Tarık aceleyle sıralayıverdi isteklerimizi.

«Önce bir şişe rakı büyük, soğuk su ve buz...»

Benim de onaylamamı ister gibisine yüzüme baktı.

«Küçük yetmez değil mi? Ağzımızı çalkalayacak değiliz! Büyük olsun.» dedim. «Ulu ozan elbet aylığını alıp gelmiştir.»

«İyi yaptın ama, Edibe hanımın –eşi– İlhan'ın cebinde ne bıraktığını bilmiyoruz!..»

«Yaş tahtaya basar mıyız dersin patron?..»

«Orasını kestiremem!..»

Tarık bir solukta mezeleri sıralayıverdi garsona.

«Beyaz peynir, çoban salata, fasulye pilaki, ha bir de marul. Şimdilik bu kadar yeter. Sıcakları sonra söyleriz.»

İlhan Berk suskun, boynu her zamanki gibi sağ omzuna düşmüş, biraz da mahzun, teslim olmuş oturuyor.

İçki önden geldi. Tarık bardaklara özenle üleştirdi. Buzları koyunca rakılar bulutlandı. İlk yudumları çektik. Bir ohh demeden İlhan ceketinin iç cebinden bir manifestoyu bize dinletecek keyfinde uzun bir şiirini çıkardı. İkramının maliyetini düşürmek için olacak acele okuyacaktı anlaşılan. Hemen önledim.

«Hele dur,» dedim, «önce biraz kendimize gelem, sonra okuyacak zaman nasıl olsa buluruz.»

Çaresiz şiiri cebine koydu. Ne var ki ona güven olmaz, önce ikramda bulunur, sonra da toz oluverirdi. Ara ki bulasın. Geçmişinde böyle bir suç var. Göz hapsinde tutmak gerekir hesabı ödeyinceye dek...

*

Bir zamanlar Ankara'nın çok ün salmış 'Üçnal' lokantası vardı. Sanatçıların ceplerinde para oldu mu oraya giderlerdi.

Mutlu, felekten çalınmış, yenilenmiş bir zaman parçası olurdu orada geçen saatler. Günlerce dillerden düşmezdi, 'Üçnal'daydık' diye...

Bir gün öğleyin İlhan Berk de gelmiş oraya. Bir dolu masa, tüm aradıkları 'Üçnal'da değil mi? Bir sandalye çekmiş, oturmuş yanlarına. Kendine içki söylemiş. Neden sonra farkına varmış ki, oturanların çoğunun içkisi tükenmiş, nerede ise kalkacaklar. Belli ki daha içmek için paraları yok. İlhan ise Kırşehir'den dopdolu gelmiş, konuşmak ister. Şiirden, sanattan, okuduğu kitaplardan söz edecek. Onun için iki seçenek var önünde, ya içki ismarlayacak masadaki arkadaşlarına, ya da onlar kalkıp gidecekler. Çaresizlik içinde İlhan garsonu çağırır, elini masanın üstünde harmanlayarak birkaç kadeh içki ismarlar. Diller çözülür, konuşmalar katmerleşir. Farkına varılmadan içkiler yenilenir. Konuşmalardan doyuma varan İlhan, bir uruluk masadan kalkar. Oturanlar onun ya hesap ödeyeceğini, ya da tuvalete gideceğini sanırlar. Ama, İlhan Berk sanki Yemen'e gitmiştir, dönmez. Onun eksikliği anlaşılır, masaya bir suskunluk çöker. Nerede o deminki güleç yüzler? Sanki tümünün Karadeniz'de gemisi var, azgın dalgalarla cebelleşen... Gerçek gerçektir, hiç kuşku götürmez. Giden gitmiştir, geri gelmez. İlhan'ın ikram ettiği içkiler ayrı bir hesap pusulası, beyaz bir tabak içinde ortaya konmuştur. Kimse elini ona süremez, ateştir yakacak sanki!.. En sonunda Can Yücel o yürekliği üstlenir. Ortada duran, kimsenin el süremediği hesaba bakar. Pantolon, ceket, yelek derken tüm ceplerini karıştırır, ne varsa ortaya koyar. O sıcak, kalın, sevecen sesiyle:

«Üstünü düşün.» der.

İçkinin verdiği o güzelim doyumsuz sarhoşluk buhar olup uçar. Hınç içinde bir tortu alır yerini. Herkes ayrılmıştır. Ceplerde ne varsa son kuruşuna dek ortaya dökülür. Ağırdan alıp sarhoş numarasına yatanları Can'ın bu kez sert sesi ayıltır. Ortaya katkı artsa da hesabı kapatmaya yetmez. Üçnal'ın sahibi geriye kalacak borç için imza kabul etmezse kuşkusu, masada

tedirginlik yaratır! Suskunluk derinleşir, tatsızlığa dönüşür. Bu ortamda daha da durulacak değil ya. Can Yücel, kalan hesabın altına basar imzayı, dağıtır havanın ağır basıncını, kimse de sesini çıkarmaz. Ama yüreğine oturur kalır olay Can'ın...

Olmayacak bir rastlantı, ertesi günü Ankara'nın Sıhhiye meydanında gerçekleşir. Can Yücel birileriyle İlhan Berk'le yüzyüze gelirler. Öfkesi yüreğinde mayalanmış duran Can atladığı gibi İlhan'ın üstüne, yatırır yere. Ceketinin iç cebinden otuzbeş lirayı çeker, alır. İlhan:

«Yapma Can... O, Edibe'nin ev kirası! Ben ne yaparım sonra?...» diye yalvarır ise de Can dinlemez, söyleyeceğini söyler.

«Hadi anacığım tamam. Yürü bakıyım arkandan bi göreyim.»

İlhan, Can'ın güleç yüzüne bakınca dayanamaz, yürür gider...

*

Şükran Lokantası'nda Üçnal'daki gibi bir olay kolay kolay gerçekleşemezdi. Sokağa çıkış kapısının tam ters yönündedir tuvaletin yolu. Gene de önlem almamız gerekiyordu. İlhan'ın ne yapacağı hiç belli olmaz. Benim sırtım kapıya dönük olduğundan gözetim işi Tarık Dursun'a düşüyor. Epeyce içmiş olmasına karşın bir türlü sarhoş olamadı, İlhan Berk'i denetlemekten...

Vakit epeyce geçti. Meyhane boşalmış, masaların beyaz örtüleri kaldırılarak sandalyeler üstlerine konuluyordu.

İlhan'a:

«Hadi hesabı öde de gidelim, geç oldu!..» dedim.

Garsona hesabı getirmesini işaret ettim. Önceden hazırlamış, hemencecik getirdi. İkiye katlanmış hesap fişini İlhan'ın önüne sürdüm. Paraları çıkardı, tabağa koydu, üstüne de bol bahşiş bıraktı. Artanını cebine koyarken, okuyamadığı uzun şiirini gene çıkardı. Hemen önledim:

«Bu saatte, bu kafayla şiir dinlenir mi hiç! Bırak şimdi, nasıl olsa bir gün okursun.»

O, isteksiz, şiiri cebine koydu, biz de kalktık.

*

Özdemir İnce, Muğla'daki Fransızca öğretmenliği işinden ayrılmış, Ankara'ya gelmişti. Yıl 1969... TRT'ye girmek istiyordu. Ne var ki, yürürlükteki yasalara göre istifa tarihinin üstünden altı ay geçmesi gerekiyormuş başka bir işe girebilmesi için... Bu süreyi doldurana dek dışarıdan çeviriler yapacaktı geçimini sağlamak için. Bu yöntemi de o zamanlar dış haberler müdürü olan dostum Emil Galip Sandalcı bulmuştu. Özdemir, TRT'ye yakın çalışacak bir yer düşünüyordu. Yeni kiraladığı ev uzaktı.

«Gel,» dedim, «yayınevinde sana bir yer ayırayım, orada çevirilerini yaparsın. Hem TRT'ye yakın, yazıları alıp vermede kolaylık olur.»

Özdemir de bunu söylemek istiyormuş ama çekiniyormuş, sevindi. O tarihte Dost Dergisi ve Yayınları, İzmir caddesinin, Atatürk bulvarına en yakın yerinde. TRT de Mithatpaşa caddesindeki ilk binasında.

Salon büyüklüğünde çalışma yerim. Bir bölümü, ilk istekleri karşılayacak küçük bir kitap deposu. Salonun bir köşesine Özdemir için bir masa, bir de sandalye konuldu, tepesine de ışıklandırılacak elektrik lambası takıldı. O da daktilosunu aldı geldi. Oldu olacak masasına telefonu ikiz bağlattım. Çevirilere başladı.

Harıl harıl çalışıyor. Öğretmenlikten aldığı aylığı doğrultmaya bakıyordu. Günde üç bin, sözcük, ortalama sekiz sayfa çeviri yapması gerekiyordu o parayı alabilmesi için... Zor iş ama ne yapsın!.. Karşılıklıyorulduğumuz zaman çalışmalarımıza ara verip dalga geçerek dinleniyor, sonra yeniden işimize sarılıyoruz. Kimi zaman çalışmaya dalmış isem, telefonu açmakta gecikiyorsam Özdemir açar, konuşurdu. Gene bir gün böyle oldu:

«İlhan Berk telefonda...» dedi.

Bu kez telefonu ben aldım.

«Senden bir randevu istiyorum Salim.» dedi.

«Ne randevusu?...»

«Görüşmek için...»

«Ne zaman?»

«Sana bağlı.»

«Olur. Yarın saat 14'de gel.»

Şaşırmadım değil hani İlhan Berk'in bu konuşmasından!..

Şimdiye dek böyle randevulu buluşmamıştık hiç!..

Özdemir şaşkınlığımdan anlamış olacak:

«Bildim...» dedi.

«Neyi?...»

«Memet Fuat'ın dergisinden iki sayfa istemiş, o da vermemiş. Şimdi bunu Dost'tan isteyecek anlaşılır.»

Ertesi gün İlhan saat 14'de geldi. Özdemir'in dediği gibi:

«Bana Dost'da iki sayfa verir misin?» diyerek birden konyaya girdi.

Ben de dayanamadım sordum:

«Ne olacak?»

«Şiirim var.»

«Ver şiirini bakayım.»

«Öylesi değil. İki sayfadan birinde yatay bir çizgi, altında 'Yaz!' olacak, öbür sayfada ise dikey bir çizgi, altında 'Güz!' yazısı bulunacak.»

Özdemir İnce'ye göz kırparak işaret ettim.

«Bak İlhan, böyle oyunları bırak da devrimci şiirler yaz. Bak üniversite kapılarında, meydanlarda gencecik çocuklar kurşunlanıyor. Böyle bir dönemde iki sayfa çok önemli benim için, harcayamam. Bodrum'da güzel bir evin, Ankara'da bir dairen var. Bunların 'Berk Müzesi' olmasını istiyorsan, otur ciddi çalış. O zaman iki sayfa değil, derginin tümünü sana ayırayım. Yoksa bu evlerin keyfini Ahmet Birsen, -İlhan'ın soyadı aslında böyledir- oğlun çıkaracak.» diskurunu çektim.

«Yahu Salim, Mehmet Fuat da böyle yazdı mektubunda.»
demez mi?

«Doğru, her yerde doğrudur, değişmez...»

Özdemir gülmek için kendini zor tutuyordu...

MEYDAN DERGİSİ

Öğleden sonra matbaaya uğradım. Basımı bitmiş olan 'Seçilmiş Hikâyeler' dergisinden acele birkaç tane alacaktım. Hazırlanmasını bekliyordum. Mehmed Kemal'le Fethi Giray da oradaydı. Yanlarında bir usta, çıkarılmasına aylar önce karar verilen 'Meydan' dergisinin sayfa bağlanmasını yapıyorlardı. Demek ki her gece 'Kürdün Meyhanesi'nde önümüze ısıtılıp ısıtılıp meze yerine konulan 'Meydan' dergisinin çıkışı artık gerçekleşecekti. Sayfa bağlamasını yapan usta ikisinc de soruyordu:

«Şu yazı başlığının altına iki katrat atsam fazla mı olur açıklık, yoksa bire indireyim mi?»

İkisinden biri hemen lafı alıyor, ama matbaacılık terimlerini henüz bilmediklerinden, 'pilavın üstüne biraz da ondan koy' der gibisine:

«Yok, olmaz çıkarma. Bir tane daha –bir katrat koy demesi gerekirken– koy ondan.» diyordu.

İkisinin dört eli dergi sayfasının üzerinde, avını kestiren kartalları anımsatan uçuşlar yapıyordu sanki!..

*

Bir sanat dergisi çıkarma önerisi, benim de bulunduğum bir akşam Kürdün Meyhanesi'nde ortaya atıldı. Bu düşünce masada bulunan herkesçe olumlu karşılandı. Dergi giderinin nasıl karşılanacağı konusuna gelince, değişik düşünceler ortaya atıldı. Bazıları, o sayıda şiiri çıkan ozanların elli tane dergi alıp

eşine dostuna satmasını, sonra parasını getirip yöneticiye vermesini önerdi. Bu yol, biraz daha ünlü kişilerce pek benimsenmedi.

Dergiye reklâm bulunarak giderlerin karşılanması ise hiç tutmadı. Reklâm olmazsa kâğıt, matbaa parası nasıl ödenecekti? Hem yeni çıkan, bin-binbeşyüz basılacak dergiye kim reklâm verecekti?..

Uzun tartışmalardan sonra her ozanın bir şiirle on lira vermesi, derginin toplanacak bu para ile çıkması önerisi uygun olarak benimsendi. En kısa zamanda herkes on lira ile bir şiirini getirecekti. Fethi Giray, Mehmed Kemal bu işlerin sorumlusu olarak seçildi. Para ve şiirler onlara verilecekti.

Karara varılınca masanın neşesi yerine geldi. Bunun üzerine birer tek rakı, votka ya da bir bardak şarap ısmarlayanlar oldu masadan. Artık 'Meydan'ın çıkması gün meselesiydi. Önce paralar toplanmalıydı. Şiirler nasıl olsa arkadan gelirdi.

Ertesi gün, bir akşam önce alınan karar, orada bulunmayan ozanlara ulaştırılmış, herkesçe olumlu karşılanmıştı.

Ne var ki, birkaç gün geçtiği halde şiirler kolaylıkla ilgililere veriliyor, paraya gelince çoğu mırın kırın ediyordu. Biri 'ay başı', öbürü 'hafta sonu veririm' diyor, kimi de yakında ödenecek primden, ya da gelecek yazı parasından söz ediyor, işi sürüncemede bırakıyordu.

Dergi çıkarma kararının üstünden bir aya yakın bir zaman geçtiği halde epeyce şiir toplanmış, ödenecek onar liradan pek azı verilebilmişti. Bu kadarı ise dergiyi çıkarmaya yetmiyordu. Bir zarf içinde oluşturulan dosya bazı geceler meyhanede açılıyor verilen şiirlerden bazıları okunuyordu. Abidin Dino'nun çizdiği birkaç desen elden ele dolaşıyor, kadehler yenileniyordu.

*

Bir akşam masada bulunan Suphi Taşhan'a çıkacak dergi-

den söz edildi, onun da on lira ve bir şiir vererek katılması istendi.

Suphi Taşhan, her zamanki güzel gülümsemesiyle:

«Biliyorum,» dedi, «haberim var.»

Mehmed Kemal:

«Düş öyleyse on lirayı...»

«Başka önerim var benim.» dedi Suphi Taşhan...

«Nedir öyleyse, söyle...» diyerek bu kez lafı Fethi Giray aldı.

Suphi Taşhan, deminki gülümsemesi içinde sordu:

«Kaç top kağıt gerekli dergi için?..»

«Dört top.» dedi Mehmed Kemal.

«Dört top kağıdı ben vereceğim.»

«E, eee...»

«Yalnız, bir şartım var.»

«Neymiş o?...»

«Benim şiirim birinci sayfada çıkacak...»

«Sen kağıdı ver, gerisi kolay.»

«Neden olmasın!..» diyerek Fethi Giray işi bağlamak istedi. Hem de yetkili bulunan iki kişiden biri olarak kendi düşüncesini belirtmek istedi.

*

Suphi Taşhan, Kürdün Meyhanesi'ne gelenlerin içinde en varlıklılarından biri sayılırdı. Uzun yıllar süren Hukuk Fakültesi öğrenciliğinde bir ara Kömür Satış-Dağıtım Kurumu'nda çalışmıştı. Sonra avukat olmuş, bir yazıhane açmıştı. Ankara'da, Sağlık Bakanlığı'nın karşısındaki semtte, annesi, kardeşleriyle oturuyordu. Eli, gönlü bol, ikramı seven bir kişiydi. Donatılmış sofralara düşkün, arkadaşlarıyla paylaşırdı olanı. Aldığını vermez, verdiğini almazdı. Güzel şiirleri vardı. Zaman zaman bize okuduğu olurdu. Nedense yazdıklarını dergilere yollamaya hevesli değildi. Sofrada okur, şiiri üzerine konuşulur, bundan mutlu olurdu.

Suphi Taşhan'ın önerisi sevinçle karşılandı. Üstelik dört top kağıt veriyordu. 57x82, üçüncü hamur kağıdın topu oniki buçuk, en fazla onüç liraydı. Demek ki aşağı yukarı elli lira veriyordu. Bu beş ozanın ödeyeceğı paraydı. Azımsanacak gibi değildi.

Mehmed Kemal:

«Çık kağıt parasını.» dedi.

Suphi Taşhan kesip attı.

«Onu tamam bil...»

«Parayı almadan nasıl tamam diyeyim?...»

«Söz verdik, artık dönölür mü? Yarın yazıhaneye uğra, hem şiirimi vereyim, hem de kağıt işini bitirelim.»

«İş yarına kaldı mı yaş. Bitecekse şimdi biter.»

«Peki öyleyse...»

Suphi Taşhan para çantasını çekti ceket cebinden. Ne var ki para yerine kartvizitini çıkardı. 'Mahmut Nedim (İrengün) Beyefendi, hamili karta dört top 57x82, üçüncü hamur kağıt verilmesini rica ederim. Saygılarımla.' diye yazdı, Mehmed Kemal'e uzattı. O da kartı okudu. Biraz yüzü ekşidi ama, çabuk toparlandı. Suphi parlayıverirdi. Onun kartı her yerde geçerliydi. Bunu biliyordu. Kartı dikkatle ceketinin mendil cebine yerleştirdi. Şiiri şimdi istemek aklına bile gelmedi. Ama Suphi bırakır mı hiç!..

«Yarın akşam da şiiri getiririm. Şimdi yanımda yok.» dedi.

Mehmed Kemal oralı olmadı.

'Yarın kağıdı alıp matbaaya attım mıydı, dergi işi kesinleşti demektir. Şiiri ister getirsin, ister getirmesin. Onun bileceğı iş orası', diye mi düşünüyordu ne?..

•

Bir akşam, Fethi Giray Kürdün Meyhanesi'nin kapısından içeri rüzgâr gibi girdi. Koltuğunun altında, kağıda sarılmış büyük bir paket vardı. Mehmed Kemal yoktu. Biz 'Meydan' dergisi çıktı sandık.

Herkes susmuştu. Bütün gözler umutla doluverdi. Yüzler ışıdı. O, kimsenin soru sormasına meydan vermeden:

«Pankart...» dedi.

Bir an tüm düşünceleri allak bullak eden bu sözcükle, kuş sürüsüne tüfek sıkılmış gibi oldu. Dağılan düşünceler, sonra 'Pankart' üstünde toplandı.

«Pankartları aldım. Bakın, nasıl iyi olmuş mu, ha?.. Bugün matbaaya gitmiştim pankartlar için... Henüz basılıyormuş, bekledim. Bitince baskısı pankartları alacaktım, mürekkebi kurumamış. Aralarına kağıtlar koydum. Alıp Ulus'a geldim. Tanıdığım dükkânlara dağıttım, vitrinlerine koymaları için... Görmelisiniz, epeyce yere konuldu pankartlar. Halil'e, şu bizim bücür Halil'e rastladım. Elimdeki pankartlardan ona da verdim birkaç tane dağıtsın diye... Gitti elinde pankartlarla. Babalığı olacak tüccar, pankartlarla görünce Halil'i, sormuş, 'Bu ne?' diye. Halil de: 'Arkadaşlar bir dergi çıkarıyorlar, onun pankartları.' demiş. Göstermeseymiş keşke elinde pankart olduğunu!... Adam bakmış pankartta damadının adı da var. 'Sana kızımı vermem... Böyle fasarya işlerle uğraşıyorsun. Al pankartı.' demiş. Lafa bak, lafa!.. döveceksin herifi, çaresiz!.. Sonra beni gördü oğlan. Nerede ise ağlayacak. Gönlünde kız, elinde pankartlar... Keşke daha önceden söyleseydi, pankarta adını koymazdık.»

Fethi Giray daha anlatacaktı belki pankart işini, sunulan bir bardak açık satılan şarabı bir yudumda içti. Bıyıklarının üstü, alını ter içindeydi. 'Meydan' çıkmış kadar sevinçle, gözleri parlıyordu. Garson Mustafa'dan bir parça sicim istendi. Birkaç pankartın üstünden, kalemin ucuyla ikişer delik açıldı. Sicim oradan geçirilerek düğümlendi. Sonra garsona verildi, meyhanenin duvarlarında birkaç yere astırıldı. Masanın keyfî yerine gelmişti. İçkiler ısmarlandı. Pankarttaki yazıların puntoları üzerinde duruldu, karakterlerinin sorbon italik, ya da çubuk batone oluşları tartışıldı. 'Meydan' dergisinde şiirleri çıkacak ozanların adlarının baş harflerine göre sıralanışı söz konusu edildi.

Fethi Giray ile Mehmed Kemal, derginin birinci sayfasına şiirlerinin girmesi doğrultusunda anlaştı. Gel gelelim Suphi Taşhan dört top kağıt vermişti on lira yerine. Şartını da önceden söylemişti açık açık, 'Benim şiirim birinci sayfada çıkacak!' diye. Şiiri dizilmiş, masanın üstünde onlara bakıyordu sanki! Bir türlü derginin bir yerine koyamıyorlardı onu. Hoşlanılmayan bir yemeğin ağızda çiğnendikçe büyümesine, yutulamamasına benziyordu Suphi Taşhan konusu. En sonunda Mehmed Kemal ile Fethi Giray'ın şiirleri girdi birinci sayfaya. Suphi Taşhan'ın şiirinin ise gelecek sayıya bırakılmasına karar verildi. Mehmed Kemal:

«Sat anasını...» dedi.

Derginin birinci sayfasına üç sütun üzerinden şöyle bir manşet konuldu: «Gelecek sayıda Suphi Taşhan!..»

Atlatılan Suphi Taşhan'dan sonra ikinci sayı için kağıt alınamadı. Böylece 'Meydan' dergisi bir sayı çıkıp battı. Ama pankartları uzun süre Kürdün Meyhanesi'nin duvarlarında asılı kaldı.

Mehmed Kemal'in 'öğle rakılarında', akşam sohbetlerinde, gazetedeki köşe yazılarında olsun, 'Ben Paris'teyken' söylencesi gibi, 'Ben dergi çıkarırken...' dediği, işte bu, bir sayı çıkan, sonra batan 'Meydan' dergisidir. Sonraları bu olayı unutmuş görünen bizim Mehmed Kemal, kimi kez 'Meydan' dergisini birinci şubenin kapattığını, ya da Abidin Dino'nun, 'Suphi Taşhan'ın şiiri yayımlanırsa benim desenlerimi dergiye koyamazsınız.' dediğini söyler ise de gerçek yazıldığı gibidir.

ORHAN PEKER

Onu sanıyorum, 1954'de tanıdım. Bir İstanbul'a gelişimde Nezihe Meriç:

«Orhan Peker'in sergisi var, istersen oraya gidelim.» demişti.

Beyoğlu'nda, Galatasaray Kulübü'nün karşı sırasında bir yerdeydi sergi.

Nezihe ile arkadaşlıkları çok eskiymiş. O, üniversitede okurken Edebiyat Fakültesi, Güzel Sanatlar Akademisi'nin yanında imiş. Turan Erol, Fikret Otyam, Orhan Peker resim bölümünde öğrenciler...

Nedim Otyam, üniversite gençlerinden oluşan bir 'Halk Türküleri Topluluğu' kurar. Nezihe Meriç, Turan Erol da toplulukta. Ama Fikret, Orhan değiller, çalışma saatlerinde geliyorlar hep.

Sonra topluluk Nedim Otyam yönetiminde İstanbul Radyosu'nda, haftada bir 'Yurdun Her Köşesinden Deyişler ve Söyleyişler' adı ile program da yapıyor. Orhan Veli, Oktay Rifat, Melih Cevdet, Cahit Külebi gibi günün ünlü ozanlarının şiirlerini türküler arasında okuyorlar. Her sözcüğün anlamını notaya sindirerek söyleyişleri, sesleri, teknik düzeyi, hepsi iyi topluluğun. Bir yığın övücü mektup da geliyor radyoya. Gelgelelim o türküler arasında okudukları ne oluyor!.. Kim bunlar? Bu ozan dedikleri. Olur şey mi bu? Ancak iki yıl dayanabiliyorlar, sonra sepetleniyorlar radyodan.

*

Neczihe Meriç'le evleniyoruz (1956). O Ankara'ya geliyor. Fikret Otyam Ulus gazetesinde, Orhan Peker Turizm Bakanlığı'nda görev başlıyorlar bir süre sonra. Derken Turan Erol'un atanması başkente yapılıyor. Bu üç ahbablar –Neczihe'yi saymazsak– Ankara'da buluşuyorlar. Ne var ki, birbirlerine hem sevgiyle bağlılar, hem de aralarındaki elektriklenme küçük bir kontakla parlayacak kadar büyük.

Orhan, Turizm Bakanlığı'ndan –önce mi ayrıldı, sonra mı anımsamıyorum– bursla İspanya'ya gitti. Dönüşünde desen, renk, portre anlayışını ispatlayan El Greco'nun çok başarılı bir kopya portresini getirir. Bir de iki dudağı arasında, bir karanfil gibi duran İspanyol kızının adı, Konçinetta vardı. Onunla bilmem nerenin barında, akşamüstleri içerlermiş. İster hayal, ister gerçek olsun gene de güzel bir şey... Zaman zaman Orhan'a takılır:

«Ahhh, Konçinetta!» der, gülüşürdük.

*

Dost Dergisi'nde yazıları çıkardı. Desenleri yayımlanırdı. Birbirinden güzel kitap kapakları yaptı. Her katkısında dergi ve-yayınlar çağdaş bir içerik, görünüm kazanırdı. Orhan, sanat yaşamı boyunca açtığı –İtfaiyeciler, Bodrum evleri, Yorgun Atlar, Kediler, Güvercinler gibi yapıtlarıyla– her sergisinde aşama yaptı.

Kimi zaman Orhan telefon ederdi:

«Neczihe bir kuru fasulye yapsın da yiyelim.»

Kuru fasulye yemeğini çok severdi.

*

Orhan'la karayolu ile İstanbul'a güzel bir yolculuğumuz olmuştu. Arabayı, ressam ve ikimizin de sevdiğimiz dost Ferit Apa kullanıyordu. Ankara'da yeni açılan Renan Lokanta-

Bar'ın kokteylinden ayrılarak yola çıkmıştık. Akşamın içki saatini kaçırmadan Bolu yolu üzerindeki Çizmeçi moteline indik. Odalarımıza çantalarımızı bırakıp, elimizi yüzümüzü yıkadıktan sonra aşağıda hazırlanmış olan masamıza oturduk. Konuşmalarımız gece yarısına yakın bir saate dek sürdü.

Sabahleyin kalktığımızda Orhan daha uyanmamıştı. Akşam karar vermiştik. Fikret Otyam, Mehmed Kemal Değirmendere'de tatildeydiler, oraya uğrayacaktık. Daha geç kalmamak için Orhan'ı uyandırdık. Sabah kahvaltısından sonra da henüz O ayılmamış görünüyordu. Her zaman olduğu gibi yüzü soluk sarı, göz altları mordu. Çelimsiz ufacık yapısı gene de alkole dayanıklı sayılırdı. Kimi de canı bir şeyi yapmak istemediği zamanlar sarhoş numarası yapardı. Şimdi acaba hangisiydi?.. Ona kocaman Pacart marka otomobilin arkasını bırakarak, ben de Apa'nın yanında yola çıktık.

İzmit'ten Değirmendere'ye saptık.

Fikret'ler, Mehmed Kemal'ler denizdeymişler. Biz de arabayı kıyıya çektik. İçinde sıra ile soyunduk, denize daldık. Eve döndüğümüzde içki sofrası hazır, oturduk.

Ferit Apa Suadiye'deki yazlık evlerine dönecekti. İkimizi Kadıköy iskelesine bıraktı. O tarihlerde daha Boğaz Köprüsü yapılmamıştı.

*

Orhan'ın açtığı sergilerde kaç tablosunu sattığını bilmem. Evden sattıklarını ise –nedense– O, telefon eder söylerdi. Hele birini hiç unutmadım.

12 Mart zorbalığının son günleriydi. Nezihe Türkiye içinde kaçak yaşıyor. Burnumdan soluduğum bir gündü, Orhan telefon etti:

«Hayrola!...» dedim.

«Sana güzel bir haberim var.»

«Ne iyi, sevindim.»

«Büyük Ankara Oteli'nden bugün telefon ettiler, 'Elinizde resimleriniz var mı? Gelip satın almak istiyoruz.' diye. Ben de buyurun gelin, dedim. Genç sayılabilecek bir karı-koca çıkıp geldi. Resimleri duvar diplerine sıraladım. Dikkatle baktılar. Kadın birini göstererek, 'Bu kaç Orhan Bey?' diye sordu. Ben de rastgele 17 bin lira dedim. 'Bunu sevdim, aldım.' Bu kez kocası gözüne kestirdiği bir başkasının fiyatını öğrenmek istedi. Ona da 17 bin dedim. 'Bunu da ben aldım.' deyince karısı sinirlendi. 'Ne yapıyorsun, buraya resim almaya ben geldim, benim seçtiklerimi sen alıyorsun!' Adam, 'Üzülme karıcığım, Orhan Bey'in çok güzel resimleri var baksana, seç al.' diyerek yumuşak davrandı. Kadın bir tane daha aldı, ona da aynı fiyatı söyledim. Ah, acar bir kadın olacak, değerlerini o biçecek. Ben hiç beceremiyorum!.. Kocası bir çek yazıp verdi, arkasından da, 'Tablolar burada kalsın. Yarın İstanbul'a dönerken alıp geçerez. Şimdi otele taşımayalım.' dedi.»

Sonra bana şu soruyu yöneltti:

«Bu çekin karşılığı var mıdır, dersin?»

«Hiç kuşkun olmasın bence. Ama gene de Kızılay'a kadar bir in. Hangi bankanın çeki ise o bankaya uğra. Ne olacak, sana beşyüz altıyüz liraya mal olur. İstanbul'dan provizyon alırlar, sana da parayı öderler.»

Orhan aslında bu konuları benden çok daha iyi bilirdi, bilirdi bilmesine ama gene de sorar, bu vesileyle bana duyurur, konuşurduk. Görünenin tersine Orhan'ın eli biraz sıkıydı. Çok parasızlıktan söz ettiği günlerden birinde, çocuksu bir duygusallık içinde bana, ablasının bankada hesap açtığını, orada para biriktirdiğini, bilinmemesi gereken bir sırrı verir gibi söylemişti.

Son yıllarında Orhan, yalnız yaşamaktan bıkmış, ya da korkma duygusuna kapılmaya başlamıştı kanımca. 'Ah, acar bir kadın olacak.' demesinin altında biraz da bu düşünce yatıyordu sanıyorum...

•

Nezihe'nin kaçak yaşadığı günlerden birinde Orhan beni akşam yemeğine çağırdı. Evine gittiğimde Ülker-Özdemir İnce'leri orada buldum. Özenip mezeler hazırlamıştı. Sofraya oturduğumuzda, hazırladıklarını övmemizi isteyen şımarıkça bir hal takınmıştı. Biz de esirgemedik söyleyeceklerimizi, gü-lüştük.

Konuşmamızın koyulaştığı bir sırada Orhan, kocaman bir karton alıp geldi arka odadan.

«Salim amca, senin bir portreni yapayım.» dedi.

Masada karşımdaki yerine geçip oturdu. Sabırla içki sırasında ona poz verdim. 10-15 dakika ya geçti ya geçmedi:

«Bak bakalım beğenecek misin?» dediği zaman, hepimiz gördüğümüzden şaşırıp kaldık. Bu kısa süre içinde, öylesine başarılı bir portre çizmişti ki şaşırmamak elimizde değildi.

Bu gecenin üstünden aylar geçti. Nezihe eve döndü, çıkacak affı beklemeye başladık. Orhan habire telefon ediyordu.

«Nezihe bir kuru fasulye yapsın da portreni getireyim.» diye.

Ne yazık ki Orhan'ın isteğinin gerçekleştirilebilmesi için bir süre daha beklemek gerekiyordu. Umulan af çıkmıştı ama, Nezihe'nin ceza yediği madde özellikle affın dışında bırakılmıştı. Kısa bir süre için de olsa her an evden alıp götürebilirlerdi... Anayasa mahkemesinin eşitsizlik yönünden bozmasına dek beklememizi gerektirmişti.

Sonunda Orhan'ın kuru fasulye yemesi gerçekleşti. Rulo yapıp o akşam portremi getirdi. Önce mezelerden çöplenerek rakımızı içtik, sonra da kuru fasulye, pilav yedik gecenin o geç saatinde...

*

Nezihe'nin 'Alagün Çocukları' adlı çocuk romanını Orhan resimlemişti. Çok da güzel olmuştu. Önceden romanı okumak üzere buluşmuşlar, Orhan da notlar almıştı. Konuşmaları sıra-

sında ikinci kez evlenmek istediğinden söz ederek Nezihe'ye danışmıştı. O da:

«Evlen. Olmazsa sonra ayrılırsın, ne olacak?» demişti. Öyle yaptı, evlenip Ayvalık'a yerleşti. Kitap, İstanbul'a taşındığımız güz başında (1976), Erdal Öz'ün yönettiği, Cem Yayınevi 'Arkadaş Kitapları' dizisinde çıkmıştı.

Telefonla Ayvalık'da Orhan'ı arıyoruz kutlamak için, bir türlü bulamıyoruz! En sonunda telefon numaramızı bıraktım bizi arasın diye. Neden sonra Ayvalık'tan sesi geldi, onu kutladım. Bir ağır yükü sırtımdan atmış, hafiflemiş gibiydim. Konuşmamızı Orhan sürdürdü:

«Bir tablom, ilk kez ellibin liraya satıldı.» dedi.

«Aman ne iyi, sevindim.»

«Ne iyisi yahu!.. Karım elkoydu paraya! 'Bir kürk satın aldı.'yi ekledi. Ardından evimizin adresini istedi.

O zamanki ölçülere göre yeni aldığım daire yüzünden boğazıma dek borca girmiştim. Oysa şimdilerde çoğunlukla cebimizde bulunabilen 750 bin lira idi.

Henüz Yayınevi Ankara'daydı... Beş altı gün orada, üç beş gün İstanbul'da kalabiliyorum.

Evde olmadığımız bir gün Orhan gelmiş yeni eşi ile, kapının altından attığı kartı bulduk.

«Eyvah!..» dedim.

Şaşkınlıkla Nezihe sordu:

«Hayrola, ne oldu?»

«Ne olacak, bir daha gelişinde Orhan duvarlara bakınca, Eşref Üren, Cemal Tollu, Nuri İyem, İ.C. Karaburçak, Turan Erol, Ömer Uluç gibi ressamların yapıtlarını görecek. Yapacağı bir şey vardır, bunu çok iyi biliyorum. Hazirol durumuna geçip topuklarını sertçe birbirine vuracak, evden çıkıp giderken, 'Arkadaş bizim burada yerimiz yok!' diyecektir.»

Sanatçılardan bedava tablo almayı hiç bir zaman düşünmedim. Para ayırma olanağım oldukça resim satın alırdım. Orhan'la yakın dostluğumuz olduğundan savsaklanmıştı, nasıl

olsa bir gün alırım diye. Bugüne dek hiç sarsılmadan getirmiştik dostluğumuzu. Ama şimdi bu yüzden kırılmasını istemezdim doğrusu.

Ertesi gün Ankara'da İlhan Baş'la karşılaştık.

«Galeriyi kapatıyoruz.» dedi.

«Elinde iyi bir şeyler kaldı mı?»

«Olacak, istersen gel gör. Bir Orhan Peker var.» demez mi!..

Hiç durur muyum. Zaten onların Akdeniz galerisinin yakınında, Yüksel caddesinin başındaydık. Mülkiyeliler'e doğru 15 adım yürüyüp sağa, Karanfil sokağa döndün mü orada...

Bir de ne göreyim, paspartusu, çerçevesi kötü ama Orhan'ın 'Yorgun Atlar'ı değil mi?..

«Kaça?...»

«Sana 4.500 liraya olur.»

«Üç bini peşin, gerisine bir aylık senet.»

«Ayıp ettin, lafı mı olur abi...»

Tabloyu aldığım gibi İstanbul'a geldim. Evde salonun uygun bir yerine astım. Uzun bir 'ohh' çektim. Aslında öyle bir zamandı ki, tablo almak değil, görececek durumda bile değildim.

•

Bedri Rahmi galerisinde Orhan, sergi açmıştı. İki küçük bölmeden oluşan galerinin en dipteki girintisinde konuşuyoruz.

«Sarılık olmuşum!..» diyor. Yüzüne bakıyorum daha da kararmış görünüyor. Onu güçlendirmeye çalışıyorum.

«Merak etme kısa zamanda geçer.» Geçer mi? Bir kuşku içimde büyüyor. Ben de bir inanabilsem söylediklerime! Avutmaya çalışıyorum:

«Sarılık neymiş ki!.. İki üç aya kalmaz geçer bile...»

Biz Orhan'la konuşurken ortalığa bir karaltı düştü. Siyah giysisi ile bir kadın aydınlığın önüne gerilmiş duruyordu. İnsana

şangur şungur duygusu veren gümüş zincirler, kolyeler boynunda... Bir şahinin avına saldırmazdan önceki sessizliği içinde. Sustuk...

Orhan'ı evinde yoklamaya gittim. İngilizce yayınlayacağım Nasreddin Hoca kitabını resimleyecekti. Dışarıda basılmış bir kaç renkli kitap da getirmiştım. Bana örnek bir çalışmasını da gösterdi. Pilav yiyor, üstünü hoşafıla bastırıyordu isteksizce...

Melike (Abasıyanık) Kurtiç eve telefon etti.

«Orhan Amerikan Hastanesi'nde yatıyor, ağır...» dedi.

Nezihe'ye:

«Sen koş, ben de sonra giderim.»

Ertesi gün hastaneye gittiğimde Orhan'cık komadaymış!..

«Beni kimseye göstermeyin.» demiş.

Daha da küçüldüğünün belleklerde kalmasını istememiş olacak.

•

Cumhuriyet gazetesinden Doğan Hızlan telefon etti. Orhan'ın ölümü üzerine küçük bir yazı istedi, gönderdim. Benim düzyazımın hiçbir yerine dokunmadan, yalnız satırları alt alta, dize gibi sıralayarak yayınlamıştı Doğan Hızlan. Ben de o biçimiyle anıma alıyorum.

Şimdi 'Camın Kırık Yerindeki Mavi'

Salıverin şimdi yorgun atları

gümrah çayırlarda varsın kişnesin.

Mırmırlansın boncuk gözlüm kediler,

Köşebucaklarda uykularını demlendirsın

Bir kanat vuruşta delsin,

sürme gözlüm güvercinler

gögün derin maviliğini.

**Börtüböcek, katırtırnakları,
kavaklar, ulu çınarlar, selviler,
sessizce bel versinler.**

**Tüm eş dost, el bağlasın,
dursun divan
soylu ressam Orhan,
geçiyor caddelerden...**

SUAT TAŞER'İN KOZASI

İnsanı nerede, ne zaman, nasıl bulacağı hiç belli değil ölümün... Genç kuşaklara Üniversite'de tiyatro sevgisini aşılarken mi? Şiir yazarken mi, yoksa düşündüğünü düşünürken ya da çeviri yaparken mi gelip buldu Suat Taşer'i bilemiyorum!..

Ne denli çok yönlü, dost mu dost, candan mı candan insandı. Her ipek böceği bir koza örер tüm yaşamı boyunca. Suat Taşer, kaç koza ördü sayısını bilemem kuşkusuz! Ama çok koza ördüğü bir gerçek...

Üç buutlu dünyasında daha güzeli, daha iyiyi bulmak için bıkmadan, usanmadan çalıştı. Uğraşı bir görev saydı, kendini bildi bileli...

Hiç yüksünmeden ördü kozasını, sessizce.

Aranan, beklenen bir ses oldu yıllarca radyoda. Dede Korkut'u anlattı uzun bir zaman. Şiirler, öyküler okudu. Bilgi dağarcığında, nesi varsa başkalarıyla paylaştı.

Ve ördü kozasını durmadan...

Tiyatroya olan o sonsuz sevgisiyle, ne söylemişse büyük ustaları bulup çıkardı onları gün ışığına. Sessizce ve içtenlikle. Her gün kozasını ördü bilinçle...

'Aynalar yalan söylüyor' demedi, bir gün saçlarının beyazlaştığını gördüğünde... Kendi çabasıyla öğrendiği İngilizcesiyle, kılı kırk yarararak kitaplar çevirdi. 'Sihamba', 'Babamla Geçen Günler', 'Öteye Doğru' ve başkalarını, güzel Türkçesiyle...

Özsu oldu yeşillerin köklerinde, en uç dallarında ağaçların. Bereket oldu toprakta, genç kuşaklara aydınlık... 'Davran bre Suat.' diyordu sanki bir ses içinden. 'Ne verirsen alıyor toprak, ağaç, çiçek ve İNSAN'...

Ördü kozasını kendini hiçe sayarak...

Milliyet Sanat Dergisi

Anılarda Kalan

SUNULLAH ARISOY'UN ARDINDAN

Sunullah Arısoy ile aramızda –Ben ve Nezihe Meriç– eskimeyen bir dostluğumuz vardı. Uzun yıllar Ankara’da yaşamışlığın verdiği, çetin deneylerden geçmiş, sağlam bir dostluktan bu... Onun eskiyen zamana, yaşam ölçülerine göre değişmeyen, ödün vermeyen bir kişiliği hemen dikkati çekti. Çalıştığı yerlerde bunun çok zararını görmüştü. Bu tutumda olan her insan gibi Sunullah da sonunda kazanmış, sevilen, güvenilen bir kişi olmuştu çevresinde.

İşte şimdi bu insan yok aramızda!..

Yakınlarının, dostlarının, sevdiklerinin her işine, hiç yükünmeden koşar, yardımcı olmaya çalışırdı. ‘Seçilmiş Hikâyeler’, ‘Dost’ dergilerini çıkarırken, hesap işlerinden tutun da, düzeltmenliğe dek her işimde yardımcı olmuştur.

Bir aralık Dost dergisinin her sayısının kapağına sanatçıların fotoğraflarını koyuyorduk. Bir sayısına ‘Sunullah’ınki de girdi. O sıralar İstanbul’dan gelen bir arkadaş Sunullah’a laf atarak:

«Dost’un bu sayısının kapaklarını İstiklâl caddesinde yerlerde gördüm. Dergiyi alan kapağını yırtıp atmış.» dedi.

Ben de:

«Desene derginin bu sayısı çok iyi satmış!..»

Sunullah bastı kahkahayı. Hiç oralı olmadı, şakaya dayanıklıydı.

İşte şimdi bu insan yok aramızda!..

Sevgili dostumun ölümünü 18 aralık 1989, Pazartesi akşa-

mı biraz geç geldiğim sıra Nezihe haber verdi, Cevdet Kudret telefonla söylemiş. Nezihe hemen Kuşadası'na telefon açmış, eşi Ülkü ile görüşmüş bir de telgraf çekmiş, başsağlığı dilemiş. Orada yazlık bir sitede oturuyorlardı yıllardır. Telefonla görüşüyor, arasıra da yazışşıyorduk. İki üç ay kadar önce telefon etmiş, Nezihe ile görüşmüş. Uzun zamandır sürüncemede kalan 'Karapürçek' adlı romanının TV için çekiminin yakında başlayacağını anlatmış. Nezihe de onu çok özlediğimizi, gelip bizde kalmasını söylemiş.

İşte şimdi bu insan yok aramızda!..

Ankara'da bulunan ozanlar, öykü, roman ve tiyatro yazarları 'Edebiyatçılar Derneği'ni kurmuştuk. Derneğin kurucu başkanı Cahit Sıtkı Tarancı idi. Hastalanınca sağlığına kavuşması için, Başbakan yardımcısı Samet Ağaoğlu'nun ilgilenmesiyle Viyana'ya gönderildi. Süresi dolunca 'Edebiyatçılar Derneği'nin genel kurulu toplandı. Yönetim Kuruluna ben, Bahri Savcı, Bülent Ecevit, Sunullah Arısoy ve Suat Taşer seçildi. Sonra yapılan görev bölümünde ben başkanlığa, Bahri Savcı ikinci başkanlığa, Bülent Ecevit genel sekreterliğe, Sunullah Arısoy saymanlığa, Suat Taşer de üyeliğe getirildi.

Derneğin daha yeri yurdu yoktu. Toplantılarımızı kimi yayınevinde, ya da Helikon derneğinde, kimi de bir pastahane de yapıyoruz. Bu sırada İstanbul'da bir takım olaylar patlak verdi. Ne olduğunu daha anlamadan bir gün sonra Sunullah'ı gece yarısı alıp birinci şubeye götürmüşler. Sorgusu sırasında derneğin karar defterinin nerede olduğunu sormuşlar. Sunullah da tüm defterlerin çalıştığı Sümerbank Genel Müdürlüğü'ndeki masasının çekmecesinde olduğunu söylemiş. İlgili:

«Bir memur verelim yanınıza, gidip defterleri bankadan alın.» demiş.

Sunullah şaşırmış.

«Aman efendim, gecenin bu saatinde bankaya girmek çok güç.»

«Polis her yere girer.»

«Doğru... Evet, çok haklısınız ama bizim gece bekçilerine bunu anlatmak zor iş. İzin verirsiniz yarın defterleri mesai saatinde alalım. Size söz veriyorum.»

Sunullah, kırk dereden su getirerek ilgiliyi defterlerin sabahleyin alınması için yumuşatmış.

Sonra bize bu olayı anlattı:

«Düşünün yahu, geceyarısından sonra bankaya polislerle giriliyor ve Sunullah Arısoy'un masasının gözünden bir takım defterler alınıp götürülüyor. Bu olayertesi gün bankada bomba gibi patlardı. 'Komünist partisi üye yazım defteri varmış' mı olur, yoksa gizli yazışmalar mı, kim bilir daha ne naneler uydu-rulurdu orasını bilemem. Ne var ki şurası kesin, hemen banka-dan kovulurdum.»

İşte şimdi bu insan yok aramızda!..

Sunullah'ın ardından o gece Bülent Ecevit'i almışlar. Üçü-müz de Bahçelievler'de, üçgen biçiminde birer sokak ara ile evlerde oturuyorduk. Bülent Ecevit bir ara Sunullah'a:

«Başkanımızın adresini vermeyelim, bilmiyoruz, diyelim» demiş. «Geceyarısı çoluk çocuk telaşlanmasınlar.»

Sabaha dek süren sorguda, zaman zaman ilgililerce yinele-nen şu olmuş:

«Nasıl dernek bu, Yönetim Kurulu üyeleri, başkanlarının ev adresini bilmiyor.»

Bizimkiler bu ayıbı kabullenmişler ama adresimi de verme-mişler.

Oysa aynı birinci şubenin dergilere bakan masasına ilgililer gitmiş olsa istediklerinin çok fazlasını orada bulacaklardı. Belki üşenmiş olabilirler, belki de önemsememişlerdir. Her ne ise, İstanbul'da geçen olaylarla Ankara Edebiyatçılar Derneği'nin ne ilgisi olabilirdi!..

Ertesi gün onların götürüldüğünü duyunca hemen birinci şubeye gittim. İlgili masaya ulaşınca dek onların saliverildiği-ni öğrendim. Ama, Ankara Edebiyatçılar Derneği'nin defter-lerini bir türlü geriye vermediklerinden, yasa gereği süresi

içinde Genel Kurulumuzu toplayamadığımızdan dernek kapatıldı. Bizim, defterlerden başka yitirdiğimiz birşey olmadı.

Kimi zaman Arısoy ile bu olayı anımsar, katıla katıla gülerdik.

İşte şimdi bu insan yok aramızda!..

Ne fena değil mi?..

Milliyet Sanat Dergisi

OYUNA OYUN

Kişiler
Ötüken
Şengil
Suna Kan
Faruk Güvenç
Nezihe Meriç

BİRİNCİ SAHNE

Gazi Mustafa Kemal Bulvarı. Kültür Müsteşarlığı önü. Bir ağaç altı.

ÖTÜKEN: Merhaba Salim Bey...

ŞENGİL: Günaydın...

ÖTÜKEN: Neye öyle yalan yanlış şeyler yazıyorsunuz? Bu kadar yıl arkadaşlığımız var. Ben görmedim ya, arkadaşlar söylediler.

ŞENGİL: Yalan yanlış yazdığımız yok. Neyi biliyorsak, neye inanıyorsak onu yazıyoruz. Yanlış birşey yazdıksa, yalanlarsınız. Biz de o zaman ya belgeleri konuştururuz, ya da özür dileriz. Arkadaşlıklara, dostluklara gelince, onu işimize karıştırmıyoruz. Öyle olsa dergi çıkarmamamız gerekecek. O kadar çok arkadaşımız ve dostumuz var ki... Yazdıklarımızı hele bir okuyun da ondan sonra konuşalım...

ÖTÜKEN: O sayıdan yanında var mı?

ŞENGİL: Var, buyurun.

(Şengil çantasından bir Dost dergisi çıkarır, verir.)

ŞENGİL: Tiyatro konularıyla ben ilgilenirim dergide. Tiyatroyu çok severim.

(Ötüken sözünü keser)

ÖTÜKEN: Ben de severim.

ŞENGİL: Bu konuyla ben ilgilendim. Oynanışının ilk gecesinde oradaydık. Altı gün kadar geçtikten sonra, «Çatıdaki Çatlak»ın tarafınızdan sansür edildiğini duyduk. Sekiz-on arkadaş hemen o gece tekrar seyretmeye gittik. Yazarı Adalet Ağaoğlu da yanımızdaydı. Eserden epeyce yerlerin çıkarıldığını, elimizdeki kopyadan izledik. Hele komşu kadının sözleri, kuşa çevrilmişti. Oysa komşu kadının karakterini, kişiliğini, dünya görüşünü, kötü laflar diye çıkardığınız o sözcükler ortaya koyuyordu. Onları çıkardınız mıydı, yazarın çizdiği üç ayrı karakterdeki kadının birini silmiş oluyordunuz. Sonra sizin bir oyunu sansür etmeye ne hakkınız var? Edebi kurul var, tiyatro var, rejisör var... Bütün bunlar bile, ancak teknik yönden bir kısıtlamaya gidebilirler. Yoksa sansür olarak asla...

ÖTÜKEN: Biliyor musunuz, oynanan oyun, Edebi Heyet'ten geçen metin değil. Edebi Heyete verilen metinden bu sözler çıkarılmış.

ŞENGİL: Rica ederim... Bunu tiyatro ile ilgisiz bir vatan-daş söylese insan biraz kuşkuyla karşılar. Ama sizin gibi bir Kültür Müsteşarı söyleyince, insan gülemiyor bile... Biliyorsunuz ama, tekrarlamakta fayda var: Eserler önce Edebi Kurula verilir. Oynanmak üzere seçilenler oradan genel müdürlüğe aktarılır. Repertuvarına alındıktan sonra genel müdürlük oyunu bir rejisöre verir. Ve oyunculara kolaylık olmak üzere eseri çoğaltır. Bizim bildiğimiz, rejisör teknik yönden yetersiz bulunduğu yerleri oyundan çıkarır. Fakat oyuna cümleler ya da sözcükler eklendiğini şimdiye dek duymadık. Zaman zaman bu huylarından yakınmışızdır ama, gene de oyuncular bazı sözcüklerin yerlerini değiştirirler. Bir iki kere takıldı mı, «Geliyorum ben»i,

«Ben geliyorum» yapiverir. Oysa bunu oyunu yazan düşünmüştür de öyle yazmıştır. Oyuncunun bunu yazıldığı gibi söyleyebilmesi için güç harcaması gereklidir. Böyle olmasına rağmen oyuncuların da esere cümleler, sözcükler eklemiş olmaları olacak şey değil. Edebi Kuruldan geçen, oynanan metin olmadığına göre, bu eklemeleri kim yaptı? Şeytan bunun neresinde! Değil mi? Eğer böyle ise, Devlet Tiyatrosu'nda sansürden önce, daha büyük maskaralıklar oluyor demektir...

ÖTÜKEN: İsbat edeceğim size bunun Edebi Heyetten geçmediğini... Sonra neye çıkarmayacakmışız? O pis kelimelerin Devlet Tiyatroları'nda işi ne? Bu gibi eserleri, hususi tiyatrolar var, onlar oynasınlar...

ŞENGİL: Bu sayıda biz, yazarın bir cevabını yayınlayarak bu konuyu sürdürüyoruz. Cevap verin, isbat edin, yayınlayalım sizinkini de...

(Kültür Müsteşarlığı makam arabası gelir. Ötüken biner, Şengil yürür.)

İKİNCİ SAHNE

Devlet Konser Salonu. Fethi Kopuz'un Konsermaister'lik için sınav gecesi. Davetliler yerlerini alıyorlar. İkinci sıranın bir başında Salim Şengil, Nezihe Meriç, öbür başında Adnan Ötüken. Adnan Ötüken uzaktan seslenir.

ÖTÜKEN: Bunda da bana bir şey var mı?

ŞENGİL: Siz Kültür Müsteşarı, biz dergici oldukça, her zaman bir şey olabilir...

(Konser arası. Fuaye.)

ŞENGİL: Merhaba Suna. Faruk çalışıyor mu bu akşam?

S. KAN: Merhaba. Çalışıyor. Şimdi buralardaydı. (Faruk Güvenç gelir. Bir adım kala durur.)

F. GÜVENÇ: Sen benim Sayın Müsteşarım aleyhinde yaz yazıyorsun. Sayın Müsteşarım aleyhinde yazı yazdığın için komünistsin. Elimi uzatmam. (Suna Kan, Şengil gülerler. Bu sırada Ötüken elini Faruk Güvenç'in omzuna dokundurur.)

ÖTÜKEN: Biraz gelir misiniz Faruk Bey...

F.GÜVENÇ: (Bir adım uzaklaştıktan sonra dönerek) Çocuklar, onbeş dakika sonra dönmezsem, polise haber verin.

ÜÇÜNCÜ SAHNE

Tarık Buğra'nın «Ayakta Durmak İstiyorum» adlı oyununun ilk gecesi. Fuaye.

ÖTÜKEN: Bu oyunu da beğenmezsiniz değil mi?

ŞENGİL: Neden beğenmeyecek mişiz? Bizim peşin bir kanımız yok. Hele bir seyredelim, ondan sonra konuşuruz.

ÖTÜKEN: Ben sizi bilirim. Bu memleket de bilir. Derginize yazanları da sizi de... İşinize gelmeyecektir bu oyun...

N. MERİÇ: Ne demekmiş işinize gelmeyecek? Harbi söyleyenize şunu.

ŞENGİL: Ben de sizi bilirim ama, benim sizi, sizin beni bilmeniz bir şey ifade etmez. Tartışmalarımızda bunların hiç önemi yok.

ÖTÜKEN: Ben size bir şey söyleyeyim mi, siz bana hiç bir şey yapamazsınız. Ben size yazı başına yüz lira vereyim. Yazın yazın... Ama iyice aleyhime olsun. Yerimi kuvvetlendiriyorsunuz.

ŞENGİL: O yüzdeyüz öyle... Belki de bakan olmanızı çabuklaştırırız. Bugünkü tutumunuz, bugünkü düşünceniz bunu gerektirir. Biz sadece bir alacak-borç hesabı tutuyoruz. Şimdilik borcunuza yazılıyor. Bunun hesabını ne zaman, kim sorar şimdiden bilinemez. Hem yazı başına yüz lira biraz ucuz

değil mi? Bu yazılanlarla birinci takıma geçeceksiniz.

N. MERİÇ: Size bir şey yapmaya ne gerek var zaten. Siz kendi kendinize yapıyorsunuz yapacağınızı.

ÖTÜKEN: Size ispat edeceğim oynanan metnin Edebi Heyetten geçmediğini. (Çevresine bakınır) Muhip buralardaydı. (Ahmet Muhip Dranas yeniden Edebi Heyet üyesi olmuştur.)

ŞENGİL: (Gülerek) Açıklama yapın o halde. (N. Meriç fena halde sinirlenir Şengil güldükçe.)

ÖTÜKEN: Orası benim bileceğim iş.

N. MERİÇ: Ne demek canım, 'Benim bileceğim iş'. Biz de bileceğiz. Laf mı, rica ederim. Siz açıklama yapmadıkça yazılacak bunlar. Hani şu otuz kişilik kara liste falan...

ÖTÜKEN: Ha ha... İyi işte yazsanıza...

ŞENGİL: O da olacak. Ben listeyi bir geçirsem elime...

N. MERİÇ: Daha neler var yazılacak.

ÖTÜKEN: Ha, bak hakaret ederseniz iş değişir. Dava ederim...

N. MERİÇ: Aman efendim, bunca yıllık dergiciyiz, hakareti belli etmeden, açık vermeden idare etmeyi, üstesinden gelmeyi biliriz...

DÖRDÜNCÜ SAHNE

Gazi Mustafa Kemal Bulvarı, Kültür Müsteşarlığı önü.
Öğle sonrası.

ÖTÜKEN: Gel Salim Bey, bir kahve içelim.

ŞENGİL: Çok önemli bir işim var. Kısa olmak şartıyla hay hay...

ÖTÜKEN: Buralarını boyatıyorum. (Merdivenlerden çıkarken boyacıya) Oğlum daha bitmiyor mu boya işleri? Çabuk, çabuk... Elinizi çabuk tutun (Birinci katta durur.) Burası sergi

salonu, güzel bir sergi salonu olacak. (Merdivenden çıkarlar, özel kalemden geçerek müsteşarlık odasına girerler. Arkalarından da sekreter girer.) İçeri kimseyi almayın... Kahveyi nasıl içersin?

ŞENGİL: Orta şekerli olsun. (Sekreter çıkar.)

ÖTÜKEN: Soğuk bir şey içsek. Coca-Cola! Ama siz ondan içmezsiniz. Amerikan malıdır...

ŞENGİL: Aksine severim. (Odacı girer.)

ÖTÜKEN: İyi serinletici. (Odacıya) Bize iki soğuk Coca-Cola. İçeri kimse girmesin. (Şengil'e) Piyesi nasıl buldunuz?

ŞENGİL: Beğendim. İyi oyun...

ÖTÜKEN: Hayret!

ŞENGİL: Ne var bunda hayret edecek? Yalnız birinci perdesi, ilk heyecanlı gece geçtikten sonra, ağırlaşır ve temposu kaybolursa, sıkıcı olabilir. Siz ne sanıyorsunuz Sayın Adnan Ötüken? «Ayakta Durmak İstiyorum» oyununun konusu Macar ihtilali... İhtilal Ruslara karşı olduğu için, aklınızca, tutmayacağız. İşte yanıldığınız noktaburası. İster Ruslara, ister Amerikalılara karşı olsun, biz her zaman, kurtuluş savaşı yapanların yanındayız.

(Ötüken burada hayatını anlatır. İlkokuldan üniversiteye, Almanyadaki eğitimine, öğrenci müfettişliğine dek.)

ÖTÜKEN: Bu sayıda bana neler var?

ŞENGİL: Henüz ne olacağını bilmiyorum.

ÖTÜKEN: Sizi mahkemeye verdim. Onbin liraya ihtiyacım var. Kooperatif borcumu kapatıveririm.

ŞENGİL: Bizden bu yolla para almak güç. Çünkü çok zor kazanıyoruz. Kimseye metelik veremeyiz. Kooperatif borcunuz da yattı demektir, bize kaldıysa. Kimseye hakaret etmeyiz.

ÖTÜKEN: Siz de yazsanıza kitap işini... Hani şu okullara tümen tümen kitap dergi gönderiyormuşuz...

ŞENGİL: Göndermiyor musunuz?

ÖTÜKEN: Hayır. Ben deli miyim! İki üç gazeteye abone olayım, sonra yirmisekiz tanesini kendime düşman edeyim. Ben gazetecilikten yetiştım bu işleri çok iyi bilirim. Yolladığımızı isbat eden bulunursa, şimdi masama oturmadan istifa ederim. Ama şimdiden sonra gidecek.

ŞENGİL: O halde kim gönderiyor?

ÖTÜKEN: Araştırıyoruz, bilmiyorum. Yön de, Akşam gazetesi de okullara gidiyor. Onun için tamimde imha etmemelerini, okullara ne gelirse bize bildirmelerini yazdık. Al bak, oku.

ŞENGİL: Teşekkür ederim. Bu genelge bende var. Okullara bu yayınların kendi kendine gideceğine benim aklım yatmıyor. Dost'un satışı düşse, yüz tane de olsa az bastırmaya bakıyorum. Nasıl bedavadan yollayabilirim? Herhalde bir taraf finanse ediyordur. Sizin bütçenizden değil de başka yerden olabilir. Farketmez.

ÖTÜKEN: Altı buçuk milyon lira tahsisat aldım. Önce klasikler gidiyor, 3.5 milyon, 53 bini gitti. Depolar dolmuş kalmış. Döner sermaye işlemez olmuş. Anadolu'nun en uzak köşelerine kadar kitap gidiyor şimdi. Gündüzler yetmedi. Gece mesaisi yapın sevkiyat için dedim. (bir imza kartonunu Şengil'e açar) İşte İstanbulda imza ettiğim mucipleri. (Şengil okur,) Bak, (...) Milli Eğitim Müdürlüğüne: Aşağıda yazılı kitaptan adınıza 36000, 480, 640 adet gönderilmiştir... Nasıl? Bak, bunlar eğitici levhalar... Basılı Eğitim Malzemesi Müdürlüğüne kırkarbin basılmış kitaplar... Şimdi boşalıyor depolar, ferahladı. Döner sermaye toplandı. Şimdi yenileri basılacak.

ŞENGİL: Yeni basılacak olanlar, gazetelerin yazdığı, hani şu okullara gönderilen kitaplardan mı? Birinci, ikinci baskıları biten Rus klasiklerini bastırmıyormuşsunuz, üç aydır. Tercüme bürosundan gelen karton önünüzde duruyormuş. Çok oldu öğreneli ama, bir belge elde edemediğimiz için yazamadık...

ÖTÜKEN: Basılacak, hepsi basılacak. Bir kitabı, Harp ve

Sulh'u baskıdan aldım. İki yıldır mütercimi ortada yok. Bunu asıl çevirenin Nazım Hikmet olduğunu biliyorsun. Ama Zeki Başımar görünüyor. İşte biz böyleyiz. Bu memlekete yalnız Hasan Ali Yücel mi hizmet edecek. Milli Eğitim basımevine gittim, matrisler eskimiş. Böyle kötü baskılı kitap istemem dedim. Tahsisat yok dediler. Alın size dört yüz bin lira tahsisat... Ayakta, oracıkta imza ettim mucibini. Bir çinkoğraf atelyesi geliyor matbaaya... Altı yüz bin lira. Türkiye'de eşi yok. Baktım altı dizgiden üçü çalışıyor, üçü boş. Bu neden, dedim, dizilecek iş yok, dediler. Bir ay önce birçok kitap imza etmişim basılsın diye gelmedi mi, dedim. Gelmedi, dediler. Devlet işinde form-lite çok. Depoda tükenmek üzere olan Alphonse Daudet v.b. üç kitabı verdim dizsinler. Böyle olacak. Hem şimdiden sonra üç-beş bin kitap basılmayacak. On bin... Dört binini ben satın alıyorum. Gerisi de satılır. (Sekreter içeriye girer. Birtakım adlar sayar. Beklediklerini söyler.) Görüyorsunuz ya, kabul edemem. Önemli işlerimiz var. Şimdi bir öğle yemeği de veriliyor bizim matbaanın işçilerine... Topladım hepsini, bakın grev filan yok, dedim. Burası devlet işi... Hepimiz çalışacağız. Burası kazanacak ki siz ekmek yiyebilirsiniz.

ŞENGİL: Grev dediniz de hatırıma geldi. Devlet Tiyatrosu'na bir mektup yazmışsınız. Onbeş gün içinde sendikadan ayrılmayanların adlarını bildirin, diye. Biz bu işe başından beri karışmadık. Hukuki yönünü incelememiştik ama...

ÖTÜKEN: Devlet memuru oldukları anlaşıldı. Sendikada kalırlarsa mukavele yapamayız onlarla. Ben de işin başında aksi fikirdeydim. Hatta sözleşme masasına bile oturmuştuk. İş sonradan anlaşıldı... Şaka yaptım seni mahkemeye vermedim.

ŞENGİL: Yazık olurdu uğraşınıza.

ÖTÜKEN: Şimdi bir folklor enstitüsü kuruyorum. İşte, sabahleyin imza ettim mucibini. (İmza kartonundan gösterir. Nasıl heyet? En büyük idealim de bir Milli Kütüphane binası yaptırmaktır. Başka devletlerde olduğu gibi... Zaten bu vazifeyi de kabul ederken, «Milli Kütüphane'yi kurarım» dedim, kabul

ettiler. İşte böyle...

(Ötüken hem konuşur, hem de yan gözle kitaplığın camında el hareketlerini, yüz hatlarını kontrol eder. Geniş bir hareketle tam elini kaldırmıştır ki Şengil ayağa kalkar.)

ŞENGİL: Bana mücade... Çok geç oldu.

ÖTÜKEN: Gene beklerim. Ha, unutma, aleyhime çıkacak her yazı için yüz lira var. Ama iyice aleyhimde olsun.

ŞENGİL: Yüz liraları, kooperatif borcunuza yatırırsanız daha iyi olur, ne dersiniz? Eyvallah...

Dost Dergisi
Nisan 1966, Cilt: 17
Yeni Dizi 18

SAYIN NİHAT ERİM'E AÇIK MEKTUBUMDUR

Hatırladığıma göre sizi, 1946 yılında, her zaman saygıyla andığım Memduh Şevket Esendal'ın aracılığıyla tanımıştım. Sonra Halkçı gazetesini Ankara'da çıkarmaya başladığınız zaman, sanat sayfasını yönetecek birini ararken, değerli dostum Prof. Bülent Nuri Esen'e başvurduğunuzda beni salık vermiş «Bizim Şengil var, nasıl hatırlamazsın!» demiş.

Benden bu işi yapmamı rica ettiniz. O günden gazete kapanıncaya dek bu işi –ücretsiz– severek yaptım. Böylece daha yakın görüşmelerimize gazete araç oldu.

Bir gün öğle yemeğine davet etmiştiniz. Yemekte, çok sevdiğinizi sık sık belirttiğiniz sanat sayfası yazarlarını, hiç olmazsa gazeteden birkaç kişiyi göreceğimi sanırken sadece Safa Kılıçlıoğlu ile karşılaşmam beni şaşırtmıştı. Konumuz Halkçı gazetesi idi. Bana gazetenin zarar ettiğini, bu yüzden borçlandığınızı anlattınız ve gazeteyi kurtarmam için astronomik देनेcek bir rakamla bana işletme müdürlüğünü teklif ettiniz. Bu para benim için çok önemliydi, çok da gerekliydi, ama görünüşe göre gazetenin kurtulması olası bir iş değildi. «İsterseniz ortak da olabilirsiniz.» demiştiniz. Ben müdürlüğü kabul etsem bile bu, batışı en çok bir yıl geciktirebilir. Dolgun maaş alır, ama sonucu değiştiremezdim. Bu düşüncemi açıkça söyleyerek gazete için dört formül önerdim. Sonuncu formül gazeteyi kapatmak, matbaayı satarak borçları ödemektir. Oyumu da buna vermiştim. Büyük bir dikkatle bizi dinleyen –beni denetlemek üzere getirdiğinizi sonradan öğrendiğim– Safa Kılıçlıoğlu ayağa kalkıp beni kutlamış, yapılacak en doğru işin bu olduğunu

söylemişti. Siz de öyle yaptınız. Gazeteyi kapattınız, matbaayı sattınız, borçlarınızı ödediniz.

1961 ya da 1962 yılında olacak, Ankara Konser Salonu'nda konferansçı dinleyicilerle tanışılırken karanlıkta salona girmiş, bir rastlantı olarak yanınıza oturmuştum. Konferansçı: Kurdaş, Konu: Sosyalizmde Eğitim'di. Konferansçının verdiği rakamlarla kafamız allak bullak olmuştu.

Bana:

«Bunca yıldır politikanın içindeyim ama bu gerçekleri ilk duyuyorum.» demiştiniz.

Dışarıda yağmur yağıyordu. Beni arabanızla götürmeyi teklif ettiniz. Yolumun sizin gideceğiniz yöne ters düşeceğini söyleyerek teşekkür ettim. Siz «olsun» dediniz. Beni Rüzgârlı sokaktaki Doğu Matbaası'na bıraktınız. Yolda, arabanın sileceklerinin yolu gösterdiği ölçünün altında bir hızla giderken hep konferans üstüne konuştuk.

Yazıma birkaç anımı anlatarak başlamamın nedeni şu: En azından yirmi beş yıldır tanırırsınız beni. Aşağı yukarı yedi yıldır da Dost'u yolluyorum size. Karşılaşmalarımızda, dergiyi beğendiğinizi, bu vesile ile de genç sanatçıları tanımak fırsatını bulduğunuzu söylemişsinizdir. Bunda biraz nezaket ama, biraz da gerçek payı yok mudur? Dergide ne söyledikse, ne yazdıksa hepsini inanarak, bilerek söyledik, yazdık. Çağımızın gerçek sanatçısı soldur. Soldur, çünkü İNSANCIDIR, gerçekçidir. Gerçekçi olunca da toplumdur. Hayalle ilgisi yoktur. Bir zamanın Milli Eğitim Bakanlarından Reşat Şemsettin Sirer, Orhan Veli'lerin, Cahit Sıtkı'ların şiirlerinin dergide yayınlanmamasını isterdi. Tevfik İleri ise, Sait Faik'in, Orhan Kemal'in ve bazı hikâyecilerin hikâyeleri için «Hep yokluğu, sefaleti yazıyorlar, daha iyi şeyler yok mu ülkemizde?» diyerek yayınlanmasını istemezdi. Sizi tanıyorsam, bu kısır düşüncede olmadığınızı biliyorum. Bugün yurt içinde ve yurt dışında övündüğümüz sanatçılar arasında bu adlar yok mudur? Ama şimdi sözünü ettiğim o Bakanları bir iki yakınlarından başka kim arar, kim sorar?

Onlara verdiğim karşılık kısa olurdu:

«Bunu biliyorlar, bunu yazıyorlar. Yarın, öbürgün başka şeyler öğrenecekler onları yazacaklar.»

Bunu Esendal'dan öğrenmiştim. Seçilmiş Hikâyeler'e gelen hikâyeleri o da okurdu. O tarihlerde Naim Tiralı açık saçık hikâyeler yazardı. Bunlardan birini bu nedenle dergiye koymak istememiştim. Esendal o zaman yukarıdaki sözleri söylemişti. Her konuşmamızda onun «gençlere önem ver» dediğini hiç unutmam. Bu düşünce ile değil midir ki CHP gençleştirilirken siz de bu kadro içinde yer alınız.

Yıllar sonrası Halkçı gazetesini çıkarırken kendi partinize de zaman zaman ters düştüğünüz olmuştur. O zaman durumunuzu açıklarken, büyük bir çoğunlukla gelmiş olan DP'nin çökeceğini, çökerken de birtakım şeyleri de beraber sürükleyeceğini, yıkabileceğini, çabanızın, bu çöküntünün «yumuşak zemin üstüne düşmesini» sağlamak olduğunu, bu yüzden parti ile ayrı düştüğünüzü kaç kez söylemişsinizdir.

Düşünceniz 1960. 27 Mayıs'ında gerçekleşti ve «beyaz bir ihtilal»(1) ile gelen çoğunluk çöküp gitti. Koalisyon oldu ve sonunda kültür düşmanı olarak nitelendirilen parti gelip iktidara oturdu. Gericici ve tutucu olan bu karma takım çoğunluğu, giderek işi o kadar ilerletti ki, kendi düşüncesinde olmayan fikir ve sanat dergilerine yaşama hakkı tanımaz oldu. Gene zamanın Ticaret Bakanı Ahmet Dalı ile Devlet Bakanı Rafet Sezgin Ziraat Bankası Genel Müdürlüğü'ne giderek birkaç dergi arasında Dost'un da 30 abonesini sildiler. Halk Bankası'na Ticaret Bakanlığından yazılan bir mektupla, Dost dergisine abone olunmaması ve reklâm verilmemesi öğütleniyordu. Bu bilgileri elde edip de açıklamaya karar verdiğimiz zaman, birkaç kişinin haksız yere yerinden olacağını anladık ve açıklamaktan vazgeçtik. Çünkü bu bilgileri bu kişilerin dışında, başka kaynaklardan elde ettiğimiz halde onların başı yanacaktı. Düşük iktidardan elde ettiğimiz halde onların başı yanacaktı. Düşük iktidar yıl-

1) Cemil Sait Barlas

larca Milli Eğitim Bakanlığı'nın yıllık ödeneğini, adı sanı bilinmeyen, bayilerde bir teki bile satılmayan dergilere abone olarak heder edip gitmiştir. Fikir ve sanatla hiçbir ilişkisi olmayan bu dergilere bankalar ve iktisadi kuruluşlardan verilen reklâm ve ödenen abone ücretleri de cabası... Bu abone furçası arasında adı sanı bilinen Varlık, Dost, Yeditepe, Yeni Ufuklar, Yeni Dergi vb. belli başlı dergilerin adına rastlamak olası değildir. Bu dergiler oldum olası, yaşamlarını sürdürebilmek için büyük çaba harcamaktadırlar. Bütün bunlar yetmiyormuş gibi, gene bu kültür düşmanı iktidar, önce Basın İlan Kurumu Genel Kurulundaki hükümet temsilcilerinin oyu ile fikir ve sanat dergilerine, gazetelere kıyasla, ortalama olarak ödenen yetmişde bir reklâm ödeneğini kaldırttı. Basın İlan Kurumu başka bir yolla kendi yıllık kazancından ayırdığı daha az bir ödeneği bu dergilere vermeye başladı. Bu kurumu denetleyen Maliye Bakanlığının, «bu paranın daha faydalı bir amaçla kullanılması...» gerekçesi gene genel kurula getirildi ve Genel Kurul bu ödeneği de kaldırdı. Oysa 195 sayılı kanunda açık olarak resmi ilânların süreli yayınlara verileceği –gazetelere değil– kesin olarak belirtilmiştir. Danıştay yoluyla bu kapının dergilerce, –süreli yayın oldukları için– zorlanması mümkündür. Gazeteler resmi ilânlar kanalı ile beslenirken, kültür ve sanatla daha yakından ilgili olan dergiler bundan neden küçük bir pay almasın?.. Ama Basın İlan Kurumu Genel Kurulunda dergilerin temsilcisi yoktur. Olduğu zaman da 34 oya karşı bir oy –o da Salim Şengil'di– soluksuz bırakılmıştır. Gazeteler halk hizmeti görür de dergilerin hiç mi hizmeti yoktur? Kaldı ki birçok gazetenin cinayet manşetleri, dedikodu sütunları, boy boy seks fotoğrafları ile resimli roman karmaşıklığı içinde ne denli hizmet ettikleri çok su götürür bir konudur. Sonuç şu: Düşük, kültür düşmanı iktidarın uygulamaları ortada ve halâ yürürlüktedir. Bunların ele alınması zamanı gelmiştir artık sanıyorum. Saygılarımla.

DOST, Eylül, 1971

HASAN HÜSEYİN

1958 yılı... Gürün'den Hasan Hüseyin Korkmazgil imzalı, üçüncü hamur kağıda çok temiz, silintisiz olarak yazılmış 8-9 şiir geldi Dost dergisine. O denli düzenli yazılmış ki şiirler, 'Hemen beni oku' diyordu sanki. Yayımcılıkta bu çok önemlidir, çabuk okunma şansı olur. Ben de öyle yaptım, hepsini bir solukta okudum. Bana yolladığı şiirlerde Korkmazgil'in büyük usta Nâzım Hikmet'le, Attila İlhan'ın etkisi altında kaldığı açıkça görülüyordu. Ne var ki bence, sanatın herhangi bir dalına tutunmaya, orada kendine bir yer edinmeye çalışan, tanınmamış her kişinin ilk ürünlerinde, kendisinden önce gelmiş ustaların etkisi altında kalmaları doğal sayılmalıdır. Önemli olan kısa sürede kendi kişiliğini bulmasıdır. Hasan Hüseyin Korkmazgil'in yolladığı şiirlerde belirli yasal bir suç yoktu. Ama o günlerde Demokrat Parti'nin baskısını üstüne çekecek cins-tendi.

Dost dergisi'ne gelen şiirlere bir de Can Yücel bakardı o sıralar. Ertesi gün Korkmazgil'in şiirlerini ona verdiğimde etkilenme konusundaki düşüncelerimi söylerken:

«Ama bence yayınlanmalı, zamanla kendi kişiliğini bulur herhalde.» dedim.

Can da, iki gün sonra bana şiirleri geri verirken, yargılarıma katıldığını söyledi.

Bu adı çevreme sordum. Daha önce bir yerde gördüklerini anımsamıyorlardı. Kimliğini araştırmaya başladım. Gazi Eğitim Enstitüsü'nü bitirdiğini, öğretmenliği sırasında Göksun'da tu-

tuklandığını, Ceza Yasası'nın 142. maddesinden yargılanıp cezaevine girdiğini, bu yüzden öğretmenlikten atıldığını, şimdilerde Gürün'de kahvelerde onun bunun resmini yaparak geçindiğini öğrendim. Bu edindiğim bilgiler, onun şiirlerini yayınlamak ve ona dergide nefes alabilecek bir pencere açmak için beni güçlendirdi. Mektup yazdım, şiirlerinin beğenildiğini, sırası gelince yayınlanacağını bildirdim.

«Soyadın Korkmazgil ile şiirlerin bugünkü iktidarı tahrik edebilir kanısındayım, yayınlanacağı sırada izin verirsen yalnız Hasan Hüseyin adını kullanalım.» dedim.

Gelen karşılıkta şiirleri yayınlanacağı için sevindiğini, ayrıca soyadının kullanılmamasının önemli olmadığını yazıyordu.

Anımın burasında değerli dostum rahmetli Sıtkı Yırcalı'dan söz etmek bir kadirbilirlik görevidir. Onunla yakın dostluğumuz vardı. Bulunduğu partinin içinde sanata karşı geniş bir hoşgörü ve sevgisi vardı. Bankalara telefon ediyor, dergiye reklâm buluyordu. Vaktimiz' oldukça da buluşuyor, oturup yemek yiyor, içiyorduk. Bizim evdeki toplantılarımızdan birinde Fethi Naci, Turgut Uyar da vardı. Sıtkı Yırcalı bu toplantılarda ünlü genç sanatçı ve yazarlarla tanışmaktan mutlu olduğunu söylüyordu. Ondan şiir istediğimde, derginin havasına uygun, elinde çalışmakta olduğu bir şiirini vereceğini söylemişti. Karar verdim, Sıtkı Yırcalı'nın şiirinin çıkacağı sırada Hasan Hüseyin'in de bir şiirini yayınlayacaktım. Onun şiirinden ötürü herhangi bir baskı ya da soruşturma açılacak olursa karşılığım hazırды:

«Biz yazarlarımızın geçmişini bilmeyiz. Bize yolladıkları yapıtlarına bakarız. Başka yönleri bizi hiç ilgilendirmez. Sıtkı Yırcalı'yı da, Hasan Hüseyin'i de yayınlarız.»

O günkü yönetimin baskısı, böyle ipe sapa gelmez yöntemlerle uğraşmaya zorluyordu bizi.

Hasan Hüseyin'in şiirlerini yolladığı tarihin üzerinden dört beş ay geçmişti. Sıtkı Yırcalı beklediğim şiirini verdi. 'Üçüncü Kadın İnsanları' idi. Hasan Hüseyin'in şiirini de o sırada yayınladım.

*

Epeyce bir zaman geçmişti. Aziz Nesin'den bir mektup aldım. Hasan Hüseyin'in gizli mi, gerçek bir ad mı olduğunu soruyordu. Ona doğrusunu yazdım. Öte yandan da Hasan Hüseyin'e Aziz Nesin'in onunla ilgilendiğini bildirdim. Bir gün çıkageldi yayınevine Hasan Hüseyin. İstanbul'a geçiyormuş, uğramış. Aziz Nesin'le konuşacakmış. Ne denli bir süre geçti aradan anımsamıyorum, Ankara'ya dönmüş. Akis dergisinde düzeltmenliğe başlamış. Hayırlısı olsun dedik... Geldik 1966 yılına.

*

Bir gün Hasan Hüseyin telefon etti. Beni görmek istediğini söyledi. Ertesi gün 'Kızılırmak' adlı şiirini getirdi. Çok uzun bir şiirdi. Dost dergisinin üçte iki sayfalarını aşağı yukarı dolduracak boydaydı. Şiiri okuduktan sonra ona:

«Şiirin uzun soluklu, sevdim, her zaman yayınlamak isterim, ne var ki birkaç dizesinde suç olduğunu görüyorum. Dava açılır, tutuklama olabilir. Derginin yazı işleri sorumlusunun Nezihe olduğunu biliyorsun. Dört davası var, sürüyor. Şu sıralarda bu şiirle beşincisinin açılmasını istemem.» dedim.

Arkasından da ekledim:

«Ya bu davaların sonuçlanmasını bekleyeceğiz, ya da hemen yayınlanmasını istiyorsan, derginin yazı işleri sorumluluğunu üstlenirsin. Bizler, aynı düşüncede olan çok kişi değiliz ki bol bol harcanalım! Amacımız da bu olmalı. Hedefe ulaşınca ya dek fazla fire vermemeliyiz değil mi? Yazanla birlikte bir de yazı işleri sorumlusu giriyor içeriye. Beklersen bu sorumluluğu biz üstleniriz. Hangisini istersen seç, sen bilirsin.»

Hasan Hüseyin biraz düşündükten sonra:

«Benim için şeref olur, ben üstleneyim yazı işleri sorumluluğunu, şiirim bir an önce çıksın.» dedi.

Birkaç gün içinde valilik ve emniyette gereken işlemleri yaptırarak. Her şey tamamlandı ama, onun adını hemen dergide kullanmadım, sorumlu olarak gene Nezihe'nin adı çıkıyordu. Yılların verdiği deneyimle politik baskı çemberinin ne denli yoğunlaştığını anlamaya çalışıyordum. Öyle bir anda 'Kızılır-mak'ı koymalıydım ki ne şiş yanmalıydı ne kebab... Hasan Hüseyin ise bütün bunlardan habersiz, durmadan bir an önce sorumlu olarak adının dergide çıkmasını istiyordu. Bir de yazı-sını getirmişti.

Bu günlerde dergiye imzasız bir mektupla Nâzım Hik-met'in 'Havana Röpörtajı' adlı uzun şiiri geldi. Okuyunca he-yecanlandım. Bunu başkalarıyla paylaşmak istedim. Yayınev-in-den her zaman ayrılışımdan daha erken bir saatte, akşamüstü çıktım 'Piknik'e uğradım. Dış bölümde değerli dostum Prof. Bülent Nuri Esen oturuyordu. Beni görüncü elini salladı. Git-tim karşısına oturdum. Önünde bira ile kızarmış patates vardı. Mavi pelur kağıda, daktilo ile yazılmış 'Havana Röpörtajı'nı çıkardım, heyecanla ona uzattım. Geliş biçimini söyledim. Bir bira da bana ısmarladı. Hemen yüksek sesle okumaya başladı şiiri. Bir kez de onun okuyuşundan dinledim. Çok güzel şiir okurdu Bülent Nuri Esen. İyice tadını çıkara çıkara, şaşılasi bir düzeyde -ilk okuyuşu olmasına karşın- hiç takılmadan, sürç-medenden okuyordu. Dostum şiiri bitirir bitirmez, 5-6 dizelik bir bölümde suç olduğunu söylediğimde:

«Yazı işlerine benim adımlı koy bas gitsin.» demez mi!..

Çok önceleri, Metin Eloğlu'nun yayınladığımız 'Sultan Pa-lamut' adlı şiir kitabından ötürü açılan müstehcenlik davasın-dan bizi o kurtarmıştı. Nezihe'nin başındaki davaları da biliyor, yakından izliyordu. Davalarımıza ise avukat Saffet Nezihi Bö-lükbaşı giriyordu. Hiçbir ücret almadığı gibi üstelik harç para-larını da ödüyordu. Buna karşılık altı ayda bir kez evimize gelir, yemek yedik. Sonra da arabasıyla gider, Çankaya sırtlarından gecekondı görüntüsü, Ankara'nın güzel gece manzarasını seyrederdik.

Saffet Nezihi Bölükbaşı'na ne zaman dava ücretini ödemek istediğimi söylemeye kalksam ve:

«Bu böyle olmaz, neyse borcumuz ödeyelim.» desem, hemen lafımı keser:

«Siz bir savaş veriyorsunuz, biz de küçük parmağımızla buna destek olalım.» derdi.

*

Bülent Nuri Esen'in, sanki benim Hasan Hüseyin'e önerimi biliyormuş gibi, derginin yazı işleri sorumluluğunu üstlenmek istemesi beni çok onurlandırdı. Hasan Hüseyin'le aramızda geçeni bilmesi olanaksızdı. Onunla sık sık buluşup, sanat edebiyat üzerine konuştuğumuz olurdu ama Hasan Hüseyin konusu hiç açılmamıştı. Bülent Nuri Esen'in önerisi karşısında bir an susup kaldıktan sonra:

«Aman, acele etmeyelim hocam, sen bize lazımsın. Bir şey düşünüyoruz...» dedim. İş şakaya vurarak gülüştük.

Can Yücel, Piknik'ten içeri girerken gözüme ilişti. 'Havana Röportajı'nı ona gösterdim. Suç olan dizeleri noktalarla göstermeye karar verdik. Bu uzun şiiri okuyucularımız kolay bulamazlardı, ama yayınladıktan sonra noktalı dizeleri nasıl olsa bulup yerine koyarlar düşüncesine vardık Can'la.

*

Havana röportajını Hasan Hüseyin'e gösterdiğimde:

«Hemen yayınlayalım.» dedi. 'Kızılırmak'tan önce 'Havana Röportajı'nın dergiye, onun sorumluluğunda girmesini önerdi. Ben:

«Olmaz,» dedim, «önce seninki çıkacak, sonra o. Bu amaçla yazı işleri sorumluluğuna geldin.»

Nedenini anlayamadığım bir kuşku vardı içimde. İki sayıdır Hasan Hüseyin'in adı çıkıyordu sorumlu olarak. İki sayıda da

birer yazısı yayınlandı. Derginin havasıyla uyum sağlayan cinsten değildi. Ama ne yapacaksın, yazı işleri sorumlusu o!..

Bu işi daha uzatmamak için hemen 'Kızılırmak'ı yayınladım. Hiçbir yanına dokunmadan.. (Eylül 1966, sayı: 23, sayfa 6-28)

Pusuya yattık heyecanla bekliyoruz, sorguya ha çağırdılar, ha çağıracaktı diye. Bu sırada Hasan Hüseyin'den 'Kızılırmak'ı kitap olarak basmam önerisi geldi.

«Arkadaşlar, yayınlarınız arasında çıksın istiyorlar.»

Tüm isteklerini hep böyle, kimler olduğu bilinmeyen 'arkadaşlar' diyerek söylerdi. Arkadaşları elinden şiirini alıverirler, dostları yazısını kapar dergiye verirler, gibi sözcüklerle konuşurdu. Bir gün olsun, 'ben böyle istiyorum' dediğini duymadım onun.

«Hayır, olmaz.» diyerek karşılık verdim. «Kitap olarak çıkarmam. Biz görevimizi yaptık, şiirini gün ışığına çıkardık. İşimiz burada bitti. Onu başkaları yapsın...»

O tarihlerde Dost dergisi, gazeteci dostum Vedat Refiioğlu'nun ortağı ve yöneticisi olduğu İstiklal Basımevi'nde basılıyordu. Hasan Hüseyin 'Kızılırmak' şiirinin dizgi metallerinin dökülmediğini, durduğunu nasılsa öğrenmiş. Benden kitap olarak çıkarmayacağımı kesin öğrenince basımevine gitmiş. Vedat Refiioğlu bana telefon ederek aynı dizgileri kullanıp kullanamayacağını sordu. Ben de kullanabileceklerini, hiçbir sakınca olmadığını söyledim. İşte 'Kızılırmak', Dost dergisinde kullanılan o dizgilerle basıldı.

Dost'ta şiirin yayınlanma süresi üç ayı doldurmuştu. Süreli yayınlarda üç ayı geçti miydi, paçayı kurtardın demektir. Artık zamanaşımına girdiğinden, dava açılmıyordu. Bu süre dolduktan sonra 'Kızılırmak' kitap olarak yayınlanınca hemen toplandı. Hasan Hüseyin sorgusundan sonra tutuklandı.

Tek parti yönetiminden beri söylenen, günümüze dek sürüp gelen, sanat edebiyat yayınları için uygulanan bir taktik vardı kanımca. Önce yayının ne sattığına bakılır, üç-beş bin

arası ise bunu kaç kişi okuyor, şu kadar. Değer mi, değmez mi? Hesabı yapılır. Oysa dava açılırsa ilgiyi çekecek, daha çok okunacak. Böylece «climizle yayılmasına yardımcı olmayalım.» En iyisi görmezden gelmek, yayın yasağı olmadığını ortalığa yaymak, gerekirse bu gibi yayınları örnek göstererek görünüşü kurtarmak. Bu da onların pusuya yatma yöntemi olmalıydı. Nice sakıncalı bulduğum yazıyı dergiye koyarken dava açılmasını beklemişimdir, açılmaz. Ben de yönetimlerin bu taktiklerini bildiğim için üstüne üstüne gitmemek stratejisi uygulardım. Hasan Hüseyin'in 'Kızılırmak'ının başına gelenler de böyle olmuştu. Madem ki suç vardı, neden üç ay içinde dergiden dava açılmadı, diye insan sormaz mı?

Onun tutuklandığını duyunca Nezihe ile birlikte Cebeci Tutukevi'ne gittik. Fakir Baykurt ile Sevgi sanlı da oradaydı. Tutuklu ile, ortası boş 4-5 metre aralıklı iki telörgü arasından, bağırarak konuşuluyordu. Biz de öyle yaptık. Önce:

«Geçmiş olsun, sağlığın nasıl, bir şeye ihtiyacın var mı? Para bırakalım gerekiyorsa.» gibi laflardan sonra, moralini bozmamaya özen göstererek, yavaştan yazı işleri konusuna getirdim konuşmayı.

İncinmesin diye sesimin olanca içtenliğiyle seslendim.

«Tutuklu olduğun için yazı işlerini üzerinden alalım, ya da istifa et.» dedim.

Hasan Hüseyin:

«Olmaz.» diyerek bana bayağı çıkıştı. Arkasından:

«Daha kesinleşmiş bir yargı kararı yok.» dedi.

«Havana Röportajı'nı yayınlayacağım, bu yüzden gerekli görüyorum,» dedim, «bundan da başına bir iş gelmesin.»

«Onun yayınlandığı sayıda sorumlu olarak adımın bulunması benim için onurdur.» diye bağırdı Hasan Hüseyin.

Daha fazla bir şey söylemedim bu direnme üzerine. Cezaevin-den ayrıldık.

'Havana Röportajını' yayınladım. (Ocak 1967, sayı 27, sayfa 9-15) On beş, yirmi gün kadar ya geçti, ya geçmedi, Hasan

Hüseyin'den noter eliyle bir protesto geldi. 'Havana Röpörtajı'nın yayınlanmasından haberi ve izni olmadığını, bu yüzden sorumluluk yüklenemeyeceğini bildiriyordu. Bu davranışının nedenini bir türlü anlayamadım. Ondan yazı işleri sorumluluğunu almak istediğimi bağırırken Nezihe'yi eşim olduğu için bir yana bıraksak bile, Fakir Baykurt ile Sevgi Sanlı'nın duyduklarını insan bir kez düşünmez mi?

Protestosuna gereken karşılığı verdim. Yazı işleri sorumluluğundan onu aldım. Beş sayı sürmüştü. (Eylül 1966-Ocak 1967)

İnsan nereden nereye geliyor, diye düşündüm.

Anımsadığıma göre 45-46 gün sonra Hasan Hüseyin tutuksuz yargılanmak üzere bırakıldı. Bir daha onu görmedim, görmek de istemedim. Üç ay geçtiği halde 'Havana Röpörtajı' için herhangi bir soruşturma açılmadı. Böylece bu konu kapandı gitti. Kimse de şimdiye dek –birkaç yakın dosttan başkası– bu olayı bilmiyordu. İçimde bir anı ve acı olarak kaldı.

Not: Bu anının biraz kısaltılmışı, 'Türkiye Yazıları' dergisinde (Ocak 1978, sayı 10, sayfa 16-18) yayınlandı.

YILMAZ GÜNEY

Bir gün Özdemir İnce geldi:

«Anamla bunu –Nezihe’ye ana der– bi okuyuverin de beğenirseniz basın.» dedi.

Elindeki kağıt tomarı ‘Boynu Bükükler’ di.

Bu romanın yarısını bu adla dostum Demirtaş Ceyhun Anadolu Yayınları adıyla kurduğu yaynevinden çıkarmış, bununla da kurduğu yayınevi batmıştı.

«Nesini okuyayım, biliyorum.» dedim.

Özdemir önerisinin ucunu bırakmadı, sabah akşam isteğini yineledi. En sonunda romanın tümünü bize okuttu. Bitmesine 10-15 satır kala Nezihe ile birlikte gözyaşlarımızı tutamamıştık.

Nasıl olurdu da bu roman satmaz, işportaya düşerdi! Bir türlü aklımız almıyordu bunu. Romanın noktalaması bozuktuk. Bir iki yerinde dedim-dediler romanın akışını bozuyordu. Bu özür önemli bir neden değildi, düzeltildikten sonra rizikosu göze alınır, yeniden basılabilirdi.

Özdemir’e:

«Yayınlayabiliriz.» dedim. «Roman otuzaltıbin liraya çıkar. Yirmibin lira Yılmaz katkıda bulunsun. Onaltıbin lira ile emeğimizi biz koyalım. Kitap tutar, satılırsa, yirmibin lirasını geriye verir, her dörtbin baskı için beşbin lira da telif hakkı öderiz. Bundan sonraki baskıları da Dost Yayınları arasında çıkacak. Romanı tutturamazsak onun parası ile bizim katkımız ve emeğimiz gitmiş olur.»

Yılmaz önerimizi öğrenince uçağa atladığı gibi Ankara’ya

gelmiş. Sanat Sevenler'de buluştuk. Yanında tanımadığım iki kişi daha vardı. Sonradan öğrendim, fedaileri imiş bunlar. Yılmaz'la otururken Özdemir İnce de geldi.

Yılmaz şartlarımızı kabul etmişti. Sanat Sevenler'de içtik. Anlaşmayı kutladık. Yılmaz, yalnız bir noktaya karşı çıkmıştı. Roman tutarsa yirmibin liranın geriye verilmesini, ayrıca telif hakkı ödenmesini bir türlü istemiyordu.

«Olmaz,» dedim, «bakarsın bu kez roman tutar, biz de sanatçının hakkını yemiş oluruz.»

Yılmaz habire:

«Abi sen bana beş lira ver, onu çerçeveletip duvara asarım. Ben, dört yüz bin lira bir film den alıyorum. Beş lira yazımdan, ilk telif hakkım olur.» diyordu.

«Olmaz. O zaman romanını basmam, kusura bakma.» dedim.

Bu konuyu epeyce tartıştıktan sonra en sonunda:

«Ne yapalım, öyle olsun...» diyerek kabul etti.

Bir hafta içinde ilk beş bin lirayı gönderecekti.

Özdemir İnce, Yılmaz Güney ve iki fedaisi birlikte çıktılar Sanat Sevenler'den. Sonradan Özdemir'den öğrendiğime göre, Sanat Sevenler'den çıkarlarken fedailerden biri Özdemir'in beline bir tabanca yerleştirmiş. Özdemir:

«Ne oluyoruz!...» derken, Yılmaz:

«Bizim yanımızda böyle olması gerek...» demiş.

Bir kumarhaneye gitmişler. Özdemir'i ayrı özel bir odaya almışlar. Önüne de 6-7 çeşit viski koymuşlar. Özdemir şaşırmış.

«Ne olacak bunlar?...» demiş. Karşılık:

«İstersen banyo küvetine dökelim, viskiyle banyo yap.» karşılığını vermişler.

Özdemir ekliyordu anlattıklarına:

«O gece Yılmaz, barbut oynadı, parası varmış demek, oysa sana beş bin lirayı vermedi, sonraya bıraktı. Ben, parası yok sanmıştım, demek varmış. Romanının basılması için ben araya girdiğimden bozuldum.»

Sonradan gazetelerde okudum. Yılmaz Güney'in fedailelerinden biri ve kumarhane sahibi kişi, işyerinin kapısında tabancayla öldürülmüştü.

Yılmaz Güney bir hafta içinde beşbin lirayı gönderecekti, gelmedi. Oysa ben hemen işe başlamıştım. Sonra Özdemir'e telefon etmiş. Eşi Fatoş uçakla geçiyormuş. Özdemir, hava alanına gitti, beşbin lirayı alıp getirdi. Geri kalan para için Yılmaz Güney vadeli senetler göndermiş posta ile.

Bunun üzerinden kısa bir süre geçtikten sonra, bir gece yarısına doğru Yılmaz eve telefon etti:

«Abi nasılsın?...» diyerek çok saygılı bir şekilde hatırlımı soruyordu. Bu satte pek zamanı değildi ama, herhalde romanı soracak düşüncesiyle:

«Ne olsun, iyilik sağlık.» dedim, arkasından da merakını gidermek için ekledim:

«Romanın diziliyor...»

«İçkin var mı, gelebilir miyiz?»

«Buyur gel.»

Eve geldiler. Yanında tanıdıklarımın başka hiç tanımadığım birkaç kişi de vardı. Tanımasam da Yılmaz Güney'le gece yarısı gelen konuklara diycek bir şeyim yoktu.

Yılmaz daha oturmadan, ayakta iken:

«Demek dizgiye verildi abi?» dedi.

«Kolonları göstereyim sana...»

Geceleri durmadan dizgilerin düzeltmelerini Nezihe ile karşılıklı yapıyorduk. Gittim çalışma odasından getirip gösterdim.

«Bundan sonra başka romanlarım, senaryolarım, hepsi Dost Yayınları'nda çıkacak. Basarsın değil mi abi?»

«Basarız, neye basmayalım! Hele bunu bir başaralım, gerisi kolay...»

Sofra kuruldu, yeniliyor, içiliyordu.

Göreme'de film çeviriyormuş Yılmaz, oradan gelmişler, sabahleyin de döneceklermiş. Nezihe bir aralık beni mutfağa çağırırdı.

«Bu adamlara bir şey söyle.»

«Ne oldu?»

«Ne getirsem, 'istiyor musunuz?' diye sorduğumda, kafalarını önlerinden kaldırmadan sadece 'sağ ol yenge' çıkıyor ağızlarından, ne evet ne hayır diyorlar. Kızıyorum, birinin başına köfte tabağını geçirecem.»

Konuklar arasında Yılmaz'ın fedaileri de vardı. Bunun üstlendikleri görevin raconu olduğunu Nezihe'ye anlatmaya çalıştım.

Sabaha yakındı, gittiler.

*

On, onbeş gün kadar sonra saat yarım da gene Yılmaz telefon etti. Bu kez yanında Devlet Tiyatrosundan Raik Alın-
açık, Şeref Gürsoy vb. sanatçılar vardı. Gene sofralar kuruldu, yenildi içildi, sabaha yakındı gittiler.

*

Bir gün dostum Mahmut Tali Öngören eve geldi. Daha önce Yılmaz Güney'in geriye aldirttığı onbeşbin lira tutarındaki senetler yerine, daha küçültölmüş, süreleri uzatılmış olanları getirdi. Ne yapabiliridik? Hiç birşey!.. Girmiştik bir kez işe...

* *

Kitap çıktı. Gazetelere, radyoya bol reklâm verildi. Radyo reklâmını özellikle Yılmaz Güney istemişti. İlk baskısında 'Boynu Bükükler' olan romanın adını 'Boynu Bükük Öldüler' diye değiştirmiştim. Bir de, Yılmaz Güney'in sinema seyircisiyle, roman okuyucusunu ayrı tutmak düşüncesiyle sinemacılığını karıştırmadan roman yazarlığını tanıtmaya çalışmama karşın roman gene de satmıyordu. O sıralar Yapı Kredi Bankası'nın desteği ile ve yayımcıların büyük ustası olarak bellediğim de-

ğerli Vedat Nedim Tör'ün düzenlediği 'Yunus Emre Semine-ri'ne çağrılmıştım. Öğle yemeği için verilen aralarda birkaç yazar, sanatçı dostla Boğaz'da bir lokantaya, ya da Bebek'in sırtlarındaki Ayazma'ya gidiyorduk. Her seferinde ilk kadehten sonra konuyu 'Boynu Bükük Öldüler'e getiriyordum. Gördüğüm şeydu: Çoğu eleştirmenin yazar olarak Yılmaz'a güveni yoktu. Romanın basımı üzerinden iki aydan çok bir zaman geçmiş olmasına karşın sofrada bulunanlardan daha bir kişi bile romanı okumamıştı. Bunu açıkça söylüyorlardı. Onun sinemacı yeri ayrıydı.

Üç ay aradan sonra roman üzerine yazılar çıkmaya başladı. Gene de önemli bir satış değildi. Orhan Kemal roman armağanına kitabı aday gösterdim. Bunun kulisini yapmaya çalışırken Yılmaz Güney tutuklandı. Bu olaydan sonra romanın satışı biraz oynadı. Ara sıra dostum Demirtaş Ceyhun'la buluştukça şakalaşırdık.

«Nasıl oluyor abi! Ben bu kitapla battım, sen satıyorsun.»

«Bana basarken sormadın ki! Sorsaydın nasıl olacağını sana söyledim. Yayıncılık bu, mimarlığa benzemez...» der, gülüşürdük.

Bir seferinde o da bu romanın basım işine nasıl girdiğini, nasıl bu duruma düştüğünü uzun uzun anlatmıştı. (Şimdi bel-leğimde kaldığı kadarıyla yazmak konuyu açıklığa kavuşturmak için yeter artardı bile. Gene de herhangi bir yanlışlığa düşme-mek için dostumdan o günlerde bana söylediklerini yarım sayfa halinde özetlemesini rica etmiştim. O bana üç sayfa halinde yazdı. Hiçbir yanına dokunmadan olduğu gibi bu mektubu yazımın sonunda bulacaksınız.)

'Boynu Bükük Öldüler', Orhan Kemal roman ödülünü kazandı. Arkasından Yılmaz Güney'e Altın Koza film armağanı verildi, bir gün sonra da jüri bu kararını geri aldı. Gelişen bu olaylar romanın satışı üzerinde etkisini göstermeye başladı.

•

Avukat Ali Yaşar dostum Ankara'ya gelmiş. Bir gece Aziz Çalışlar'ın babasının evinde yemek yiyip içiyorlarmış. Bana eve telefon ederek davet ettiler, ben de kalktım gittim. Sohbetin bir yerinde Ali Yaşar:

«Yılmaz, romanında düzeltmeler yapacaktı, Salim abi ikinci baskısını yapmasın, diyor.» dedi. Ben de:

«Ona selam söyle, romanda yapılacak önemli bir değişiklik yok. Yeni bir şeyler yazmaya baksın içerde. Dışarı çıktıktan sonra düzeltir, şimdi oyalanmasın.» karşılığını verdim ve ilk olarak beşbin lira ödemede bulundum. Yaşar da avukatı olarak bir makbuz verdi. Bundan sonraki ödemeler çeki Yılmaz'ın eşi Fatoş Pütün adına yapıldı. Bir seferinde çeki Fatoş Güney diye yazmışım. Banka tanıdığı için parayı ödemiş. Ali Yaşar bir başka gelişinde Ankara'ya anlatmıştı.

Romanın ikinci basımını yaptığımda 12 Mart'ın ağır baskısının en yoğun olduğu günlerdi. Kitap depolarımız basılıyor, yasak olmayan kitaplarımız götürülüyordu. Boynu Bükük Öldüler'i kendi depomda bulundurmuyordum. Bir sefer alıp götürürlerse, sıkıyönetim uygulamalarına göre yasak kitapmış gibi işlem görebilir, böylece de toplanmadan sonra üstünden geçecek zaman içinde roman unutulur giderdi. Bu yüzden, baskıyı yapan matbaanın kâğıt deposunda, kırımı yapılmamış halde, paket, kâğıtların yanında, baskısı olmamış, paketi açılmış kâğıtlar gibi bekletiliyor, gerektikçe katlanıyor, harmanlanıp, beş yüz kitap olacak kadarına kapak geçince, alıyor, elimde fazla tutmadan istekleri karşılıyordum. Kimi, matbaanın işlerinin sıkışık olduğu günlerine rastladı mı, romanı almam gecikiyor, birkaç gün yok sattığı oluyordu. Kimi de beş yüz kitabın dağıtımını matbaadan yapıyordum. Kitabı, yasalar dışındaki uygulamalar sonucu kaptırmamak için bunlara katlanmak gerekiyordu. Bu da yayıncı olarak görevimizdi. Bir yandan da kitabın işportaya düşen basımı satılıyordu.

'Boynu Bükük Öldüler'in üçüncü basımına geçeceğim sıra, Yılmaz Güney'in yeni avukatı olduğunu söyleyen Doğan Tan-

yel eve telefon etti, görüşmek istediğini söyledi.

«Müsait bir gününüzde ziyaretinize gelmek istiyorum.» dedi.

Nezihe, Türkiye içinde kaçak olarak yaşıyordu. Bu yüzden Yayınevini Çankaya'daki evimize taşımıştım. Ben yokken Nezihe'yi aramaya gelecek polisler, ya da kitap toplamak için gelen sıkıyönetim görevlileri dairenin kapısını kırmasınlar, bir de ondan olmayalım diye önlem almıştım aklımcı. Apartmanın alt katında büyük bir kitap depom vardı. Çevremizdeki apartmanlardan birinde çalışan bir kapıcının gece lisesinde okuyan oğlu gündüzleri yanımda çalışıyor, postalanacak kitap paketlerini yapıyor, ayak işlerini görüyordu. Bir de ben olmadığım zaman, ikiz olarak bağlattığım telefona bakıyordu. Herkesin eve gelip gitmesini istemiyordum.

Doğan Tanyel'in telefonuna karşılık olarak bizim iş yerinin Çankaya'da bulunduğunu, onun ise çok merkezi bir yerde olduğunu, benim gitmemin daha kolay olacağını söyledim. Gideceğim günü ve saati kararlaştırdık. Gittim. Doğan Tanyel Yılmaz Güney'in işleriyle ilgilendiğini söyledi ve:

«Herkes Yılmaz'ı borçlu çıkarırken sizden eşine para geliyormuş, nedir bu? İncelediğim dosyalardan birşey anlayamadım.» dedi.

«Romanı basarken yirmibin lira katkıda bulunmuştu. Onu ve telif hakkını ödüyorum.»

«Aranızda yazılı bir anlaşmaya rastlamadım.»

«Evet, yazılı bir anlaşma yok ama, sözlüsü var.»

«Allah, allah...» dedi. «Birisi geliyor, 'falan yerde, falan gece benden seksenaltıbin', bir başkası, 'bilmem ncrede bir gece benden kırkbin lira almıştı' diyor. Yılmaz'a soruyorum, 'hatırlamıyorum, öyle diyorlarsa öyledir, ödeyin' diyor. Ben de ödüyorum. Seninki ise tersine işliyor, sen gönderiyorsun.»

Konuyu başından sonuna dek özetleyerek ona anlattım, notlar aldı.

«İstersen» dedim, «Özdemir İnceyi de çağıralım, bir de

onu dinle. İşin içinde bir tek O var. Kitabın basılması için O aracı olmuş. Yılmaz Güney'le konuşmamız sırasında O da bulunmuştu.

«Gerek yok, size itimadım var. Yalnız bir sözleşmeye bağlayalım, böyle olmaz!..» dedi Doğan Tanyel.

«Olur,» dedim, «madem ki ille de sözleşme yapalım, diyor-sun öyle olsun. Hani şimdiye dek sözleşmesiz yürüttük de...»

«Ben bir taslak hazırlar telefon ederim, siz de görür ondan sonra imza edersiniz.»

*

Üç gün sonra Doğan Tanyel telefon etti, sözleşmenin hazır olduğunu söyledi.

Gittim, taslak yerine hazırladığı sözleşmeyi önüme koydu. İki gündür kendi kendimi yiyordum zaten. Yılmaz Güney ile aramızda olan sözlü anlaşmayı eksiksiz uygulamış, katkıda bulunduğu parayı ve telif hakkı tutarını almak istememesine karşın, zaman geçirmeden kuruşu kuruşuna ödemiştin. Şimdi sözleşme yapılması istemini bir türlü anlayamıyordum.

Daha fazla düşünecek durumda da değildim. Sık sık kitap depolarımız basılıyor, her seferinde 12 bin, 10 bin, 7 bin, 5 bin, 3 bin kitap götürülüyordu. Biri dışında (Nâzım Hikmet'in Bütün Eserleri), bu götürülen kitapların hiçbirisi için değil yasak kararı, toplama kararı bile yoktu. Götürülen kitaplar arasında çocuk masalları bile vardı. Ama ne yapacaksın!.. Elimizden susmaktan başka ne gelebilirdi. Üstelik de Nezihe toplanan o kitaptan ötürü, bir buçuk yıl hapis, altı ay da Adana da sürgün cezasına çarptırılmıştı. Tebligatı almamak için Türkiye içinde kaçak olarak dolaşıyordu.

Bu şartlar içinde işlerim başımdan aşkındı. Taslak yerine önüme aslı sürülen sözleşmeyi –anlattıklarımın başkası yazılmaz– güvencesiyle okumadan imza ettim. Sonra konuşurken sözleşmenin bir maddesi gözüme ilişti. Boynu Bükük Öldüler

iki baskı yapılmışmış, üçüncü bir ek baskıymış yapılacak olan. Ben böyle bir şey söylememiştim, bu, gerçeğe de aykırı olurdu. Bu durum karşısında şaşırdım kaldım. Sözleşme daha önümdeydi yırtabilirdim, bunu yapmadım. Yalnız, Yılmaz Güney'in sayın avukatına:

«Doğrusu, durup dururken sözleşme yapılmak istenmesinin gerekçesini, bir de sözlü anlaşmamızda bulunmayan bir takım sözcüklerin yazıya konulmasının nedenini bir türlü anlayamadım. Yalnız bu romanın tüm baskılarını değil, bundan sonra yazacaklarının, senaryolarının da baskılarını Dost Yayınlarına veriyordu. Ama şu anda içeride olan bir kişinin arkasından bunları tartışacak değilim ben. Nasıl olsa yakında çıkar, konuşmalarımızı anımsayınca anlaşmayı geçerli saymaz.» dedim. Ona da Yılmaz Güney'e verilmek üzere ödemede bulundum ve bir makbuz aldım.

Daha sonra avukat Doğan Tanyel'e, Yılmaz Güney adına ödemede bulunmak için kendisini bulamadığımı söyleyerek ona ait bir banka hesap numarası vermesini istedim, böylece de daha kolay ve zamanında para yatıracağımı bildirdim. Böylece verilen hesaba telif hakkını yatırmaya başladım.

Dört bin olarak basılan üçüncü basımdan daha ilimde 2.500 kadarı varken, bir de baktım ki 'Boynu Bükük Öldüler' Bilgi Yayınları'ndan çıkıverdi. Yılmaz Güney bu kez Doğan Tanyel'in yaptığı yazılı anlaşmayı da bozmuş olsa bile –ki böyle bir şey olmadı– bir başka yayınevi romanı basamazdı. Yasa açıktı!.. İhtiyati önlem alır, kitabı toplatabilir, zararımı alabilirdim. Bilgi Yayınevi'ne de bu bir ders olurdu. Ama bu gibilerle uğraşmaktan nefret eder olmuştum.

Bununla da yetinmedi, Yılmaz Güney'den bir süre sonra bir protesto geldi. Romanının üç basımda o günkü şartlarda 12 bin basmama karşın, 72 bin basıldığını çekinmeden söylüyor, 200 bin lira telif hakkı istiyordu. Beğendiniz mi?..

Bir gün Yaşar Kemal'e rastladığımda Yılmaz Güney'in iddiasını söyledim, güldü:

«Baba,» dedi, –bana böyle seslenir– «Benim İnce Memet, bunca baskıdan sonra bile bu tiraja ulaşmadı.»

Bir başka gün konuyu Aziz Nesin'e açtım.

«Çıldırılmış mı bu!.. dedi ve ekledi. «Nerede bu bolluk!»

İki ünlü yazarımızın da birleştiği bir nokta oldu:

«Bizi mahkemede tanık göster...» demeleri.

Bir gün Özdemir İnce'ye:

«Gördün mü başıma açtığın belâyı!..» dedim.

O da Yılmaz'a kızgınlığını ona çok ağır bir mektup yazmakla hafifletmeye çalıştı. Mektubu bana da okudu yollamazdan önce. Bunun üzerinc Yılmaz Güney'in birkaç kez görüşmek isteğinde bulunmasına karşın, ölünceye dek bir daha onunla görüşmedi bunu biliyorum.

Bütün bu olup bitenlerin nedenini, niçinini bu günc dek hâlâ bulmuş değilim, değer miydi?..

**YILMAZ GÜNEY'İN «BOYNU BÜKÜK ÖLDÜLER»
ADLI ROMANINI YAYINLAMAK İÇİN
BİR YAYINEVİ KURMUŞTUK**

1965 yılıydı. iyi anımsıyorum. Çünkü genel seçimler vardı ve TİP'in en parlak dönemi idi. Demek 10 Ekim günüymüş. Arif Keskiner, o zamanki eşi Alis'i alıp bize gelmişti ikindileyin. Daha ortalık kararmadan da sofrayı kurmuştuk. Sonra da (sandıklar açılmaya başlanır başlanmaz) Parti'ye gideceğiz, sonuçları öğrenmek için. İşte, o coşkulu akşamüstü rakısının da uçarılığıyla demek. Sağdan soldan konuşurken, söz gene Yılmaz Güney'e geldi dayandı. Arif Keskiner o günlerde Yılmaz Güney'in menejeriydi çünkü. Yılmaz Güney, Niğde'de hapiste ve Konya'da sürgündeyken bir roman yazmıştı ve bir gazetede tefrika ettirmesi için Arif'e vermişti. Ama Arif'in dediğine göre, o günlerin en çok satan gazeteleri ne 'Akşam, ne Hürriyet romanı tefrika etmeye yanaşmamıştı. Yılmaz ise romanının bir an önce yayınlanmasını istiyordu. Öte yandan ünü de öyle yaygınlaşmıştı ki «Çirkin Kral» olarak. Hayranlarının sayısı milyonları bulmuştu neredeyse. Dedim ya... Demek biraz da akşamüstü rakısının coşkusuyla... Biz daldık gittik birden. Yılmaz'ın romanını niçin biz basmayacaktık. 5 bin satsak bu şu kadar kazanırdık, 10 bin satsak şu kadar, 20 bin satsak şu kadar... Nasıl olsa Yılmaz Güney denilince çılgına dönen yüzbinlerce hayranı var. Arif'le o akşam karar verdik, yarından tezi yok bir yayınevi kurup, Yılmaz'ın romanını basmaya. Çünkü Yılmaz, hem telif ücreti istemiyordu, hem de romanın satışını

arttıracak öyle şeyler vaadediyordu ki... Örneğin, romanı numaralı yayınlıyacaktık ve bir süre sonra noter huzurunda çekilecek bir kura ile kazanan 10 kişiye Yılmaz, filmlerinde rol verecekti. Her filminin galasında kitap imza günleri düzenleyecekti. Romanını tanıtan bir reklâm filmi çekecek ve bundan böyle yapacağı film sözleşmelerine bir madde ekleterek, bu reklâm filminin de o filmlerin gösteriminden önce oynatılmasını şart koşacaktı. Film çekmeye gideceği yerleri bize önceden bildirirecek, biz de oradaki kitapçılarla işbirliği yaparak kitap imza günleri düzenleyecektik. Kitabın çıktığı gün büyük bir kokteyl verecek ve bütün film yıldızlarının gelmesini sağlayacaktı. Böylece kitabın magazin basınında da reklâmı yapılmış olacaktı. Daha neler neler...

Ama ne var ki, o günlerde Arif de ben de çulsuzun, parasızın biriydik. Yayınevi kurabilmek ve romanı bastırabilmek için mutlaka parası olan bir üçüncü ortak daha bulmalıydık.

Hemen ertesi gün, sevgili dostum mimar İlban Öz'ü aradım buldum ve ikna ettim ortaklığa. İlban Öz, yayınevine sermaye olarak hemen 15 bin lira verecekti. Ayrıca Çağaloğlu'ndaki evlerinin bodrum katını da düzenletip, yayınevine verecekti.

Gerçekten de hemen kolları sıvadık. Bir yandan romanın daktilosunu gözden geçirip yayına hazırlarken, bir yandan da Bedri Koraman'a o zamana göre bayağı yüksek bir ücret ödeyerek kapak resmi yaptırdık. Şömüzlü, şık bir kitap olsun istiyorduk. Ve kitabı «Boynu Bükükler» adı altında on bin adet bastık. Yayınevinin adı da «Anadolu Yayınları» idi. Romana övgülü bir arka kapak yazısı da yazmıştım imzamlı. O yazı için kimlerden eleştiri almadım... Ne yağcılığım kalmıştı, ne tüccarlığım... Ama beni böyle şiddetle eleştirenler, romanı övdüğüm için, demediğini bırakmayanlar, sonradan jüri üyesi olarak romana Orhan Kemal ödülü vermekten de geri kalmadılar. Her neyse.

Yılmaz Güney'in bize bir şartı daha vardı: Romanın dağıtımını Suavi Barutçu'nun o sıralar Selahattin Hilav'la birlikte

yeni kurduğu dağıtım şirketine verecektik. Nitekim öyle yaptık. Yanılmıyorsam şirketin adı Ki-Da idi ve dağıttığı ilk kitap bu oldu. Tabii dağıtamadığı... Yılmaz Güney bize verdiği sözlerden yalnızca bir tanesini yerine getirdi, o da kokteyl... Gerçekten görkemli bir kokteyl verdi kitabın çıkışı onuruna. Bütün Yeşilçam geldi neredeyse kokteyle. Magazin basını da fotoğraf altı yazılarıyla romanı güya tanıttı. Ama, meğer magazin basını okuyucusu, kitap okumazmış. Yılmaz, öteki vaadlerini tutmadı ama. Örneğin Arif, günlerce ardından koşturdu ve iki olanak sağladı güya. Birincisi: Yılmaz, Taksim sinemasındaki bir filmnin galasında kitap imzalamaya nihayet razı olmuştu. Hemen o gün bir adam bulduk, ücret ödedik, taksi parası verdik, kitapları gönderdik. Ama Yılmaz o gün galaya gelmedi. Dolayısıyla kitap geriye döndü olduğu gibi, bir dolu masrafla. İkincisi: Yılmaz Urfa-Mardin yöresine film çekmeye gidecekti. Bize programını gönderdi, tarihler verdi ve Adana'da, Osmaniye'de ve Gaziantep'te kitap imza günleri düzenlememizi istedi. Adana'yı yetiştiremedik ama, Osmaniye'de ve Antep'te birer kitapçı bulduk, haberleştik, anlaştık ve koli koli kitap gönderdik, konsinye olarak. Osmaniye'den transit geçti Yılmaz, hiç uğramadı. Antep'teki kitapçıya da duyurulan günden bir gün önce gitti. Tabii, kimsenin haberi olmadığı için, Antep'te çok az sayıda (birkaç tane) kitap imzalamış ancak. Çevredeki tamirci çıraklarından dükkânın önü ana baba günü olmuş ama, kimse kitap almamış. Yılmaz'da müthiş bozulmuş bu duruma, ölkeyle çekmiş gitmiş. Bir daha da uğramamış. Zaten, aynaya silahla ateş edip olaylar yaratmıştı o gezisinde. Gözaltına fılan da mı alınmıştı neydi? Tabii, ne kitaplar geri geldi, ne de onca masraf.

Yılmaz'ın bir daha da yayınevi sahipleri olarak yüzünü görmedik. Çünkü, gırtladı kadar borca batmıştım. On bin kitap bize 17-18 bin liraya mal olmuştu. İlban Öz'ün verdiği 15 bin lira yetmemişti. Sağa sola borcumuz vardı üç bin lira kadar. Ki-Da ise anımsadığım kadarıyla ancak ikiyüz küsur kitap satabilmişti. O da borçlarımızı zar zor kapatıyordu. Ben, bayındırlık

müdürlüğünde 1200 lira maaşla çalışıyordum, mimar olarak.

Ne yapacağımızı şaşırdık. Arif'le haber üstüne haber saldı Yılmaz'a, aman hiç olmazsa şu okurlara rol vereceği sözünü tutsun diye. Noterden bir senet versin de ilan edelim diye koştuk. Ne gezer. Göremedik bile. Nice sonra, Yılmaz haber saldı, zararımızın hiç olmazsa bir kısmını çıkaralım diye bir film şirketine beş bin liralık kitap aldirttı. Lakin beş bin lira nakit değildi, film şirketi bono vermişti. Bonoları tahsile verdik, ödenmedi. Bir öğrendik ki şirket iflas etmiş. Bu kez de avukat Müşir Kara'dan rica ettik bizi kurtarsın diye. O şirket sahiplerinin ardından koşturdu ve galiba dört taksitte ödeme sözü aldı, hatta ilk taksidi de avukatlık ücreti saydı. Ama sadece ilk taksit ödendi, öteki taksitler ödenmedi. Çaresiz, ben İlban Öz'e borçlandım. Üçte bir hisse olarak ve anımsadığım kadarıyla o günlerde İlban'a da bir kaç bin lira (ola ki iki bin, iki bin beş yüz lira kadar) ödedim. Ama tamamını ödeyemedim. İlban daha sonraki günlerde evin altını dolduran 8-9 bin kitabı bir çürükçüye tanesi 90 kuruş mu, bir lira mı öyle bir fiyatla toptan devretmiş, zararın bir kısmını çıkarayım bari diye.

Öylesine nefret etmiştim ki bu olaydan, kitaba arka kapak yazısı da yazmış olduğum halde, eve o kitaptan bir tanesini bile sokmamıştım. Hâlâ kitaplığımda o kitaptan bir tane bile yoktur.

Yılmaz Güney'le de hapisten çıktığı 1972 (galiba) yılına dek konuşmamıştım.

Yayıncılık serüvenim de bu kadardır.

Yayınevimiz, **Salim Şengil**'in anılarını kıvançla sunuyor: **Anılarda Kalan Portreler.**

Edebiyatımızın «*Salim Amca*»sı Şengil, «*Portreler*» ve «*Anılarda Kalan*» başlıklı iki bölümden oluşan bu yapıtında, «öykü» yanı ağır basan bir biçemle, elli yıla yaklaşan yazarlık/yayıncılık/dergicilik anılarını okuruna aktarırken; «bizde edebiyatın anı bölümü çok eksik. Yitip gidiyor!.. Otursan sen de yazsan. Katkıda bulunsan,» diyen dostlarına verdiği sözü de tutmuş oluyor.

Okuyucularını Salim Amca'nın anılarıyla baş başa bırakıyoruz.